

Lisbeth Valgreen

**En analyse af de sprogpolitiske
problemstillinger i det postkoloniale Grønland
(1979-2003) - med særligt henblik på den
enkeltsprogedes situation i forhold til den førte
politik og samfundsdebat**

Speciale

**Afdeling for Eskimologi og Arktiske Studier
Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier
Københavns Universitet**

2004

Résumé

This thesis focuses on the language situation in the post-colonial Greenlandic society in the period 1979-2003 with special emphasis on the monolingual Greenlandic-speaking and Danish-speaking Greenlanders.

As a result of the imperialistic colonialism, with Denmark as the colonial power, the Greenlandic people have been heavily influenced by Danish cultural values and the Danish language since the beginning of the 18th. Century. However, in the end of the 19th. Century and the beginning of the 20th. Century the Greenlandic people began developing their own identity as a people different from the Danish. This started primarily due to the *peqatigingniat* (unions) and the Greenlandic newspaper *Atuagagdliutit*, which was first published in the late 19.th. Century. This created a forum for discussion among the Greenlanders who became able to write and discuss in their own language for the first time.

During the 20th. Century the language discussions changed in favour of Greenlandic and Danish respectively: In the 1950'ies and 1960'ies the Danish government followed a policy to make Greenland a modern society. During this period a lot of Danish workmen moved to Greenland to work. The Danish language got the status of prestige while Greenlandic was neglected. Because of the impression that the Danish language would provide the children with more education opportunities a lot of children, especially those of mixed marriages, learned Danish as their first language. Those people who spoke only Greenlandic was now a minority in their own country. In 1979 Greenland obtained Home Rule and now the focus was on strengthening the Greenlandic language and culture. In this period the children primarily learned Greenlandic as their first language. The goal for the Home Rule Government was to change all functions such as administration and teaching into Greenlandic speaking institutions. Suddenly the generation born in the 1960'ies was a Danish speaking minority of Greenlanders who did not fit into these new ethnic codes.

In the last couple of years (2000-2003) the debate between Greenlandic-speaking and Danish-speaking Greenlanders has been very harsh. Many Greenlandic-speaking Greenlanders feel that you have to speak Greenlandic to be a Greenlander, while the Danish-speaking Greenlanders feel that they are as much Greenlanders as the Greenlandic-speaking Greenlanders even though they do not speak the Greenlandic language. This debate and conflict is further influenced by the fact that many of the Danish-speaking Greenlanders are well-educated and placed in good positions in the society. The language debate is both a debate about language and ethnic identity and a debate about who has the power in the Greenlandic society – and who is going to have it in the future. Through literature about post-colonial societies, language and identity, readers' letters and interviews some of the language policy issues concerning the monolinguals' situation are here analyzed.

Indholdsfortegnelse:

1. Indledning	: 6
2. Det postkoloniale Grønland – baggrunden for og udviklingen af en moderne grønlandsk identitet	: 11
a. Det postkoloniale Grønland	: 11
- <i>Begrebet ”postkolonialisme”</i>	: 12
- <i>Postkoloniale teorier & sprog</i>	: 14
- <i>De oprindelige sprog vs. kolonimagtens</i>	: 18
b. Refleksioner over etnisk identitet og sprog	: 20
c. En begyndende national bevidsthed i Grønland – den historiske kontekst	: 25
- <i>Udviklingen af en moderne grønlandsk identitet</i>	: 26
d. Sammenligning med andre postkoloniale og / eller marginaliserede samfund	: 30
- <i>Iñupiat – det nordvestlige Alaska</i>	: 30
- <i>Samer, kven og tornedal’er – Skandinavien</i>	: 31

3. Sprogpolitik og sprogplanlægning i det postkoloniale Grønland : 32

- a. Teoretiske refleksioner over ”sprogplanlægning” og ”sprogpolitik”
- herunder en definition af de to begreber : 32
- b. Globalisering - grønlandisering : 34
- c. Sprogpolitik i Grønland og andre postkoloniale og / eller marginaliserede
samfund : 37
 - *Sprogplanlægning / -politik i Grønland* :37
 - *Casestudies af andre postkoloniale og / eller marginaliserede samfunds sprogplanlægning / -politik* :39
 - *Tanzania* :39
 - *Australien* :40

4. De enkeltspregedes situation i forhold til den førte politik og samfundsdebat i Grønland : 42

- a. Brugen af termerne ”monolingvalisme” og ”bilingvalisme” – eller ”etsprogethed” og ”tosprogethed” : 42
- b. Metodeovervejelser i forbindelse med empirisk dataindsamling / interviews : 44
 - i. *Metodeovervejelser* :44
 - ii. *Valg af casestudies* :46
 - iii. *Design af interviewguide* :47
 - iv. *Informanter* :48
 - v. *Tolkning* :48
 - vi. *Etiske overvejelser* :49

vii.	<i>Interviewundersøgelsens forløb</i>	:50
viii.	<i>Analyse og tolkning</i>	:50
c.	Analyse af interviews	: 51
	- <i>Casestudy (1): Skole- og uddannelsessystemet</i>	: 51
	- <i>Den historiske udvikling af skolesystemet i Grønland</i>	:52
	- <i>Analyse af interviews</i>	:54
	- <i>Skolesystemet i andre postkoloniale og / eller dobbeltsprogede samfund</i>	:62
	- <i>NWT / Nunavik - Canada</i>	:62
	- <i>NWT / Nunavut - Canada</i>	:63
	- <i>Casestudy (2): Medier – debatten om dansk undertekstning af "Qanorooq"</i>	: 64
	- <i>Medier i Grønland</i>	:64
	- <i>Baggrunden for debatten om "Qanorooq"</i>	:65
	- <i>Analyse af interviews</i>	:65
	- <i>Casestudy (3): Dansk fra Landstingets talerstol</i>	: 68
	- <i>Baggrunden for debatten</i>	: 68
	- <i>Analyse af interviews</i>	:69
	- <i>Casestudy (4): Foreningen GLDK</i>	: 74

- <i>Baggrunden for GLDK og analyse af interviews</i>	:74
- <i>Casestudy (5): Etnisk identitet og sprog</i>	: 80
5. Diskussion – teori og praksis i forbindelse med sprogpolitik i Grønland	: 85
6. Konklusion	: 88
Referencer	: 91

1. Indledning

Siden slutningen af 1800-tallet har der i Grønland været en voksende bevidsthed omkring det at være grønlandsk. De første tanker om fællesskab og en begyndende nationalisme startede som en modreaktion til den danske kolonimagt og dansk kultur og sprog, som på det tidspunkt havde påvirket det grønlandske samfund i godt 150 år (Manniche, 2002). I forbindelse med opstarten på den første grønlandsksprogede avis *Atuagagdliutit* (i daglig tale også kaldet "AG") fik den grønlandske befolkning mulighed for at debattere det grønlandske samfund, som den selv opfattede det. Man fik på den måde skabt et fælles debatforum, der kunne samle en befolkning, som ellers var spredt udover et meget stort geografisk område. Den grønlandske befolkning udviklede derigennem en bevidsthed omkring grønlandsk *sprog* og *kultur*, og netop disse to områder blev væsentlige faktorer i debatten om et fremtidigt Grønland uden dansk indflydelse (Thuesen, 1988).

Under 2. Verdenskrig oplevede grønlænderne for første gang at være uden kontakt til den danske kolonimagt. I denne periode vendte diskussionen om brugen af sprog i skolen til fordel for det danske sprog (Kleivan, I. 1969/70) – altså en form for paradoks i og med der før krigen og i starten af krigen var blevet fokuseret så meget på det grønlandske sprog. Mange grønlændere gav under og lige efter krigen i læserbreve udtryk for, at det var vigtigt med undervisning på dansk, så man kunne følge med i de danske nyhedsmedier: Man var bange for at blive isoleret fra omverden. Via nye dansksprogede og danskkontrollerede medier som "Grønlandsposten" og "en grønlandsk radiofoni" fik man nu mulighed for at følge med i, hvad der foregik i resten af verden. I denne periode oplevede grønlænderne altså to modsatrettede udviklinger – dels en større national bevidsthed pga. isolationen fra Danmark og dels nye muligheder for at følge med i udviklingen via *dansksprogede medier*. Dermed fik grønlænderne både en ny forståelse af omverden, en ny forståelse af Grønlands placering *i* omverden og en større national bevidsthed (Boel & Thuesen, 1993; Thomsen, 1995/96).

Nuuk, set fra bymidten mod Godthåbsfjorden 1954/55 (Foto: Pilersuiffik/Inerisaavik)

Fokuseringen på vigtigheden af det danske sprog varede dog kun indtil slutningen af 1940'erne, hvor debatten om det danske sprogs position i det grønlandske samfund igen blussede op. Nu var det på ny spørgsmålet om, hvor meget det danske sprog skulle bruges - hovedsagelig i skolesystemet. Debatten toppede i slutningen af 1960'erne og starten af 1970'erne som en reaktion på den danske stats G-50 og G-60-politik (Kleivan, H., 1969/70). Denne politik betød en *centralisering* og en *danisering* af det grønlandske samfund på mange områder: Dels nedlagde man en lang række bygder og flyttede befolkningen ind til byerne, og dels blev der i denne periode hentet meget dansk arbejdskraft til Grønland på områder som byggeri, administration og forvaltning, undervisning etc. (Viemose, 1977). Man ønskede fra den danske stats side at udvikle det grønlandske samfund til et moderne samfund (Adolphsen & Greiffenberg, 1998). Det danske sprog blev prestigesproget, mens grønlandsk blev negligeret. De, der kun kunne tale grønlandsk, fik dermed meget svært ved at begå sig i et grønlandsk samfund, hvor der i alle officielle administrative instanser udelukkende blev talt dansk.

Nuuk, set fra bymidten mod Godthåbsfjorden, 2001 (Foto: Forf.)

Denne voldsomme danske påvirkning, både sprogligt og kulturelt, af det grønlandske samfund medførte en voksende debat i de grønlandske medier om, hvorvidt det grønlandske sprog kunne risikere at forsvinde, hvis den omfattende brug af dansk fortsatte. Denne forsvindingsdiskurs afspejlede den fremmedgørelse overfor systemet, som mange grønlændere følte efter en lang periode med dansk påvirkning og assimilering: Hvad ville der ske med den *grønlandske kultur* og *identitet*, som for mange grønlændere var (og stadig er?) dybt forankret i det grønlandske sprog, hvis denne udvikling fortsatte? (Kleivan, I, 1969/70).

I forlængelse af ovenstående debat har der efter Hjemmestyrets indførelse i 1979 og frem til i dag (2003) været ført en politik, der skal tilgodese brugen af grønlandsk arbejdskraft og en styrkelse af grønlandsk sprog og kultur. Altså et målrettet forsøg på at gennemføre en såkaldt *grønlandiseringspolitik* (Petersen, 1998). Tobiassen (1998) opdeler grønlandiseringen i to forskellige typer: Den strukturelle og den kulturelle. Ser man på den *strukturelle* grønlandisering er det tydeligt, at man i Hjemmestyret ikke har opnået de forventede ændringer i den offentlige administration og forvaltning. Man har fra Hjemmestyrets side ikke kunne magte de krav og målsætninger, det stillede dengang, det formulerede grønlandiseringspolitikken: På den ene side har man manglet en konkret *grønlandsk* forvaltningsmodel, der var og er realistisk og ikke kun baseret på idealiserede målsætninger, og på den anden side har man ikke kunnet efterkomme forventningerne til det uddannelsesmæssige perspektiv, som ellers skulle skabe ressourcer nok til at erstatte de tilkaldte danskere. Ser man på den *kulturelle* grønlandisering har Hjemmestyret formået at gennemføre de nødvendige tiltag i opbygningen af kulturelle institutioner, der kan varetage den kulturelle side af det grønlandske samfund.

En af de faktorer, der har medvirket til ønsket om en øget grønlandisering, er de sproglige forhold: Det sprog, der i flg. grønlandiseringspolitikken magtmæssigt set burde fungere som majoritetssprog, grønlandsk, fungerer overvejende som et minoritetssprog, mens dansk fungerer som majoritetssproget. Normalt anser man et minoritetssprog som værende et sprog, der tales af få talere i et samfund, hvor majoriteten taler et andet sprog, fx tyrkisk i Danmark, hvor tyrkisk er et minoritetssprog og dansk majoritetssproget. I Grønland er situationen vendt på hovedet, i og med grønlandsk tales af størstedelen af befolkningen, hvilket altså numerisk set er majoritetssproget, mens dansk tales af forholdsvis få. Set i en større kontekst er dansk dog et af de større sprog sammenlignet med grønlandsk, der må betragtes som et "minor language" (Langgård, K. 2003; Stolz, 2000). Der bruges stadig overvejende dansk i den offentlige administration / forvaltning og ofte også i det offentlige rum, og dansk kommer på den måde til at virke, magtmæssigt set, som *majoritetssproget*. På trods af det danske sprogs placering, viser bl.a. det seneste Landstingsvalg i 2002, at enkeltsprogede grønlandsktalende nu kan besidde nogle af de højeste poster i det grønlandske samfund, jf. den nuværende Landsstyreformand Hans Enoksen. Størstedelen af embedsstaben er dog stadig dansktalende, og netop denne gruppes magt ændrer sig ikke, selvom der sker udskiftninger blandt de siddende politikere. Det er klart, at denne problemstilling skaber yderligere grobund for en splittelse i samfunds- / sprogdebatten, idet den

grønlandsktalende del af befolkningen føler sig fremmedgjort overfor dens eget samfund. Gruppen af grønlandsktalende reagerer derfor ved at markere sig selv for at mobilisere en ændring i samfundet.

Ved en så hurtig overgang fra et meget danskkontrolleret samfund til et grønlandskkontrolleret hjemmestyre, og dermed fra en udpræget dansksindet politik til en udpræget grønlandsk, kan det ikke undgås, at dele af befolkningen i Grønland er kommet i klemme: Mange af dem, der voksede op under daniseringspolitikken, lærte kun dansk, og de fik dermed de samme problemer, som de grønlandsktalende havde under G-60-politikken: De kunne / kan ikke begå sig i det grønlandske samfund, hvor den samfundsmæssige debat i mange grønlandsktalendes øjne helst skal foregå på grønlandsk (Flyverbom & Dam, 2000). Dette politiske skift har medført, at disse dansktalende grønlændere både *sprogligt, kulturelt og identitetsmæssigt* er splittede, idet de kun kan skabe relationer blandt andre dansktalende, selvom de føler sig grønlandske. Dermed er de udelukket fra den grønlandsktalende del af det grønlandske samfund.

I de forløbne 25 år er sprogdebatten med jævne mellemrum blusset op, og i de sidste par år (2000-2003) har debatten igen fyldt meget i medierne. Det er interessant, at man på denne måde bliver ved med at fokusere så meget på sproget, at det hver gang udvikler sig til en så følelsesladet sprogdebat. Der kunne måske ligge en uudtalt dagsorden, at sprogdebatten i virkeligheden er en debat om hele samfundet som sådan og ikke kun et spørgsmål om, hvorvidt man taler grønlandsk eller dansk - en uudtalt debat om de magtmæssige forhold i det grønlandske samfund.

Den sprogpoltiske problemstilling i Grønland er meget kompleks, og da jeg i sagens natur ikke kan inddrage samtlige aspekter, har jeg udvalgt en række af de aspekter, der kombinerer eskimologiens to hovedgrene – nemlig antropologi / historie og sociolingvistik. Førstnævnte, fordi den sprogpoltiske problemstilling i høj grad hænger sammen med Grønlands samfundshistoriske og identitetsmæssige udvikling og derfor er yderst relevant i forbindelse med en analyse af den pågældende problemstilling. Sidstnævnte, fordi sociolingvistikken er et praktisk redskab til at forstå brugen af sprogene i en samfundsmæssig sammenhæng og dermed kan give nogle antydninger af eventuelle sproglige og kommunikative problemer og frustrationer. De emner, jeg har valgt at berøre, er overordnet set:

- Udviklingen af en etnisk identitet og en national bevidsthed i det postkoloniale Grønland.

- Sprogpolitik og sprogplanlægning i det postkoloniale Grønland – herunder globaliseringsaspektet.
- De enkeltsprogedes situation i forhold til den førte politik og samfundsdebat i Grønland i dag - herunder det grønlandske skolesystem, medier, konkrete debatter om henholdsvis Landstingets talerstol, foreningen GLDK, der er en nyoprettet (2002) forening for enkeltsprogede grønlandere (både dansktalende og grønlandsktalende) og til sidst etnisk identitet.

For at skabe et så nuanceret billede af de sprogpoltiske problemstillinger som muligt, har jeg valgt at sætte fokus på gruppen af enkeltsprogede grønlandere i Grønland, dels de enkeltsprogede grønlandsktalende og dels de enkeltsprogede dansktalende. Her ses bevidst bort fra gruppen af enkeltsprogede dansktalende i Danmark (fx Lund & Nathanielsen, 2000) og gruppen af tilflyttede danskere i Grønland, da disse gruppers situation også påvirkes af andre faktorer, end de behandlede grupper gør. Med enkeltsprogede vil jeg understrege, at det er enkeltsproget i forhold grønlandsk / dansk og ikke i det hele taget. Mange af de enkeltsprogede *dansktalende* grønlandere kan nemlig op til flere andre sprog undtagen grønlandsk. Netop disse to gruppers situationer, tror jeg, afspejler både den samfundsmæssige og den sprogpoltiske udvikling i Grønland. Derfor vil jeg så vidt muligt komme med eksempler på netop disse gruppers situationer i forhold til de udvalgte aspekter i hvert kapitel. For at få noget konkret materiale, udover læserbreve og avisartikler, at arbejde ud fra vil jeg via interviews med henholdsvis enkeltsprogede *dansktalende* og enkeltsprogede *grønlandsktalende* søge at sætte fokus på netop disse to gruppers situation i forhold til den (aktuelle) sprogpoltiske debat for derigennem at kunne analysere de førnævnte problemstillinger, dvs. forholdet mellem *sprog, politik, kultur og identitet*.

1. Det postkoloniale Grønland – baggrunden for og udviklingen af en moderne grønlandsk identitet.

I de første afsnit af dette kapitel vil jeg sætte fokus på nogle af de teorier, der er fremsat om definitionen af ”postkoloniale samfund” og argumentere for, hvilken definition jeg bruger i forbindelse med netop det grønlandske. Derefter vil jeg kort berøre emnet postkoloniale teorier og sprog. Begge disse emner ”definitionen af postkoloniale samfund” og ”postkoloniale teorier og sprog” er meget omfangsrige i litteratur, og da de udelukkende skal skabe rammen om mit primære fokus nemlig de ”sprogpolitiske problemstillinger”, har jeg valgt at skrive en *kort* introduktion til begge områder og en argumentation for netop min brug af begreberne. I de pågældende afsnit har jeg overvejende brugt litteratur af Achcroft (1995), During (1995), Mongia (1997) og Paine (1985), der alle skriver nogle overordnede teoretiske overvejelser om de postkoloniale samfund og 4. verdensfolk, mens jeg i forbindelse med det konkrete eksempel, Grønland, primært har brugt litteratur af Dahl (1986) og Skydsbjerg (1999).

I anden del af dette kapitel vil jeg gennemgå nogle af de teorier, der omhandler etnisk identitet og sprog. Da meget af debatten om de enkelt sprogede i Grønland har drejet sig om, hvorvidt der er en sammenhæng mellem det grønlandske sprog og grønlandsk identitet, finder jeg det relevant at inddrage nogle af de teorier, der er fremsat om forholdet mellem sprog og etnisk identitet. Her har jeg brugt litteratur af bl.a. Barth (1969), Cohen (1986) og Jenkins (1997), der alle beskæftiger sig med forskellige sider af begrebet ”etnisk identitet”. Til sidst vil jeg kort gennemgå det grønlandske samfunds udvikling af en etnisk identitet og national bevidsthed med den hensigt at sætte de sprogpoltiske problemstillinger i en historisk kontekst. Til disse afsnit anvendes litteratur af blandt andre Anderson (1983), Hobsbawm (1983), Thuesen (1988) og Petersen (2001).

a. Det postkoloniale Grønland

For ikke at skabe tvivl om min forståelse og anvendelse af begrebet *postkolonialisme*, vil jeg i det følgende kort oprids problemstillingerne i begrebsafklaringen af begrebet *postkolonialisme* og derefter argumentere for mit valg af begrebsdefinition.

Begrebet "postkolonialisme"

Begrebet postkolonialisme kan overordnet set defineres på to forskellige måder: Af nogle teoretikere bruges det i betydningen "perioden fra den første kontakt med kolonimagten" (fx Ashcroft, 1995), mens det af andre (fx Dahl, 1986), bruges i betydningen "efter kolonialismen" dvs. efter den formelle afslutning på koloniseringen. Ashcrofts (1995) argumentation tager udgangspunkt i hele den diskurs, der startede i forbindelse med de imperialistiske staters tilbagetrækning fra kolonierne og det voksende ønske om selvstændighed i de tidligere kolonier. Han definerer begrebet *postkolonialisme* som den betegnelse, man bruger om et samfunds / kolonis situation fra den første kontakt med kolonimagten. I flg. Ashcroft skal begrebet postkolonialisme altså ikke udelukkende bruges som en betegnelse for en *tidligere* koloni, men som en betegnelse der beskriver hele koloniperioden. Ashcroft argumenterer for sin anvendelse af begrebet, at selvom et tidligere koloniseret samfund har fået selvstændighed, er det stadig domineret af neo-kolonialismen. Dvs., at selvom et samfund allerede fra starten af koloniseringen er inde i en proces, hvor det bliver mere og mere bevidst om at arbejde mod at redefinere sig selv og løsrive sig fra relationen til kolonimagten, bygger samfundet stadig på neo-kolonialistiske samfundstrukturer (Ashcroft, 1995: 2).

Dahl (1988) ser anderledes på brugen af begrebet *postkolonialisme*: Han bruger begrebet postkolonialisme i betydningen "efter-koloniale samfund", og her mener han de tidligere kolonier, som nu er i en afkoloniseringsfase, hvad det så indebærer af helt eller delvist selvstyre. Spørgsmålet er efterfølgende, hvordan man definerer et postkolonialt samfunds selvstyre. Er det betegnelsen for en tidligere koloni, der nu er et samfund, der følger egne politiske strategier, såvel indenrigspolitisk og udenrigspolitisk som økonomisk? Eller er det kun på det rent indenrigspolitiske administrative / forvaltningsmæssige plan? Dels er der altså nogle spørgsmål angående de samfundsmæssige / administrative faktorer, der spiller ind i diskussionen om begrebet postkolonialisme, og dels er det et tidsmæssigt perspektiv: Hvornår begynder og ophører et samfund med at være postkolonialt? Og hvilken status har det efter, det ikke længere kan betegnes som postkolonialt? En af grundene til, at det er så svært at formulere en præcis definition af postkoloniale samfund, er, at disse samfund er midt i en proces, hvor relationerne til den tidligere kolonimagt, og omverdenen generelt, nyfortolkes. Et øget selvstyre er ofte en del af denne proces, men er nødvendigvis ikke den faktor, der alene afgør om et samfund kan definere som postkolonialt (Ashcroft, 1995: 117-118; Dahl, 1986: 17-19).

Mongia (1996) skriver bl.a. om brugen af begrebet postkolonialisme i forskellige konkrete kontekster:

”We must bear in mind that what postcolonial theory might mean in one context cannot simply be globalized and forced not only to function for, but be relevant to, intellectuals working in different parts of the world” (Mongia, 1997: 3).

Det er altså iflg. Mongia ikke muligt at definere begrebet *postkolonialisme* universelt, men den enkelte må ud fra den pågældende kontekst fortolke begrebet i forhold til det samfund, man arbejder med. I nærværende kontekst med fokus på det *grønlandske* samfund er jeg enig med Dahl (1986) i, at det er mest hensigtsmæssigt at bruge *postkolonialisme* i betydningen ”efter kolonialismen” – mere præcist efter hjemmestyrets indførelse. Der er flere argumenter for at bruge begrebet på denne måde i forbindelse med netop kombinationen af de grønlandske samfundshistoriske og sprogpoltiske forhold:

Danmark afgav i formelt henseende Grønland som koloni ved nyordningen (G-50), der trådte i kraft ved grundlovsændringen i 1953. Her blev Grønland og Færøerne ligestillet med Danmark og blev dermed en del af det danske Rigsfællesskab. Indtil nyordningen foregik det meste af den offentlige administration på grønlandsk¹. Der var forholdsvis få danskere, og de danskere, der var, lærte sig det grønlandske sprog til dagligdags brug (Langgård, P., 2001: 9). Efter nyordningen, der blandt andet havde de ideologiske mål dels at ændre den administrative struktur i retning af at ligestille Grønland med Danmark og dels at modernisere det grønlandske samfund, kom en voldsom stigning i antallet af danskere, og det danske sprog blev både administrations og prestigesprog – både for danskere og grønlændere (Kleivan, I., 1969: 214-221; Viemose, 1977). Der er altså i de sidste godt hundrede år sket en samfundsmæssig udvikling, hvor det i nogle perioder har været en fordel at tale grønlandsk og andre, hvor det var mest hensigtsmæssigt at tale dansk. Dette er ikke en enestående situation for Grønland, men en realitet i mange samfund, hvor der tales flere sprog. Medlemmerne af et sådan samfund må derfor reflektere over, hvad der mulighederne sprog, dvs. ved hjælp af hvilke(t) sprog får man flest muligheder? Og efterfølgende må man se, hvilke konkrete muligheder sproget eller sprogene giver (Skydsbjerg, 1999: 15-22; Dahl, 1986: 9, 17-18; Mongia, 1997: 3).

¹ Et eksempel på den grønlandsksprogede administration er kommunebøgerne. Disse bøger indeholder bl.a. referater fra kommunerådsmøderne, som, på trods af at der i de mange tilfælde har været både grønlændere og danskere repræsenteret, er skrevet på grønlandsk.

Under forløbet med grundlovsændringen og indførelsen af nyordningen skete der altså en slags omvendt afkolonialisering, som ellers skulle betyde starten på et postkolonialt Grønland. I 1950'erne havde man fra dansk side ønsket at øge de private investeringer, men da dette ikke havde den ønskede virkning, ændrede man strategi, og den danske stat investerede selv i den grønlandske industri (Dahl, 1986: 19). Man skal altså helt frem til hjemmestyrets indførelse, før man igen ser en ændring i både administration og sprog til fordel for grønlandsk og dermed en reel afkolonialisering (Breinholt Larsen, 1992; Tobiassen, 1998). Grønland er på nuværende tidspunkt (2003) stadig midt i en afkoloniseringsproces, i og med det øgede selvstyre endnu kun omfatter visse politiske områder. Man har fx endnu ikke opnået økonomisk uafhængighed fra Danmark (Petersen, 1998), og i Selvstyrekommissionens betænkning fremhæves det, at *"selvstyre så vidt muligt bør hvile på en selv bærende økonomi. En selv bærende økonomi betyder i denne sammenhæng en økonomi, hvor statens bloktilskud til Grønland på sigt kan reduceres væsentligt"* (Selvstyrekommissionen, 2003: 3). Her er kritikken af de tidsmæssige perspektiver i definitionen af *postkolonialisme* berettiget (Mongia, 1996), for hvornår stopper et postkolonialt samfund med at være postkolonialt, og hvornår begynder det at tilhøre gruppen af ikke-postkoloniale samfund? Hvis dette overhovedet er en mulighed, da den koloniale erfaring ligger i både kroppen, selvforståelsen og historien.

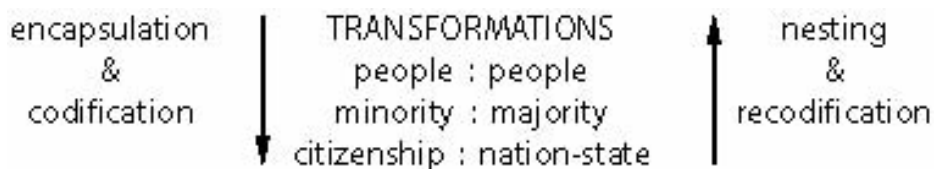
Postkoloniale teorier & sprog

Det er karakteristisk for mange tidligere postkoloniale samfund, at de pga. deres historie som koloni ofte reagerer i opposition til deres tidligere kolonimagts kultur og sprog. Mange af de tidligere kolonier, som ellers har været en væsentlig del af den vestlige imperialismes økonomiske grundlag, har i efterkrigstiden arbejdet mod at opnå helt eller delvis selvstyre. Som en del af denne proces har mange af disse samfund prøvet at (gen)skabe en etnisk identitet og er dermed blevet en del af den udbredte diskurs, hvor selvstyre og landrettigheder legitimeres på baggrund af kulturelle / etniske argumenter (Dahl, 1986: 9; During, 1995: 125-129).

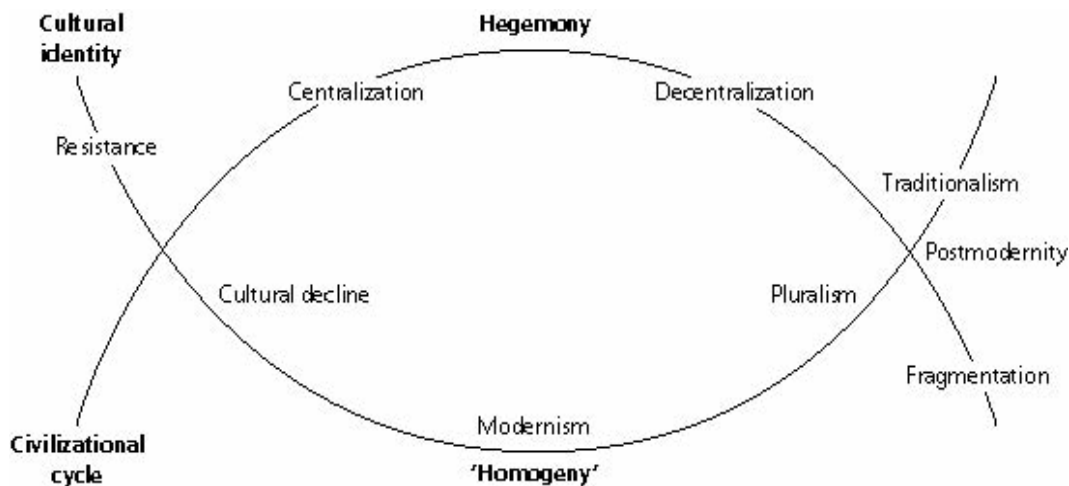
En anden vigtig faktor i diskussionen om de postkoloniale samfund er derfor de strategier, som medlemmerne af de postkoloniale samfund bruger i forhold til de tidligere kolonimagter: Paine (1985) opstiller en model (fig. 1, s. 15) for den udvikling, der ofte sker i mødet mellem et 4. verdensfolk og en stat. Paine fremhæver, at termen "4. verdensfolk" defineres og bruges om et folk, der både er en del af en anden verden (enten en 1., 2. eller 3. verden), og som

selv vælger at organisere sig og mobilisere som et 4. verdensfolk. Man kan derfor ikke bruge termen om et samfund, med mindre samfundet også selv har valgt at tilskrive sig betegnelsen et 4. verdensfolk. I selve organiseringsprocessen vælger samfundet eventuelle muligheder og / eller begrænsninger til / fra ved at organisere sig som et 4. verdensfolk, idet også omverden har tillagt betegnelsen visse muligheder og / eller begrænsninger i forhold til fx arbejdet mod øget selvstyre. Dels er der altså et strukturelt, magtmæssigt, aspekt i definitionen af et 4. verdensfolk og dels et strategisk / selvopfattelsesaspekt knyttet til samfundets bevidsthed ("consciousness") omkring det at betegne sig som et 4. verdensfolk (Paine, 1985: 49-50; Veber, 1984; Harbsmeier, 1984).

Når et 4. verdensfolk forfølger en strategi som et 4. verdensfolk er det pr. definition ikke nødvendigvis det samme som et postkoloniale samfund, men er det i mange tilfælde. Jeg har på baggrund af nærværende kontekst valgt at bruge betegnelsen "koloniseret folk" i stedet for 4. verdensfolk i henholdsvis Paines og Friedmans modeller, da begrebet "koloniseret folk" kan dække både betegnelsen "et 4. verdensfolk" og "medlemmerne af et postkoloniale samfund".

Paine's model (fig. 1)

Friedmans model (fig. 2)

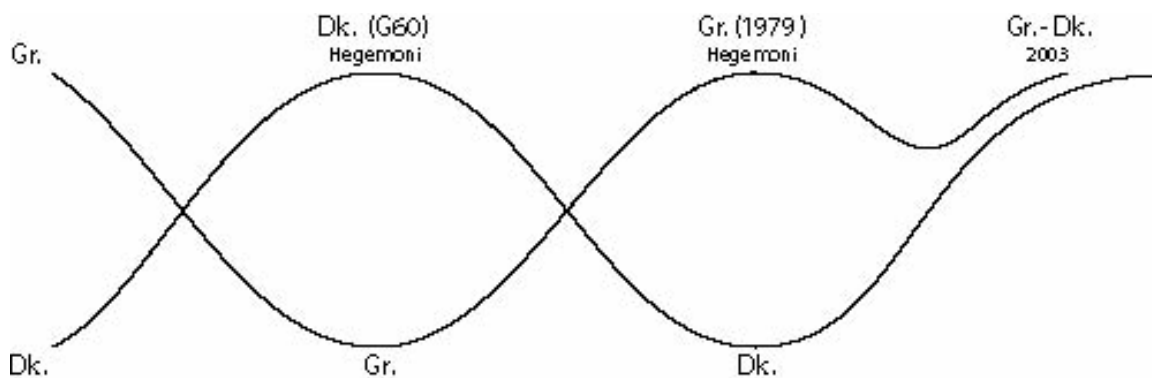
Staten ønsker iflg. Friedmans (1994) model (fig. 2) at integrere, og i visse tilfælde direkte at assimilere, det koloniserede folk i staten og på den måde overføre den pågældende stats kulturelle og sproglige værdier til det. I den proces sker der en kulturel centralisering og homogenisering, der skaber en hegemonisk relation mellem staten og det koloniserede folk med staten som den magthavende part. I Grønlands tilfælde skete dette voldsomt via den daniserende G-50 og G-60 politik, hvor danske kulturelle værdier og det danske sprog i Grønland blev styrket, mens det grønlandske blev negligeret. Der opstår altså en hegemonisk relation mellem staten og det koloniserede folk, hvor statens kulturelle påvirkning er så stor, at det koloniserede folks kultur næsten forsvinder. Der sker en ”kodifikation” – det koloniserede folk indordner sig under statens kulturelle konventioner (Friedman, 1994: 38-39; Paine, 1985: 60).

Som en modreaktion til denne ”encapsulation” og ”codification” tilstræber det koloniserede folk at styrke deres position, rettigheder og kulturelle værdier. Dette gøres ofte ved at fremhæve strukturer, praksisser og værdier, som det betragter som oprindelige og derved (re)producerer det en kulturel pluralisme. Der sker således en øget manifestering af det ”encapsulated” folk over for staten.

I Grønland, hvor de grønlandske kulturelle værdier var blevet undertrykt over en periode, udviklede der sig en modreaktion allerede i slutningen af 1960’erne og op gennem ’70’erne og resulterede i 1979 i oprettelsen af Hjemmestyret. Denne ”rekodificeringsproces”, hvor det koloniserede folk tilskriver sig selv nye kulturelle / etniske koder og dermed skaber dets egne

kulturelle konventioner, fortsætter i flg. Friedmans (1994) model (fig. 2, s. 16) til et vist punkt, hvilket konkret afspejles i det grønlandske samfund ved, at man efter Hjemmestyrets indførelse førte den såkaldte grønlandiseringspolitik: Man ønskede fra Hjemmestyrets side at ”grønlandisere” samfundet og herunder at styrke det grønlandske sprog. På dette punkt i Friedmans model er det altså den danske stats kulturelle værdier, der negligeres. Samfundet bevæger sig dermed mod en ny hegemonisk relation, hvor de grønlandske kulturelle værdier indtager den magthavende rolle. Det grønlandske samfunds udvikling i perioden lige før og i den postkoloniale periode er et konkret eksempel på de hegemoniske relationer og processer, der foregår mellem koloni og koloniasator, og som afspejles i Paines teoretiske samfundsmodel (fig. 1).

Disse to polariserede udsving fra på den ene side at være et hegemonisk forhold, hvor først den danske stat havde overherredømmet og dernæst det grønlandske samfund, skete på meget kort tid. At udviklingen skete så hurtigt kunne se ud til at have medført en diskontinuitet i den dynamiske bevægelse, der ellers karakteriserer både Friedmans og Paines modeller. Debatten om især forholdet mellem sprog og identitet kunne se ud til at afspejle et samfund, hvor både de danskprægede og de grønlandskprægede generationer ønsker at manifestere deres egne sproglige værdier i det grønlandske samfund. Grupperne udvikler sig således alle i retning mod en kulturel og sproglig suverænitet (fig. 3). Denne udvikling er vist i nedenstående *tesemodel I*, der tager udgangspunkt i Friedmans model (fig. 2), som jeg har ændret og tilpasset min tese i forhold til det grønlandske samfund. Ud fra sprogdiskursen gives der antydninger af, at man i dag (2003) indirekte kæmper dels om den kulturelle og sproglige magt i samfundet og dels om de samfundsmodeller, som det fremtidige Grønland skal udvikles efter. Bl.a. denne tese vil jeg sætte fokus på i analysen af det empiriske data i kapitel 4.

Tesemodel I (fig. 3)

De oprindelige sprog vs. kolonimagtens

I de fleste postkoloniale samfund er de oprindelige sprog blevet et af de stærkeste symboler på den etniske og nationale bevidsthed, der har udviklet sig som led i afkoloniseringsfasen. Der er skrevet store mængder af litteratur om netop de oprindelige sprogs status og forhold i de postkoloniale samfund, men det ser ud til, at mange forfattere, det være sig både forfattere fra de tidligere kolonier og kolonimagter fx Thiong'o (1995), Mudrooroo (1995), Lipka (2002) og Gynan (2003), primært forholder sig til problematikkerne omkring brugen af det oprindelige modersmål versus den tidligere kolonimagts sprog - hovedsageligt i forbindelse med litteratur og sprogpoltiske strategier i forhold til bevaringsdiskurser: I mange postkoloniale samfund er der så få sprogbrugere tilbage, der behersker de(t) oprindelige sprog, at diskurserne primært omhandler strategier for styrkelse af disse sprog, så de ikke uddør (Raymond, 2000). Derudover diskuteres også den situation, som mange "repræsentanter" fra den tidligere kolonimagt er i. Denne gruppe behersker ofte kun kolonimagtens sprog og udgør derfor en sproglig minoritet i det postkoloniale samfund (Ozolins, 2003).

Derudover skrives der oftest om postkoloniale samfund, der har haft en lidt anden historisk baggrund end Grønland: Disse samfund har i langt højere grad oplevet at blive tvunget til at tale og skrive på koloniherrernes sprog som fx engelsk, spansk og portugisisk. I mange tidligere engelske kolonier, som fx i mange af de afrikanske lande (bl.a. Kenya), har den engelske kolonimagt ført en sprogpolitik, hvor man tvang de afrikansktalende skolebørn til at tale engelsk (Paulston, 1992). Hvis de brugte deres modersmål i skolen, blev de fysisk afstraffet (Brathwaite, 1995). Også i nogle af de nyere postkoloniale samfund, som fx Letland og Litauen, er der efter Sovjetunionens fald blevet oprettet et såkaldt "sprogpoliti" / The State Language Inspection². Dette sprogpolti sørger for at uddele bøder til folk, der bruger russisk i stedet for litauisk / lettisk i det offentlige rum (Jakaitiene, 2002: 2). Dette er især et problem for det marginaliserede russiske mindretal i de to lande, der efter Sovjet Unionens opløsning stadig er bosat i de baltiske lande, og som for størstedelens vedkommende ikke behersker litauisk / lettisk (With, 2002). Disse situationer afspejler en udvikling, hvor der gøres et intensivt forsøg på at genindføre landenes oprindelige sprog og dermed skabe en ny form for hegemoni.

²I Letland: *Valsts vaoldas komisija* blev oprettet efter selvstændigheden i 1991.
I Litauen: *Lietuviu kalbos inspekcija* blev oprettet i 1990.

Som led i den strukturelle / administrative afkoloniseringsfase starter der, som tidligere skrevet, en rekodifiseringsproces, hvor det koloniserede folk ønsker at (gen)skabe en identitet ud fra egne kulturelle / etniske koder:

”The post-colonial desire is the desire of decolonized communities for an identity” (During, 1995:125).

Ovenstående citat sammenfatter med få ord den ellers meget komplekse situation, som mange tidligere kolonier som sagt befinder sig i: Mange postkoloniale samfund har et udpræget ønske om at få eller (gen)skabe deres egen etniske identitet. De vil gerne kunne definere sig selv ud fra egne værdier, som står i modsætning til de tidligere kolonimagters værdier. En af de vigtigste værdier og identitetsmarkører for medlemmerne af et postkolonialt samfund er deres modersmål, som i mange tilfælde er blevet negligeret til fordel for kolonimagtens (Eriksen, 1991: 23-25). På trods af denne komplekse problemstilling (ikke at kunne udtrykke sig på sit modersmål) bliver der *ikke* skrevet om den gruppe af etsprogede, som uden tvivl må være en realitet i de fleste postkoloniale samfund: En gruppe bestående af de sprogbrugere, der pga. de historiske sprogpoltiske omstændigheder har kolonimagtens sprog som modersmål og ikke (et af) landets oprindelige sprog, men som stadig identificerer sig med det oprindelige folks kulturelle værdier. Det kunne virke som om, at lige netop denne gruppe er tabubelagt i de postkoloniale samfund, hvor den etniske selvbevidsthed primært udtrykkes via sproget.

Gruppen udelukkes altså dermed, bevidst eller ubevidst, af resten af samfundet, fordi de via deres sprog repræsenterer den tidligere kolonimagt eller perioden under koloniseringen.

”The question of language for post-colonialism is political, cultural and literary, not in transcendental sense that the phrase as *différend* enables politics, but in the material sense that choice of language is a choice of identity” (During, 1995: 125-126).

Men omfatter dette udsagn også den gruppe af enkeltsprogede, der ikke har det ”oprindelige” sprog som modersmål, selvom de er vokset op i et postkolonialt samfund, og som derfor identificerer sig som en del af det pågældende samfund? Det er tydeligt, at man i mange tidligere postkoloniale samfund sætter lighedstegn mellem sprog og identitet, men fungerer det i praksis? Og hvis ikke, hvad indebærer det så?

b. Refleksioner over etnisk identitet og sprog

I forbindelse med den efterhånden årelange sprogdebat i de grønlandske medier (fx Flyverbom & Dam, 2000) bliver det ofte fremhævet, at hvis man ønsker både at *være* grønlænder og blive *opfattet* som grønlænder af andre grønlændere, skal man beherske det grønlandske sprog. I en artikel i Sermitsiaq skriver Kristensen (2002) om en debat, der blev afholdt i forb. m. foreningen GLDKs³ konstitution. Her refererer han fra diskussionen om, hvorvidt de dansktalende grønlændere har ”reelle hensigter” i deres argumentation for bl.a. at få flere muligheder for grønlandskundervisning for dem med dansk som førstesprog og grønlandsk som andet - eller tredjesprog:

”... Er det kun et spørgsmål om at have grønlandsk som et praktisk redskab i hverdagen, så man kan forstå de utekstede indslag i TV-avisen Qanoroq, eller er det udtryk for et oprigtigt ønske om at blive en del af *den grønlandske identitet og kultur*” (Kristensen, Sermitsiaq, nov., 2002: s. 4; min fremhævning).

Dette spørgsmål sætter fokus på nogle begreber, der kan ”sætte følelserne i kog” hos mange af dem, der følger med i den grønlandske sprogdebat – nemlig begreberne *identitet* og *kultur*. For hvordan definerer man henholdsvis grønlandsk identitet og grønlandsk kultur som noget specielt eller særegent sammenlignet med fx engelsk eller dansk identitet og kultur? Og hvilken placering har sprog i diskursen om etnisk identitet? Det er blandt andet nogle af de spørgsmål, jeg i de følgende afsnit vil behandle.

Barth (1969) skriver i sin bog ”Ethnic Groups and Boundaries”:

” (...) ethnic groups are categories of ascription and identification by the actors themselves, and thus have the characteristics of organizing interaction between people” (Barth, 1969: 10).

Etniske grupper kan altså i flg. Barth defineres som en form for social organisation, hvor medlemmerne af den pågældende gruppe bruger identitetsmarkører af etnisk tilsnit til at markere grænser i social interaktion. Den sociale interaktion foregår både internt i den etniske gruppe og i mellem flere forskellige etniske grupper. I den sociale interaktion mellem flere etniske grupper kan

³ GLDK er en forening, der holdt stiftende generalforsamling i december 2002. Dens formål er, at skabe et debatforum for især de etsprogede grupper i befolkningen, så også disse grupper kan bidrage til at nuancere sprogdebatten i Grønland. Se evt. foreningens hjemmeside: www.gldk.gl

der opstå en yderligere markering af de sociale og dermed identitetsmæssige grænser grupperne imellem, og i de yderste ekstremer kan der ske en dikotomisering, hvor de etniske forskelle fremhæves som modsatte. På den måde genereres de enkelte etniske grupper. For at opretholde en gruppes etniske integritet diskuterer Barth videre spørgsmålet om, hvorvidt sociale relationer mellem individer fra to forskellige etniske grupper nedbryder eller opretholder de etniske grænser. Her argumenterer Barth bl.a. for, at

”The cultural features that signal the boundary may change, and the cultural characteristics of the members may likewise be transformed, indeed, even the organizational form of the group may change – yet the fact of continuing dichotomization between members and outsiders allows us to specify the nature of continuity, and investigate the changing cultural form and content” (Barth, 1969: 14).

At en etnisk gruppe udvikler og ændrer på de karakteristika, som gruppen ellers har brugt som identitetsmarkører, fx i forbindelse med kontakten til andre etniske grupper, er iflg. Barth dermed med til at opretholde gruppens etniske identitet. Sociale relationer på tværs af etniske grænser er altså ikke det samme som, at de enkelte etniske grupper assimileres eller sammensmeltes, men er derimod forudsætninger for at modsætningsforholdene muliggøres, og de etniske grænser opretholdes. Den enkelte etniske gruppe kan på den måde definere sig selv i forhold til andre etniske grupper. Cohen (1986) skriver i sine indledende kommentarer i "Symbolising boundaries" om disse kulturelle identitetsmarkører. Han argumenterer for, at et samfunds brug af symboler er en måde for både de forskellige grupper i samfundet, men også for det enkelte individ, at vise sit tilhørsforhold til det pågældende samfund. Symbolerne bliver altså en form for formidlingsmedie, der bruges til at signalere samfundets etniske identitet udadtil og dermed konkretisere de etniske grænser overfor andre (Barth, 1969: 14-16; Cohen, 1986: 9-13).

Cohen skriver videre, at netop symbolerne kan opfattes og fortolkes forskelligt af det enkelte individ på trods af, at den kultur, de repræsenterer, opfattes som én og samme kultur (Cohen, 1986: 17). Kulturelle symboler er altså subjektive størrelser, der for det pågældende samfund fremstår med et samlet budskab udadtil, men *kan fortolkes forskelligt af de enkelte medlemmer*. Uanset hvordan det enkelte individ vælger at tolke symbolerne, optræder symbolerne dog altid i forbindelse med en markering af den etniske grænse overfor andre etniske samfund.

I nogle tilfælde kan behovet for at bruge symboler til at markere sit etniske tilhørsforhold med og dermed tydeliggøre de etniske grænser, sætte gang i en proces, hvor

medlemmerne af det pågældende samfund udvælger eller genopfinder genstande som kan bruges som symboler. Begrebet *invention of tradition* bruges netop om den proces, hvor samfundets medlemmer i fællesskab "genopdager" nogle kulturelle symboler, som de kan bruge i markeringen og udviklingen af deres moderne identitet. *Invention of tradition*-begrebet består i sig selv af to modsatrettede begreber: Udvikling og dynamik i modsætning til tradition og stilstand. Og netop om forholdet mellem udviklingen af et samfund og fænomenet *invention of tradition* skriver Hobsbawm følgende:

"...we should expect it [invention of tradition] to occur more frequently when a rapid transformation of society weakens or destroys the social patterns for which "old" traditions had been designed, producing new ones to which they were not applicable, or when such old traditions and their constitutional carriers and promulgators no longer prove sufficiently adaptable and flexible, or are otherwise eliminated..."
(Hobsbawm, 1983: 4-5).

Hobsbawm mener altså, at man især i samfund, hvor der er sket en hurtigt samfundsmæssig udvikling, har tendens til at bruge *invention of tradition-processen* til at markere samfundets moderne etniske identitet. I den proces nyfortolker man ritualer eller genstande og bruger dem til at symbolisere den moderne, etniske identitet (Hobsbawm, 1983: 2-7). Sammenholder man denne proces med udviklingen i Grønland, må man konstatere, at der også her er sket en udvikling, der ligner den, Hobsbawm (1983) beskriver. I den første periode af koloniseringsfasen foregik den danske kulturelle påvirkning forholdsvis langsomt, og de grønlandske normer og strukturer blev kun gradvist ændret. Her var altså ikke et udtalt behov *invention of tradition*. Først under den hegemoniske G-50 og G-60 politik blev der for alvor sat gang i daniseringsprocessen, og først her ser man tegn på brugen af *invention of tradition* i det grønlandske samfund som fx den ny brug af uló'en som smykke.

Etnisk identitet er et begreb, der kan defineres som det enkelte individs opfattelse af sit kulturelle selv og andre i en interaktionsproces, der forløber i forhold til en række bestemte normer i et bestemt rum med nogle kulturelle symboler, der markerer den etniske grænse overfor andre (Cohen, 1986: 17). Iflg. Jenkins (1997) er etnisk identitet altid en socialt konstrueret opfattelse af et identitetsmæssigt kulturelt fællesskab, hvor de enkelte medlemmers tilhørsforhold ofte opbygges allerede i opvæksten: I løbet af denne tidlige socialiseringsproces tilegner individet sig de sociale og identitetsmæssige markører, som samfundet tilskriver sig selv som kendetegnende for det etniske identitetsfællesskab - som fx sprog og normer (Jenkins, 1997: 46-48). Det enkelte

individ bliver altså allerede tidligt, via en socialisering, indført i fællesskabets opfattelse af de forudsætninger og krav, der stilles for at blive medlem af den pågældende etniske gruppe. Etnisk identitet defineres både af individet selv og individet i samspil med andre individer – både i forhold til den etniske gruppe, man selv tilhører og i forhold til andre etniske grupper. Ud fra dette samspil udvikles i gruppen konsensus om, hvilke markører, der indikerer gruppens etniske identitet. I og med det er flere markører, der tilsammen definerer det enkelte individs etniske tilhørsforhold til en bestemt gruppe, er fx sprog alene altså *ikke* det samme som et individs etniske identitet, men kun én ud af mange forskellige markører. Det er vigtigt at være opmærksom på denne skelnen, når man diskuterer fx sprogforholdene i et bestemt samfund – også det grønlandske. Det er derfor betænkeligt, at man i netop en diskussion, som den Kristensen (2002) refererer fra, sætter lighedstegn mellem det at kunne det grønlandske sprog og det at være "en del af den grønlandske identitet og kultur". Man skal dog være opmærksom på, at nogle symboler tillægges større værdi af nogle samfund end andre, og at sprog nok er et af de vigtigste symboler i det grønlandske (Barth, 1969: 14-15; Kleivan, 1969: 236; Kristensen, 2002: 4).

Har man som individ problemer med det *sprog* og de *normer*, som den pågældende gruppe bruger i interaktionsprocessen, udelukkes man fra det fællesskab, der opstår i forbindelse med selve socialiserings- og interaktionsprocessen. Man opfylder dermed *ikke* de kriterier, som både de enkelte individer i gruppen og gruppen som helhed anser som essentielle for at være medlem af den pågældende gruppe – altså er man udelukket fra både det sproglige og det identitetsmæssige fællesskab. Der sker således en dobbelt marginalisering: Dels udelukkelse fra den sociale interaktion og dels en udelukkelse fra den symbolske. Kender man imidlertid normerne, men stadig ikke sproget, er man fortsat udelukket fra den kontinuerlige interaktionsproces, der foregår medlemmerne imellem. Idet selve *kommunikationen* er omdrejningspunktet for den dynamik og bevægelse, der opretholder opfattelsen af gruppen som *en* enhed med en fælles etnisk identitet, er man dermed til stadighed udelukket fra *både* det sproglige og det identitetsmæssige fællesskab (Sørensen, 1994).

Det er denne situation mange dansktalende grønlændere befinder sig i. De kender det grønlandske samfund og de grønlandske normer, men de taler ikke det grønlandske sprog. Derfor udelukkes de fra den etniske gruppe, som de egentlig selv føler, at de er en del af – eller burde være en del af. At det grønlandske sprog er så vigtig en identitetsmarkør i definitionen af den

grønlandske identitet for mange grønlændere, hænger sandsynligvis sammen med Grønlands historie som dansk koloni og især den danske stats hegemoniske G-60 politik: Den samfundshistoriske udvikling mod en mere marginaliseret grønlandsk kultur og sprog, skabte en reaktion mod den danske kulturelle påvirkning, som blandt andet indebar en øget brug af grønlandske identitetsmarkører, hvilket afspejler Barths teori om markering af etniske grænser. Ved en sådan markering er det derfor nærliggende, at netop det grønlandske sprog blev så afgørende en identitetsmarkør som modreaktion til den danske påvirkning. Da det grønlandske sprog er så meget anderledes end det danske sprog, var / er det en meget klar markering af den etniske grænse mellem ”grønlændere” på den ene side og ”danskere” på den anden. Dog skal man huske på, at selvom det grønlandske sprog er en så betydningsbærende identitetsmarkør for mange grønlandsktalende, er det stadig "bare" en af flere markører. På trods af at sprog er en meget stærk markør, der bærer mange kulturelle træk⁴, er sproget altså *ikke* et synonym for etnisk, og i dette tilfælde grønlandsk, identitet (Dorian, 1999: 31; Barth, 1969: 13-16). I Grønland, og i særdeleshed i den grønlandske debat, er der dog nogen, der gør netop sproget til synonym for grønlandsk identitet, og sproget bliver for dem en essentiel markør, hvilket skaber grobund for en splittelse mellem dansktalende og grønlandsktalende grønlændere.

Uenigheden omkring sprogets placering i definitionen af den grønlandske identitet i den grønlandske identitetsdiskurs er med til at skabe et rum, hvori de forskellige parter kan manifestere deres egne holdninger til de sproglige værdier - og dermed indirekte til de (kulturelle) magtrelationer i det grønlandske samfund. Sproget er en af de identitetsmarkører, der definerer de etniske grænser og opretholder en kulturel dikotomi overfor andre etniske grupper (ibid.), men i det grønlandske samfund er dikotomien mellem de grønlandske og danske kulturelle og sproglige værdier blevet svagere – primært på grund af de historiske omstændigheder: I og med både det danske og det grønlandske sprog skal have plads i det grønlandske samfund, *er den dikotomi, som det enkelte individ ellers skulle definere sig selv og gruppen ud fra, blevet udvisket*, og det er blevet sværere at definere sin identitet ud fra sproget alene.

⁴ Med kulturelle træk menes her fx sammenhænge mellem sprog og stednavne eller sprog og mundtlige fortællinger, hvor der er en tæt forbindelse mellem bl.a. de figurer og begivenheder, der optræder i fortællingerne og det sprog, der fortælles på (Dorian, 1999).

c. En begyndende national bevidsthed i Grønland – den historiske kontekst

For at forstå den sprog- og identitetsdiskurs, der har præget det grønlandske samfund igennem snart mange årtier, er man nødt til at se på udviklingen af den grønlandske identitet og etniske selvforståelse i sin historiske kontekst. I de følgende afsnit reflekteres over udviklingen af den nationale bevidsthed i Grønland med henblik på at skabe en referenceramme for den videre analyse.

Dorais (1997) tager i sin analyse af inuits (specielt quaqtamiuts⁵) identitet udgangspunkt i tre af de aspekter, der er kendetegnende for inuits fælles referencerammer og forståelse af sammenhold: slægtskab, religion og sprog (Dorais, 1997: 62). Bl.a. disse tre faktorer er med til at skabe et fællesskab mellem medlemmerne af samfundet og dermed skabe følelsen af en fælles etnisk og national identitet. Anderson (1983) skriver følgende om definitionen af en nation og en national identitet:

”In an anthropological spirit, then, I propose the following definition of the nation: it is an imagined political community – and imagined both inherently limited and sovereign. It is imagined because the members of even the smallest nation will never know their fellow-members, meet them, or even hear of them, yet in the minds of each lives the image of their community” (Anderson, 1983: 15).

En nation kan iflg. Anderson (1983) defineres som et rum, hvori der foregår en social interaktion, som dog kun kan foregå mellem et begrænset antal medlemmer – alle medlemmer af en nation kan ikke interagere med alle. Alligevel har hvert enkelt medlem en ide om et fællesskab med de andre individer i dette rum, og derfor skal begrebet *nation* defineres som et *forestillet* fællesskab. Spørgsmålet er så, hvordan denne fælles bevidsthed om en nation opstår, og hvordan det enkelte individ føler sig tilknyttet og dermed som en del af den pågældende nation. I den forbindelse kommer både Anderson (1983) og Hobsbawm (1983) ind på begrebet *invention of tradition*. Som skrevet i de foregående afsnit er det for Hobsbawm altafgørende for en nations selvforståelse, at den pågældende nations medlemmer har nogle symboler, som de kan bruge til at markere deres nationale identitet og tilhørsforhold med. Disse nationale symboler kan være nationalsange, flag o. lign., men også et fælles (skriftligt) sprog er i flg. Anderson et afgørende aspekt:

⁵ Quaqtamiut lever i Quaqtaq, som ligger i Nunavik i det nordlige Quebec.

” (...) these fellow readers, to whom they were connected through print, formed, in their secular, particular, visible invisibility, the embryo of the nationally imagined community” (Anderson, 1983: 47).

Det fælles skriftsprog skaber det rum og de fælles referencerammer, som alle medlemmer af det enkelte samfund kan identificere sig med. Disse fælles referencerammer er en del af den proces, hvor det forestillede fællesskab kan udvikles. Quaqtamiuts selvforståelse som medlemmer af det samme samfund med en fælles national identitet er i flg. Dorais udviklet til dels på baggrund af det fælles (skrift)sprog, som alle quaqtamiut kan identificere sig med. Også det grønlandske samfunds udvikling af en national bevidsthed har været tæt knyttet til udviklingen af et fælles skriftsprog og skriftlige medier. Med udgivelsen af den første grønlandsksprogede avis, *Atuagagdliutit / Grønlandsposten*, blev det grønlandske (skrift)sprog et samlende symbol i processen mod en fælles nationalfølelse, hvilket afspejles i Hobsbawm og Andersons teorier (Anderson, 1983: 11-16, 41-49; Thuesen, 1988: 157-162).

Udviklingen af en grønlandsk identitet

Udviklingen af en moderne grønlandske identitet har været længe undervejs, og der kan sættes spørgsmålstegn ved, om det ofte benyttede udtryk "en moderne grønlandsk identitet" overhovedet kan bruges om det samlede grønlandske samfund i dag: Det grønlandske samfunds medlemmer virker på mange måder splittede i deres fortolkning af, hvordan begrebet "en grønlandsk identitet" skal fortolkes og udtrykkes - både i forhold til traditioner og normer, men også i forhold til de symboler, der skal markere den etniske grænse. Cohen (1986) anser det for en naturlig del af symboliseringsprocessen, at det enkelte individ fortolker de etniske symboler på sin egen måde, men hvis denne fortolkning ligger for langt fra samfundets ide om et fælles etnisk signal udadtil, splittes samfundet (Cohen, 1986: 9-13). Ser man tilbage på Grønlands historie er det tydeligt, at samfundet er blevet præget af den danske kolonimagt og danske sproglige og kulturelle værdier. Det er klart, at man i et samfund, der har været i en marginaliseret relation til et andet lands kultur over en længere periode, på et tidspunkt vil begynde at reagere både i forhold til den udefrakommende kolonimagt og i forhold til sin egen baggrund og identitet, jf. fx Friedmans model og Barths teorier om etniske grænser. Dette er også sket i Grønland.

De første tegn på en voksende bevidsthed omkring en særlig grønlandsk identitet startede allerede i slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet primært i opposition til den danske kolonimagts sprog og kultur. I denne periode begyndte mange grønlandere at samle sig i de såkaldte *peqatigîngniat*, en slags vækkelsesbevægelser/-foreninger, som var starten på det rige foreningsliv, der stadig findes i Grønland i dag. Disse foreninger samlede for første gang grønlanderne omkring noget, som de selv kunne forholde sig til, nemlig på den ene side den kristne tro, sådan som de selv ønskede at fortolke den, og på den anden side grønlandsk kultur, sprog og identitet. Især sidstnævnte er en vigtig brik i forståelsen af, hvordan det grønlandske samfunds medlemmer i dag opfatter sig selv og hinanden: *Peqatigîngniat* dannede allerede dengang grundlaget for en debat, og dermed en øget bevidstgørelse af *både* det at være grønlandsk og et fremtidigt Grønland uden dansk indflydelse (Thuesen, 1988: 92-95, 100-101).

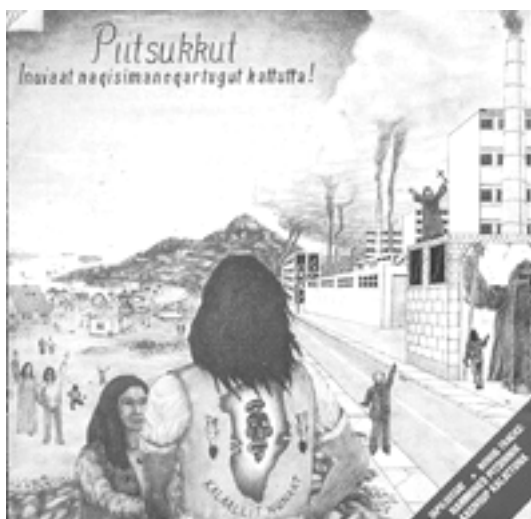
Et ofte brugt eksempel på disse tanker om forholdet mellem danskere og grønlandere og et eventuelt fremtidigt selvstyre er Mathias Storchs social-realistiske roman *Sinnattugaq*⁶, der udkom i 1914. Heri skildrer forfatteren forskellige sider af det grønlandske samfund på godt og ondt, herunder især forholdet til danskerne og den danske måde at leve på (Storch, 1914). Mathias Storchs roman er et konkret bevis på, at det grønlandske samfund allerede på dette tidspunkt havde udviklet en øget grønlandsk selvbevidsthed og yderligere var i stand til at udtrykke denne selvbevidsthed på *grønlandsk* (Thuesen, 1988: 149-156). Man kan i den forbindelse fristes til at sige, at netop *Sinnattugaq* er blevet gjort til et symbol for grønlandernes første egentlige konkrete produkt i bevidstgørelsen af deres egen grønlandske identitet. Dog har jeg en fornemmelse af, at *Sinnattugaq* i dag tillægges en mere national symbolsk værdi af den ældre del af befolkningen, mens de yngre bruger andre symboler som fx det grønlandske rockband *Sume*, der i 1970'erne skrev en del sange om "det at være grønlandsk". De havde på det tidspunkt oplevet den danske G-60 politik og udtrykte igennem deres sange et stærkt ønske om øget selvstændighed uden dansk indblanding. Et andet eksempel på musikken som symbol og som talerør for markeringen af grønlandsk identitet er bandet *Piitsukkut*, der i samme periode som *Sume* udgav en række sange som fx *Inuiaat naqisimaneqartugut katutta!*, *Kinaanermik katatsiffik* og *Kingulitta nunassaraat*⁷. En helt anden ny (2003), populær musikudgivelse er rapbandet *Prussic*. En gruppe helt unge grønlandere,

⁶ *Sinnattugaq* er på dansk oversat til *En grønlanders drøm*. Romanen blev kort tid efter udgivelsen på grønlandsk oversat til dansk af Knud Rasmussen.

⁷ Dansk oversættelse: "Undertrykte i alle lande – lad os forenes", "Den tabte identitet" og "Vores efterkommeres land".

der via deres musik og grønlandske tekster, kritiserer det grønlandske samfund og forældregenerationen for at være for lukkede og selvoptagede.

Fælles for alle disse kulturelle symboler, *Sinnattugaq*, *Sume*, *Piitsukkut* og *Prussic* er deres kritik af samfundet. De markerer den etniske identitet hos generationer fra forskellige tidsperioder ved hver især at skabe et billede af den enkelte generations forståelse af dem selv, samfundet og omverdenen. Det, at en etnisk gruppe udvikler dens egen brug af symboler på den måde, viser netop, hvad Barth (1969) skriver om i forbindelse med opretholdelsen af en gruppes etniske identitet: At en etnisk gruppe udvikler / ændrer de karakteristika, som gruppen bruger som identitetsmarkører, kan generere og styrke markeringen af de etniske grænser (Barth, 1969: 14).

(Illustr.: Tikkili Pjettursson, Fra *Piitsukkuts* CD *Inuiaat naqisimaneqartugut kattutta!* 1980, ULO10)

Uanset hvad, er Mathias Storchs *Sinnattugaq* et epokegørende værk, hvor forfatteren blandt andet reflekterer over det grønlandske samfund udvikling og forhold til den danske kolonimagt siden slutningen af 1800-tallet - set fra en grønlandsk synsvinkel - på grønlandsk. Den nationale bevidsthed blev styret gennem både foreninger som *Peqatigîngniat* og gennem de mange grønlandsksprogede udgivelser som bl.a. avisen *Atuagagdliutit* og *Sinnattugaq*, hvilket dermed endnu en gang afspejler Andersons teori, når han skriver:

”... print capitalism gave a new fixity to language, which in the long run helped to build that image of antiquity so central to the subjective idea of a nation” (Anderson, 1983: 47).

Brugen af det grønlandske sprog i de trykte medier har været et af de mest afgørende symboler i forbindelse med udviklingen af grønlandsk national bevidsthed. Et af de første tegn på brugen af det grønlandske sprog som et nationalt symbol og dermed en fælles national bevidsthed er iflg. Thuesen (1988) betegnelsen ”kalaallit” (”grønlændere”) og ”Kalaallit Nunaat” (”Grønlændernes Land”), som først begyndte at blive brugt i den nuværende betydning i midten af 1800-tallet – altså bl.a. i forbindelse med udgivelsen af *Atuagagdliutit* (Thuesen, 1988: 157-162).

På trods af at det nationale fællesskab er et forholdsvist nyt fænomen i det grønlandske samfund, har genopdagelsen af de fælles rødder og traditioner været så massiv, at mange i dag ser Grønland som en gammel nation med rødder langt tilbage i tiden.

*Qajaqbygning/-undervisning
(Foto: Pilersuiffik/Inerisaavik)*

*Undervisning i sælflænsning
(Foto: Pilersuiffik/Inerisaavik)*

I en periode ønskede man fra Hjemmestyrets side, at eleverne skulle undervises i traditionelle grønlandske fag og kundskaber i forsøget på at bibeholde disse.

Hertil kommer den seneste udvikling, især i den postkoloniale periode, hvor Grønland har (gen)skabt kontakten til deres ”frænder” i Canada og Alaska, hvilket bl.a. er manifesteret i en organisation som fx ICC⁸. Dermed har grønlænderne som et folk genopdaget yderligere et niveau i deres nationale bevidsthed – og dermed endnu et led i *invention of tradition*-processen. I flg. Petersen (2001) og Kaplan (2001) kan man i tilfældet med det grønlandske samfund sige, at der er tre niveauer i den nationale og identitetsmæssige bevidsthed:

⁸ ICC: Inuit Circumpolar Conference er en organisation, der blev oprettet i 1973. ICC's primære formål er bl.a. at styrke samarbejdet mellem inuit i Arktis: <http://www.icc.gl>

- *et lokalt*
- *et nationalt*
- *et fælles arktisk*

Iflg. Petersen (2001) identificerer medlemmerne af et samfund sig ud fra forskellige referencerammer, alt efter hvilket rum de agerer i, og dermed hvilket niveau de befinder sig på. Dvs. at det enkelte individ kan forholde sig til det pågældende niveau ud fra bestemte værdier eller kriterier. På det *lokale* niveau er det især stednavne og de sociale relationer (familieforhold), der skaber referencerammerne, mens det på det *fælles arktiske* niveau dels er de slægtsmæssige relationer, miljøet, forholdet til omverden og de fælles sproglige træk. På det *nationale* niveau kan referencerammerne være et fælles (skrift)sprog og en række fælles værdisæt og symboler, som det enkelte individ forholder sig til, men som i en større sammenhæng markerer den etniske grænse overfor andre etniske grupper (Thuesen, 1988: 157-162; Petersen, 2001: 320-323; Kaplan, 2001: 251-254).

d. Sammenligning med andre postkoloniale og marginaliserede samfund

Iñupiat – det nordvestlige Alaska

Det er interessant, hvis man sammenligner sprogbrugernes situation i det grønlandske samfund med et af de øvrige arktiske samfund: Iñupiat i det nordvestlige Alaska. Kaplan (2001) argumenterer for, at selvom ikke alle unge iñupiat har iñupiaq som modersmål, fortsætter de med at identificere sig selv som iñupiat – altså ligesom mange af de dansktalende grønlandere. Der er dog den væsentlige forskel mellem problemstillingen i Grønland og problemstillingen i Alaska, at man i Alaska oplever, at iñupiaq er ved at uddø. Det giver et helt andet grundlag for diskursen i forhold til Grønland, hvor dette langt fra er et problem.

I Alaska opfatter den ældre generation stadig iñupiaq (sproget) som den vigtigste identitetsmarkør, mens de unge har fået nye referencerammer i forhold til identitetsmarkører: På grund af den øgede globalisering og amerikanisering i Alaska er der sket et kraftigt fald i antallet af iñupiaq-talende. På trods af at en ellers overvejende del af befolkningen ikke taler iñupiaq, bruges sproget stadig i visse traditionelle ceremonier. De, der ikke behersker iñupiaq, men som identificerer sig som iñupiat, kan som regel lære de sætninger, der er nødvendige under ritualerne. Det er tilstrækkeligt til at identificere dem selv og blive identificeret af andre som iñupiat - også af

de ældre generationer, selvom de ikke behersker sproget i sin fulde form og i alle sociale rum (Kaplan, 2001).

Samer, kven og tornedaler - Skandinavien

Også i Skandinavien findes marginaliserede samfund, hvor valget af sprog er blevet afgjort i forhold til overvejelser omkring identitet og de muligheder de forskellige sprog giver, jf. afsnittet om postkoloniale teorier og sprog:

”The language choice within a family is, in many ways, dependent on the surrounding society. When the progress of the minority language within the public sector and the schools and kindergartens is slow, the choice of minority language as the family language presupposes a relatively strong identity or, at least, a strong motivation to revitalize one’s identity. The choice of language today is more and more dependent on the individual identity strategy” (Huss & Lingren, 1999: 306).

Blandt samer, kven og tornedaler⁹ er valget af sprog også et valg af identitet og / eller et valg af muligheder, alt efter hvor stærkt deres sprog står i samfundet. Dog er der en tendens til, at det oftest er den generation, der voksede op under assimileringstiden og den efterfølgende periode med øget etnisk bevidsthed, som føler stærkest behov for at markere deres etniske identitet via sproget. Til en vis grad ligesom i Grønland. I Grønland har man dog, som tidligere nævnt, allerede på et meget tidligt tidspunkt fået et fælles skriftsprog, hvilket er et vigtigt led i processen mod en nations selvforståelse og markering af befolkningens nationale identitet. Så langt er man endnu ikke kommet blandt de mest marginaliserede samfund¹⁰ i Skandinavien. Alligevel er der, iflg. Huss & Lindgren, en udvikling igang blandt de yngre generationer mod et mere balanceret valg af identitetsstrategier: Den begyndende udvikling af et skriftsprog og øget undervisning på de oprindelige sprog, giver de unge mulighed for *både* at identificere sig som en del af det marginaliserede samfund *og* at uddanne sig på det oprindelige sprog (Huss & Lindgren, 1999: 306-308).

⁹ Oprindelige folk bosat i Sverige, Norge og Finland.

¹⁰ Andre (stærkere) minoriteter i Skandinavien, som fx Finlandssvenskere, har deres eget skriftsprog.

3. Sprogpolitik og sprogplanlægning i det postkoloniale Grønland

“Sprog er godt
Flere sprog er bedre
Flersprogethed er bedst”
(Pedersen, 2003)

Ovenstående citat stammer fra en forelæsning ved DSFFs¹¹ sprogmesse i København 2003 med overskriften “Sproglig mangfoldighed giver os et rigere sprog og bedre sprogbrugere”. Som både overskrift og citat antyder, argumenterer Pedersen (2003) i sin forelæsning for, at jo flere sprog en sprogbruger behersker, jo bedre er det for både sprogbrugeren og sproget: Et samfund med flersprogede sprogbrugere ville, sprogligt set, være et ideelt samfund. Det er dog ikke så enkelt at gennemføre denne målsætning – især ikke i postkoloniale samfund som det grønlandske, hvor mange aspekter, som fx det historiske forløb, identitet og magtrelationer, påvirker både sprogbrugernes holdninger og følelser til sprog. I dette kapitel vil jeg først gøre nogle overordnede teoretiske overvejelser omkring begreberne sprogplanlægning og sprogpolitik. Til disse afsnit anvendes primært litteratur af Eastman (1983), Fishman (1972) og Kaplan & Baldauf (1997). Derefter vil jeg koncentrere mig specifikt om sprogpolitik i *postkoloniale* samfund – herunder det grønlandske, men også andre postkoloniale / marginaliserede samfund som fx Tanzania og Australien. Her har jeg brugt litteratur af blandt andre Møller (1988), Paulston (1992), Bianco (1990) og Eriksen (1991).

I tredje afsnit vil jeg kort komme ind på problematikken omkring grønlandisering og globalisering, idet netop denne problematik har været et vigtigt aspekt i den sprogpoltiske debat i Grønland i de seneste år. Her anvendes primært litteratur af Mufwene (2003), Friedman (1994) og Rygaard (2000/01). Afsluttende vil jeg opsummere ovenstående emner i et afsluttende afsnit om teori og praksis i forbindelse med en konkret sprogpolitik i Grønland.

a. Teoretiske refleksioner over ”sprogplanlægning” og ”sprogpolitik” – herunder en definition af de to begreber

Begrebet *sprogplanlægning* defineres af Eastman (1983) som et begreb, der bruges om en række retningslinjer omkring de sproglige forhold i et givent (sprog)samfund. Disse retningslinjer bruges som led i rådgivningen til en eventuel *sprogpolitik*, der varetager implementeringen af sprog-

¹¹ DSFF (Dansk Selskab for Fagsprog og Fagkommunikation)

planlægningsprocessen i samfundet. Selve sprogplanlægningen tager udgangspunkt i forskningen i de sociolingvistiske forhold, som afspejler relationerne mellem sprog, sprogbrugere og interaktionen mellem sprogbrugerne internt og deres relationer til deres eget og andre samfund (Eastman, 1983: 2-5). Da sprogplanlægning er baseret på undersøgelser af disse relationer, opdeles den derfor ofte i en trindelt proces, der kan variere fra sprogsamfund til sprogsamfund.

Kaplan & Baldauf (1997) inddeler sprogplanlægningsprocessen i to overordnede arbejdsområder ”corpus planning” og ”status planning”. Ved *corpus planning* fokuserer man på at udvikle og modificere selve sproget, mens man ved *status planning* fokuserer på de sociale og samfundsmæssige aspekter. Med udgangspunkt i disse to arbejdsområder udarbejdes de fleste teoretiske sprogplanlægninger i den trindelte proces. Kaplan & Baldauf anvender Haugens model, der afspejler følgende proces: *Udvælgelse* herunder problemafklaring, *kodificering* dvs. grammatikalisering og leksikalisering, *implementering* og til sidst *udvikling* af bl.a. terminologier (Kaplan & Baldauf, 1997: 28-30; Fishman, 1972: 56-57). Fordelen ved Haugens teoretiske model er i flg. Kaplan & Baldauf, at den giver et overblik over den overordnede sprogplanlægningsproces, mens ulempen dels er, at Haugens adskillelse af corpus og status planning ikke kan gøres så markant i praksis (de to påvirker hinanden), og dels at den er for teoretisk til at kunne forstås af den almindelige sprogbruger. Her anvendes modellen dog alligevel på trods af dens lidt ideologiske tilsnit, idet den kan give netop det nødvendige overblik over sprogplanlægningssituationen i det grønlandske samfund.

Da sprogplanlægningsprocesser således er trindelte forløb tilpasset det enkelte samfund, deltager der oftest en række hierarkisk, niveaudelte aktører i selve processen: Regeringsorganer (højeste niveau), uddannelsesorganer, semi- eller quasi-regeringsorganer og til sidst andre grupper eller enkeltpersoner, fx græsrodsbevægelser, med en vis politisk indflydelse (Kaplan & Baldauf, 1997: 5). Den endelige sprogpolitik gennemføres dog endeligt af regeringen, der via valget af sprogplanlægning kan gennemføre de sproglige ændringer, som den finder nødvendige.

I Grønland er sprogplanlægningsprocessen endnu ikke konkretiseret i en endelig sprogpolitik, hvilket afspejles i sprogdebatten. I den uofficielle sprogplanlægningsproces ses dog følgende aktørstruktur: KIIP¹² og Oqaasileriffik som repræsentant for Hjemmestyret og regeringsorgan, fx Inerisaavik og Ilisimatusarfik som repræsentanter for uddannelsessystemet, ICC som

¹² KIIP (Kultureqarnermut Ilinniartitaanermut Ilisimatusarnermut Ilageeqarnermullu Pisortaqarfik / Direktoratet for Kultur, Uddannelse, Forskning og Kirke)

repræsentant for semi-/quasiregeringsorganerne og fx GLDK som repræsentanter for indflydelsesrige interessegrupper.

Det tidligere omtalte problem med Haugens opdeling i corpus og status planning, som to processer i sprogplanlægningen, er interessant set i forhold til postkoloniale samfund. Kaplan & Baldauf nævner problemstillingen omkring status planning i postkoloniale samfund, hvor valget af sprog ofte vanskeliggøres af de historiske omstændigheder. De skiftende hegemoniske relationer mellem koloni og kolonimagt påvirker beslutningerne om fx valg af nationalsprog, anerkendelse af andre sprog mm. Fishman (1972) behandler yderligere i sit essay forholdet mellem sprogplanlægning og nationalisme, idet sprog, som beskrevet i kapitel 2, ofte er en væsentlig faktor i den nationale mobilisering og de magtmæssige relationer og derfor også et vigtigt aspekt i sprogplanlægningsprocessen. For at kunne sætte en mobiliseringsproces i gang er man nødt til at kunne kommunikere om og formidle sit budskab på et fælles sprog (Fishman, 1972). I Grønlands tilfælde var sprogplanlægningsprocessens første to trin derfor vigtige skridt i udviklingen mod øget selvstyre. Det grønlandske sprog var på grund af G-60 politikken tæt på at forsvinde, men på baggrund af bevaringsdiskursen gennemførte man en række politiske tiltag, der tog højde for udvælgelse / problemafklaring og kodificering af det grønlandske sprog.

b. Globalisering - grønlandisering

Det grønlandske samfund har såvel som resten af verden oplevet at blive en del af de globaliseringsprocesser, der primært via den teknologiske udvikling har gjort bl.a. information fra og om andre kultursamfund lettere tilgængelig. Med den øgede globalisering er påvirkningen og den kulturelle udveksling i mellem forskellige samfund blevet større, hvilket konkret afspejles i kulturelle såvel som sproglige ændringer. I de følgende afsnit vil jeg kort komme ind på teorier omkring globalisering og sideløbende sammenholde disse med udviklingen i Grønland.

Friedman (1994) tager afstand fra den globaliseringsteori, der bl.a. repræsenteres af Robertson, at nationalisme, etnicitet mm. skulle være resultater af globaliseringsprocessen, idet han argumenterer:

”He [Robertson] stresses, for example the ‘standardization’ of locality, as if the latter were a plan rather than a social situation or context, while in my own approach local processes are aspects of the larger global process” (Friedman, 1994: 198).

For Friedman er bevidstheden om globalisering og de enkelte globaliseringsprocesser i selve globaliseringen det centrale, mens de lokale processer er aspekter ved globaliseringen, der generer forskellige former for social organisering som fx nationalisme. Friedman skelner skarpt mellem de globale systemer og globalisering, idet de globale systemer og processer er aspekter ved globaliseringen. Disse systemer, som fx kulturelle processer, er i en konstant dynamisk bevægelse, hvor de hegemoniske relationer hele tiden skifter, jf. Friedmans model i kap. 2. Globalisering og globaliseringsprocesserne er således ikke dem, der generer den etniske identitet, men de påvirker den (Friedman, 1994: 198-201).

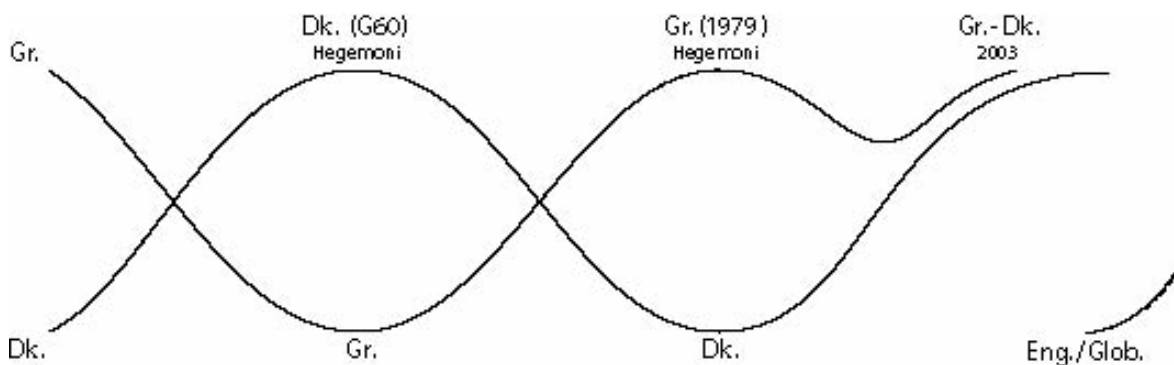
Globaliseringen og de globale processer afspejles også i det grønlandske samfund, hvor udviklingen af den etniske identitet og de kulturelle værdier influeres af især amerikanske kulturværdier. Rygaard (2000/01) konkluderer ud fra en spørgeskemaundersøgelse, at grønlandske børn og unge er ivrige efter alt, hvad der har udenlandsk, og især amerikansk, islæt - det være sig film, TV-udsendelser, musik mm., og at de lader sig påvirke af det. Rygaard skriver følgende:

”Sproget er den første store barriere, det lille befolkningsgrundlag en anden. Grønland deler det vilkår med hele verdens små og mellemstore nationer, at man, hvis man integrerer sig i verdenssamfundet, bliver præget mere end man selv er i stand til at præge andre. ”*Når du flirter med djævelen, er det ikke ham som ændrer sig, som amerikanerne siger*”” (Rygaard, 2000/01: 182).

Spørgsmålet er imidlertid, om Rygaards lidt forbeholdne mening om, at den grønlandske ungdoms deltagelse i globaliseringsprocesserne er en ”flirt med djævelen”. Det er ikke nødvendigvis en negativ udvikling, der sker i forbindelse med globaliseringsprocesserne. Rygaard kommer selv kort kommer ind på de positive sider af globaliseringen ved at nævne de muligheder den giver ved fx valg af uddannelse. Hendes overordnede konklusion antyder dog en klar forbeholdenhed overfor globaliseringens, og især amerikansk, påvirkning af de grønlandske kulturelle og sproglige værdier (Rygaard, 2000/01). Det er uden tvivl en subjektiv afgørelse, hvorvidt globaliseringens indflydelse er positiv eller negativ, men som skrevet i kapitel 2, er den kulturelle påvirkning ikke et tidsbestemt fænomen: Trommesang er den traditionelle musiske udtryksform i Grønland, men siden de første kulturmøder har det grønlandske samfund taget udenlandske udtryksformer til sig som fx salme-sang, polka, hornmusik, rock, jazz mm. De unge grønlandske musikeres brug af andre kulturers musiske udtryksform i en grønlandsk kontekst er således ikke et nyt fænomen. Det er en del af den samfundshistoriske udvikling og afspejler Barths teori om udveksling af kulturelle værdier (Barth,

1969: 15-16). At børn og unge lærer engelsk, dansk eller tysk ved at se fjernsyn (Rygaard, 2000/01) behøver heller ikke at være en dårlig udvikling, men vil rent faktisk kunne hjælpe dem i deres (fremtidige) uddannelsesforløb, jobmuligheder og i mødet med andre kulturer. De unge i Grønland har brugt globaliseringen til at udvikle deres egne referencerammer bl.a. via sprog, Internet, film og musik. De tager det, de finder brugbart og implementerer det i ungdomskulturen. Det grønlandske samfund mister nødvendigvis ikke sin etniske identitet og selvforståelse ved at inddrage andre samfunds kulturelle træk i forlængelse af den øgede globalisering, men kunne være med til at udvikle dem.

På trods af de mange positive ting, der følger med globaliseringsprocesserne, ser den øgede globalisering og de globale processer dog ud til skabe en vis interferens i de hegemoniske relationer i det postkoloniale grønlandske samfund. De globale processer er blevet en væsentlig faktor i både de kulturelle og sproglige processer i Grønland, hvilket konkret afspejles i blandt andet sprogdebatten (se nedenstående). Man kunne fristes til at udvide tesemodell I (fig. 3) fra kapitel 2 og tilføje en yderligere faktor - de globale processer, idet netop disse processer påvirker samfundets medlemmer til at redefinere deres etniske identitet:

Tesemodell II (fig. 4)

Ovenstående tesemodell II (fig. 4) tager ligesom tesemodell I (fig. 3) udgangspunkt i Friedmans model (fig. 2), der viser udviklingen af de hegemoniske relationer, som opstår mellem stat og koloni eller *civilizational cycle* og *cultural identity*. Umiddelbart afspejler tesemodell II udviklingen af relationerne mellem den danske stat som kolonimagt og det grønlandske samfund som koloni: Den dynamiske bevægelse, hvor man i nogle perioder har haft den danske stat som den magthavende part (fx under G-60) og i andre det grønlandske samfund og dets kulturværdier (fx under

Hjemmestyrets første 10-15 år). I de seneste år kunne det dog, som skrevet i kapitel 2, se ud til, at kontinuiteten og den dynamiske bevægelse, er kommet i ubalance. Denne ubalance afspejles i sprogdebatten, hvor repræsentanter for henholdsvis dansktalende og grønlandsktalende kæmper for, at netop deres sprog og deres ideer om det fremtidige grønlandske samfund bliver det gældende. Derudover er der kommet en ny faktor ind i diskussionerne, som influerer som en tredjepart, nemlig globaliseringen og det engelske sprog, hvilket er blevet tilføjet i tesemodell II.

I forlængelse af den øgede globalisering påvirkes ikke bare de kulturelle, men også de sproglige værdier. På den ene side ønsker nogen, både fra politisk hold og i befolkningen, at det grønlandske samfund udvikles ved blandt andet at være åbent overfor de globale processer – altså et dynamisk og udadvendt samfund, hvor man kan skabe fx kulturelle og økonomiske relationer med andre kulturer. På den anden side er mange bange for at miste den grønlandske kulturelle og sproglige integritet (Mufwene, 2003). I forbindelse med sidstnævnte spiller en helt tredje faktor en vigtig rolle, nemlig det historiske forløb. Reaktionen på overgangen fra koloni til hjemmestyre påvirker stadig store dele af det grønlandske samfund: Mange ønsker en øget sproglig grønlandisering – altså et mere statisk og indadvendt samfund. Splittelsen mellem på den ene side at ønske øget *globalisering* og på den anden øget *grønlandisering* afspejles også i sprogdebatten. Nogen sætter spørgsmålstegn ved, hvorvidt dansk fortsat skal være første fremmedsprog, eller om man skal indføre engelsk. Her influerer også aspekter som relationalisering, (socio-)økonomi og selvstændighedstanker på diskursen (Mufwene, 2003), idet Grønland på den ene side gerne vil opnå selvstændighed og på den anden side har en betalingsbalance, der er afhængig af verdensøkonomien (import / eksport etc.).

c. Sprogpolitik i Grønland og andre postkoloniale samfund

Sprogpolitik i Grønland

Grønlands Hjemmestyres nuværende overordnede sprogpolitik er stadfæstet i hjemmestyrelovens § 9, at det grønlandske sprog er hovedsproget, men at det danske sprog skal beherskes godt.

Grønland er i princippet derfor monolingvalt, mens dansk har en særlig status – som en slags redskabssprog (Langgård, K. 2003). I praksis ser dette dog ganske anderledes ud, hvilket afspejles i den fortsatte sprogdebat, der med jævne mellemrum præger især de trykte medier: Mange giver udtryk for en modstand mod for meget dansk i det offentlige rum (fx Christiansen, 2003) eller for

meget grønlandsk, diskrimination i forhold til ikke at beherske grønlandsk (fx Bøttger, 2002) og for mere engelskundervisning i folkeskolen (fx Bergstrøm, 2002).

Som led i processen mod øget selvstyre og grønlandisering af samfundet nedsatte Hjemmestyret i 1999 Oqaasileriffik, Sprogsekretariatet. Det har som forskningsinstitution blandt andet til opgave at udforme nye grønlandske terminologier til forskellige fagsprogsdomæner (Fishman, 1986), som fx sygehusvæsen og administration, og udfærdige rapporter med rekommandationer til landsstyret. Der er dog kun afsat få ressourcer til Oqaasileriffik, som administrativt er placeret under KIIP, og det er af den grund begrænset, hvor meget sekretariatet kan udarbejde (pers. komm. m. Carl Chr. Olsen, 2003). I 2001 nedsatte landsstyremedlemmet for KIIP en arbejdsgruppe, der skulle udarbejde en sprogpolitisk redegørelse (Oqaasileriffik, 2001). I forbindelse med redegørelsen og i forlængelse af sprogdebatten i 2002-2003 udtalte formanden for Oqaasileriffik, Carl Chr. Olsen, til KNR:

”I arbejdet med den sprogpolitiske redegørelse har vi anbefalet ikke at vedtage en sproglov i Grønland, da vi forventer, at vi først arbejder for at ligestille det grønlandske og danske sprog, og senere hen det engelske sprog. På den måde arbejder vi for, at domæneområderne i grønlandsk bliver fuldført, så det grønlandske sprog kan blive helt gennemført. (...) Og først når det er sket, kan vi arbejde for etablering af en sproglov i Grønland” (KNR, 2003b).

I Oqaasileriffiks redegørelse (2001) anbefaler man, at man først udvikler det grønlandske sprog, så det kan anvendes i alle sprogdomæner på niveau med dansk og engelsk. Først derefter kan de tre sprog ligestilles, og der kan udarbejdes en egentlig sproglov.

Sprogligt set er det givtigt med diskussioner mellem fortalere for internationalisering og globalisering og ”sprogrogtere” eller purister. Det er nødvendigt at høre begge parter argumenter for at finde en balance i de sproglige forhold. Det grønlandske sprog er, især siden opstarten af *Oqaasileriffik*, blevet styrket væsentligt og er derfor ikke i fare for at forsvinde: Man har en ortografi, en retstavning og efterhånden et par ordbøger og grammatikker, hvilket er grundlaget for en fastholdelse af det grønlandske sprog og en eventuel sprogpolitik (pers. kom. m. Carl Chr. Olsen / Oqaasileriffik, Nuuk, 2003). Spørgsmålet er efterfølgende, hvor mange nye termer man skal låne ind i sproget, og hvor mange man skal udvikle grønlandske ord til, og hvornår og hvordan man skal lave en egentlig sprogpolitik. Til sammenligning kan på den ene side nævnes sprogsituationen i Danmark og Sverige. Begge landes sprogbrugere har i høj grad lånt ord ind i

sprogene - tidligere mange latinske og tyske udtryk og i dag mange engelske ord. Dette har medført en del debat om, at der er ved at ske domænetab i visse fagsprogsdomæner, som fx de naturvidenskabelige og anden videnskabelig formidling, hvor der næsten udelukkende formidles på engelsk (fx Lehmann, 2003; Ammitzbøll, 2001; Ladegaard, 2003). Modsat kan nævnes Island, der konstruerer islandske ord for mange udenlandske termer og dermed skaber mulighed for sprogbrugerne til at tale i og om alle domæner på islandsk (Språk og kultur i Vest-Norden, 2003). Her sker altså en form for domænevinding (modsat domænetab).

Det grønlandske sprog er blevet væsentligt styrket siden Hjemmestyrets indførelse, men det er stadig mangelfuldt og står svagt sammenlignet med dansk eller engelsk. En faktor, der på nuværende tidspunkt (2003) kunne se ud til at få kurven (Gr.) i tesemodel II til at stagnere, er problemstillingen om domænevinding og domænetab inden for især fagsprog. Inden for flere fagsprogsområder er terminologien blevet grønlandsk, hvor den tidligere var dansk (fx skolen). Her er sket en domænevinding. Dog er der stadig en lang række fagsprogsdomæner, hvor terminologien udelukkende er dansk (Langgård, P., 2001). Det er her, man er nødt til at koncentrere sig om at udvikle det grønlandske sprog, så det kan bruges i alle, eller i de fleste, fagsprogsdomæner. Denne proces er på nuværende tidspunkt i gang, men er langt fra fuldendt.

Casestudies af andre postkoloniale og / eller marginaliserede samfunds sprogplanlægning / sprogpolitik.

Grønland er ikke i en unik situation, hvad angår sprogplanlægning og sprogpolitik. Problematikkerne omkring faktorer som sprog, sprogbrugere, etnisk identitet, historie mm. ses i større eller mindre udstrækning i mange postkoloniale samfund. I de følgende afsnit redegøres *kort* for andre postkoloniale og / eller marginaliserede samfunds måde at administrere sprogets(-enes) status på og den sprogpoltiske udvikling i de pågældende samfund.

Tanzania

Tanzania er lige som Grønland et postkolonialt samfund. Landet bestod tidligere af to separate kolonier, Tanganyika og Zanzibar, der var henholdsvis tysk og engelsk overherredømme. Tanganyika var tysk koloni indtil 1. verdenskrig, hvorefter England overtog kolonien. I 1964 blev de to kolonier slået sammen, og man oprettede The United Republic of Tanzania, som i 1977 fik selvstyre med medlemskab af Commonwealth. Lige som i Grønland blev der i Tanganyika, mens

det stadig var under tysk overherredømme, brugt det koloniserede samfunds fællessprog, swahili, i bl.a. undervisning og aviser. Missionærerne i Tanganyika lærte sig swahili, da de, lige som de danske missionærer i Grønland, mente, at det kristne budskab bedst kunne formidles på det koloniserede folks eget sprog. Omvendt krævede den engelske koloniadministration i Zanzibar, at der blev brugt både engelsk og swahili. Her udviklede sprogholdningerne sig, som i Grønland under G-50 og G-60, mod en opfattelse af kolonimagtens sprog (engelsk) som prestigesprog, mens swahili blev negligeret. Ved foreningen af de to kolonier i 1964 og senere selvstyret i 1977 blev swahili anerkendt som det officielle sprog, idet man allerede havde gode erfaringer og en positiv holdning overfor det i det tidlige Tanganyika (Blommaert, 1996: 7-8; Paulston, 1992: 60-62).

I dag har swahili stadig status som det officielle sprog / nationalsprog, men i administrationen, de højere uddannelser og erhverv bruges primært engelsk. Umiddelbart er denne situation meget lig den grønlandske: Lige som i Grønland symboliserer det koloniserede folks sprog selvstændighed og en national stolthed, og det er derfor en meget betydningsfuld markør i markeringen af den etniske identitet. Der er dog en væsentlig forskel i forhold til sprogsituationen i Grønland, at i Tanzania er swahili overvejende andetsprog og lingua franca for de fleste sprogbrugere, idet republikken består af mange forskellige stammer, der taler forskellige sprog¹³ (Paulston, 1992: 62). Denne faktor betyder, at sprogplanlægningsdiskursen i Tanzania har den enkelte sprogbrugers ekstra sprog at tage hensyn til sammenlignet med i Grønland. Imidlertid må man huske på, at man også i Grønland har en del dialekter, som lingvistisk set ligger langt fra centralvestgrønlandsk, som er "rigssproget". Det betyder, at centralvestgrønlandsk kan defineres som en slags lingua franca, som en vis procentdel af befolkningen har som modersmål.

Denne case afspejler en tidligere koloni, hvor man har formået at implementere en sprogpolitik, der sammenlignet med mange andre postkoloniale samfund, har været vellykket. Man har formået at gennemføre en sprogplanlægningsprocedure, der stort set har fulgt den teoretiske model med først at afklare problemstillingen og udvælge sprog (i dette tilfælde swahili), lave en kodificering og til sidst at implementere sprogpolitikken.

Australien

Også Australien er ligesom Zanzibar en tidligere engelsk koloni, hvor det engelske sprog fik prestigestatus bl.a. ved en negligeret af de oprindelige sprog og en manglende andetsprogs-

¹³ Der tales over 100 forskellige sprog i Tanzania.

undervisning (Bianco, 1990: 52-57). Den hegemoniske relation med kolonimagten som den magthavende part, jf. Friedmans model kap. 2, og dermed den intense kodifikation af engelske kulturelle værdier, medførte en opfattelse af engelsk som uofficielt nationalsprog. Ligesom i mange andre postkoloniale samfund oplevede man efterfølgende en udvikling mod en øget styrkelse af de oprindelige sprog (Bianco, 1990: 58-59).

Australiens udgangspunkt for en eventuel sprogpolitik var mere eller mindre det samme, som det er for Grønland i dag (2003): En tidligere koloni med en befolkning, der er spredt udover et stort geografisk område, og som har forskellige sprog / dialekter som modersmål. Herudover havde / har man det tidligere kolonimagts sprog, som det sprog, der tales i de fleste offentlige instanser mm. I 1987 gennemførte den australske regering med pres fra forskellige organisationer en sprogpolitik, der anerkendte engelsk som nationalsprog, men med ret til at bruge andre sprog end engelsk. Derudover lagde man bl.a. også vægt på øget andetsprogsundervisning (Bianco, 1990: 48-49, 60-64).

I Australiens tilfælde valgte man på grund af den historiske udvikling i første fase af sprogplanlægningsprocessen, at lade den tidligere kolonimagts sprog blive nationalsproget, da det også fungerede /- er som lingua franca. En afgørende faktor i Australiens sprogpolitik er, at man ved medlemskab af Commonwealth er underlagt en række forskrivninger, primært i forbindelse med uddannelsessystemet, der bevirker, at man ikke kan lave en udelukkende ”lokal” sprogpolitik i forhold til undervisning. Alligevel har man formået at gennemføre en sprogpolitik, der, så vidt det er muligt, tager hensyn til de mange forskellige sprogbrugere, der har brug for fx engelskundervisning¹⁴. I Grønland fastsatte man med hjemmestyreløven i 1979, at grønlandsk er hovedsproget, og at dansk skal beherskes godt, men på trods af, og måske netop derfor (?), er der ikke lavet en samlet sprogplanlægning, der kan føre til en overordnet sprogpolitik, der tager hensyn til sprogbrugernes forskellige behov for fx sprogundervisning rettet mod netop deres sproglige kompetencer eller mangel på samme.

¹⁴ Dog kritiseres undervisningen i engelsk som andetsprog stadig for at være utilstrækkelig.

4. De enkeltsprogedes situation i forhold til den førte politik og samfundsdebat i Grønland

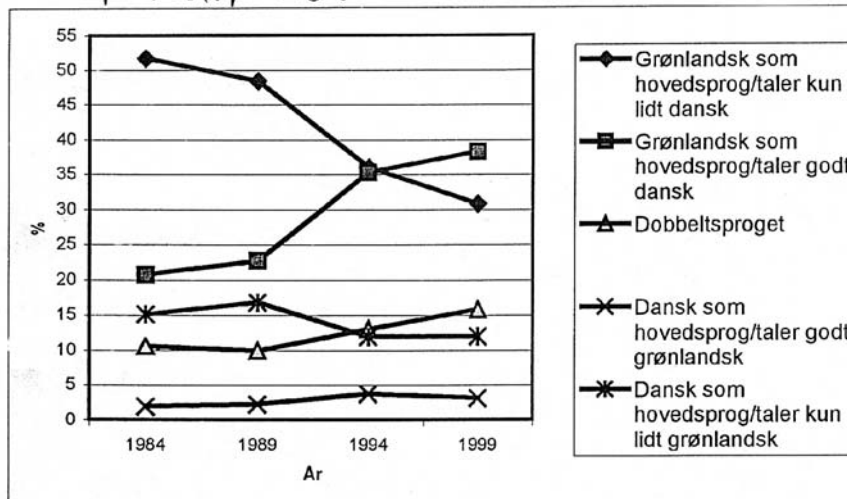
a. Brugen af termerne "monolingvalisme" og "bilingvalisme" – eller "enkeltsprogethed" og "tosprogethed"

I teoretisk lingvistisk faglitteratur er der ikke en skarp definition af begreberne monolingvalisme og bilingvalisme, henholdsvis etsproget- og dobbeltsprogethed, idet der er forskellige opfattelser af, i hvor høj grad en sprogbruger skal beherske et sprog for at kunne blive betegnet som dobbeltsproget; skal man både kunne beherske det receptive og produktive¹⁵, eller er det tilstrækkeligt kun at kunne det ene af de to (Edwards, 1994: 54-60)? I nærværende kontekst anvendes termen enkeltsprogethed om sprogbrugere, der kun kan et sprog, mens dobbeltsprogede sprogbrugere er i stand til at bruge to forskellige sprog nogenlunde lige godt. I samfundsmæssig kontekst anvendes her termen *tosproget*, idet der er tale om et overvejende tosproget samfund, grønlandsk og dansk.

Derudover anvendes termerne andetsprog og fremmedsprog. Førstenævnte anvendes af Skutnabb-Kangas (1990) om samfund, hvor to sprog er en del af den daglige kommunikation, mens fremmedsprog læres som et sprog, der ikke anvendes i dagligdagen (Skutnabb-Kangas, 1990: 77). Flere enkeltsprogede grønlandere kan som oftest lidt af det andet sprog også, men ikke nok til at blive kategoriseret som fuldstændigt tosprogede: Tosprogede defineres som sprogbrugere, der kan tale begge sprog, både grønlandsk og dansk nogenlunde lige godt. Enkeltsprogede dansk- eller grønlandsktalende, der også kan fx engelsk kategoriseres i denne kontekst som enkeltsprogede og ikke dobbeltsprogede, selvom de i anden kontekst ville blive kategoriseret som dobbeltsprogede. Denne specifikke anvendelse af termerne er valgt ud fra den betragtning, at analysen af det empiriske data er en analyse af de interviewedes kompetencer i og holdninger til bestemte socio-kulturelle / sproglige situationer og ikke deres individuelle sproglige kompetencer.

Der er endnu ikke blevet foretaget nogen omfattende empiriske undersøgelser af, hvordan befolkningen i Grønland fordeler sig sprogligt, men i forbindelse med en sprogpolitik-konference i 2001 fremlagde Andersen (2001) en række målinger over befolkningens selvrapporterede sprogstatus (Andersen, 2001: 3). Disse målinger (fig.1) viser blandt andet, at der i perioden 1984-1999 skete et kraftigt fald hos de enkeltsprogede grønlandsktalende fra 52 % i 1984 til 30 % i 1999, mens der er sket en stigning i antallet af grønlandsktalende, som taler godt dansk fra 20 % i 1984 til 40 % i 1999.

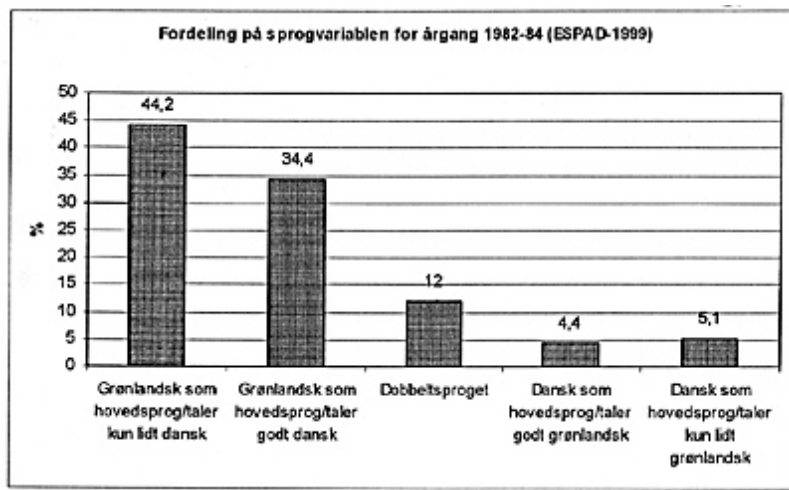
¹⁵ Fx at have et passivt ordforråd i forhold til et aktivt.

Kilde: Grønlands Statistik

(Fig. 1, Andersen, 2001: 4)

Der er altså i flg. disse tal sket en udvikling hos gruppen af enkeltsprogede grønlandsktalende, der har flyttet sig fra en status som enkeltsprogede til næsten dobbeltsprogede på 15 år, mens gruppen af dansktalende forbliver stort set uændret. Sammenligner man denne måling med målingerne af sprogkunderskaberne hos folkeskoleelever født i 1982-84 er det tydeligt, at den fremgang mod dobbeltsprogethed, der afspejles i figur 1 ikke gælder disse årgange: 44, 2 % er overvejende grønlandsk-talende og taler kun lidt dansk (Andersen, 2001: 4-5).

(Fig. 2, Andersen, 2001: 6)

Man skal dog være opmærksom på dels, at disse målinger er selvrapporterede og altså kun dækker en del af befolkningen, og dels, at sprogbrugernes opfattelser af deres egne sprogkunderskaber kan

være blevet influeret af samfundets sprogholdninger generelt (Andersen, 2001: 7). Det kræver derfor både en omfattende og detaljeret kvantitativ og kvalitativ undersøgelse af befolkningens sprogkunderskaber, hvis man vil sikre sig en brugbar og metodisk velfunderet analyse af befolkningens sprogstatus. På baggrund af en sådan analyse, med en forholdsvis høj validitet, vil man være i stand til at kortlægge befolkningens sprogkunderskaber for derefter at lave en mere målrettet sprogpolitisk indsats. På nuværende tidspunkt (2003) kunne det se ud til, at både statistiske målinger og befolkningens ideer om egne sprogkunderskaber påvirkes så meget af tendenser i forhold til de generelle sprogholdninger i samfundet, at det ikke er muligt at få et reelt billede af befolkningens sprogstatus.

I de følgende afsnit vil jeg analysere netop nogle af de sprogholdninger, der præger det grønlandske samfund, og som påvirker både magtforhold, de sprogpolitiske beslutningsprocesser og befolkningens opfattelse af identitet og sprog. Via en kvalitativ empirisk undersøgelse vil jeg sætte fokus på især de enkeltsprogedes holdninger og oplevelser i forhold til kun at beherske det ene af de to sprog, som tales i Grønland.

b. Metodeovervejelser i forbindelse med empirisk dataindsamling / interviews

I princippet kunne jeg have valgt at skrive om de sprogpolitiske problemstillinger udelukkende ud fra fx teoretisk faglitteratur, læserbreve og / eller materiale fra andre samfund i samme situation. Min grundlæggende tilgang til dette emne er dog at belyse flest mulige individuelle faktorer, der danner grundlaget for problematikkerne. Udover teoretisk materiale valgte jeg derfor at inddrage empirisk materiale, der kunne belyse de sprogpolitiske problemstillinger ud fra også enkeltpersoners synsvinkel. Efterfølgende ville jeg kunne sammenholde det teoretiske materiale med det empiriske data og på den måde analysere en række af de konkrete sprogpolitiske problemstillinger, der præger det postkoloniale grønlandske samfund ud fra personlige erfaringer. Formålet med denne analyse er at fremstille problemstillingerne i en mere nuanceret form, end de ofte bliver i fx den almindelige avisdebat. I nedenstående afsnit reflekteres over de metoder, der knytter sig til nærværende empiriske dataindsamling.

i. Metodeovervejelser

For at lave en mere nuanceret fremstilling valgte jeg at gennemføre en række kvalitative interviews med henholdsvis overvejende dansktalende og overvejende grønlandsktalende grønlandere

bosiddende i Narsaq¹⁶ og Nuuk¹⁷. Mit valg af netop det kvalitative interview som dataindsamlingsmetode frem for fx spørgeskema og / eller andre former for kvalitative eller kvantitative metoder krævede mange overvejelser: Dels i forhold til hvordan jeg skulle bruge det i analysen og sammenligningen med den teoretiske litteratur, og dels i forhold til hvad der var praktisk muligt. Her forekom det kvalitative interview som den bedste metode: Ved at bruge det *aktive* interview som dataindsamlingsmetode kan man via en dialog med den enkelte informant skabe en aktiv meningsudveksling, hvor informanten udtrykker sine egne meninger i forhold til de stillede spørgsmål, der styrer interviewet (Holstein & Gubrium, 2002: 116). Denne metode, det aktive interview, giver en større frihed for både interviewer og informant til at kommunikere mere spontant end ved at benytte fx ”survey interviewing” eller spørgeskema:

”This active interview is a kind of limited ”improvisational” performance. The production is spontaneous, yet structured – focused within loose parameters provided by the interviewer, who is also an *active participant*” (Holstein & Gubrium, 2002: 121) (min fremhævning).

Metoden kræver dog også, at intervieweren hele tiden skal være opmærksom på at styre forløbet i interviewet ved hjælp af spørgsmål og / eller kommentarer, og at intervieweren spørger ind til de enkelte svar. Dermed opretholdes den kontrol som Kvale (1997) finder uundværlig i en interviewsituation, hvor intervieweren skal kontrollere samtalsforløbet for at opnå svar med henblik på den senere analyse (Kvale, 1997: 136-139). Dette kræver øvelse, og som det kan ses i nogle af interviewene, lykkedes det ikke altid for mig. På trods af denne svaghed ved det kvalitative interview (i mine interviews), giver metoden dog mulighed for, at man via dialogen kan få informanten til at reflektere mere over emnet, end man kan med fx et spørgeskema eller et meget stramt struktureret interview (Holstein & Gubrium, 2002: 113; Kvale, 1997: 129-130; Olsen, 2002: 18-21). Man opbygger via denne form for interviewteknik en udveksling mellem interviewer og den interviewede, hvilket på den ene side kræver et tillidsforhold mellem de to, og på den anden side skaber en forventning om at modtage såvel som at give. Det kan være en svær balance, idet man som interviewer er den styrende part i udvekslingen, og det bliver derfor en ulige udveksling af holdninger, følelser etc. Dette udvekslingsforhold afspejler den *generelle* reciprocitet, hvor den ene part i udvekslingen giver mere end den modtager (Sahlins, 1972: 191-196). Det er sjældent, at man som interviewer når at skabe en så mental tæt kontakt med den interviewede, at man udvikler en

¹⁶ Narsaq er en by beliggende i Sydgrønland – ca. 1.500 indbyggere.

¹⁷ Grønlands hovedstad/administrationsby og største by med ca. 15.000 indbyggere.

balanceret reciprocitet, hvor interviewer og den interviewede deler erfaringer og viden på lige fod. Spørgsmålet er dog også, om dette nødvendigvis er en ønskelig situation, eftersom man som interviewer og dataindsamler er i den situation, at man skal have indsamlet visse data i forhold til den senere analyse. Det er en balance, og ”et paradoks, at bruge systematiserede metoder i en social / kommunikativ sammenhæng” (Sejersen, 2002: 72).

ii. Valg af casestudies

Ved udvælgelsen af casestudies ønskede jeg at sætte fokus på nogle af de områder, der har været genstand for debat i de grønlandske medier; netop disse områder afspejler mange af de forskellige former for relationer og konflikter, der opstår i forbindelse sprogsproblematikken i det grønlandske samfund. Da spørgsmålene til interviewene udformes med henblik på en analyse, nævner Kvale (1997) balancen mellem tematiseringen og dynamikken i interviewforløbet. Tematiseringen skal strukturere interviewet i forhold til den teoretiske baggrund og den senere analyse, mens dynamikken skal opretholde den aktive meningsudveksling (Kvale, 1997: 133-136). For at kombinere tematiseringen med et dynamisk forløb i spørgsmålsrækken i interviewguiden, der dermed kunne lægge op til en aktiv dialog mellem interviewer og den enkelte informant, udvalgte jeg fem cases, som jeg mente, alle informanter, uanset alder, uddannelse etc., ville kunne reflektere over: Dels udvalgte jeg tre områder, der berører alle i det grønlandske samfund - nemlig skolesystemet, medierne og identitet, og dels to enkeltstående debattemner: Hvorvidt man må tale dansk fra Landstingets talerstol og foreningen GLDK.

Dermed valgte jeg også en hel del andre cases fra, som kunne have været mindst lige så interessante som fx sygehusvæsenet, myndighederne / retssystemet, den offentlige administration o. lign. En analyse af også disse områder ville kunne give et mere nuanceret billede af de sprogpoltiske problemstillinger, men jeg lagde i min udvælgelse vægt på, at de tre af de fem cases skulle være institutioner, som alle i det grønlandske kan relatere sig til, hvilket blev skolesystemet, medierne og identitet, mens de to andre cases skulle være enkeltstående debattemner, som har haft meget plads i medierne. Derudover måtte jeg på baggrund af de begrænsede ressourcer – både tidsmæssige og økonomiske – begrænse omfanget af casestudies til de fem (Kvale, 1997: 109-110).

iii. Design af interviewguide

For at strukturere forløbet af interviewene valgte jeg at lave en interviewguide, der skulle fungere som et redskab i forbindelse med rækkefølgen af spørgsmål under interviewet. Da interviewundersøgelsen var baseret på det aktive, halvstrukturerede interview, skulle interviewguiden kun angive en overordnet rækkefølge af emner / spørgsmål og var derfor ikke konstrueret til at blive fulgt stringent (Kvale, 1997: 133-136).

I interviewguiden tog jeg primært udgangspunkt i de casestudies, som jeg på forhånd havde valgt at beskæftige mig med. Med disse casestudies som udgangspunkt kunne jeg spørge ind til den enkelte informants mening om debatten, og om hvorvidt vedkommende selv havde haft nogle oplevelser i forbindelse med netop disse emner eller oplevet andre situationer, hvor sproget – eller mangel på samme – havde en afgørende rolle. Kvale (1997) understreger vigtigheden i, at man i udformningen af en interviewguide gør sig klart, om man vil følge rækkefølgen af spørgsmål konsekvent eller om man er åben for spontane ændringer i samtalen (ibid.). Ved at vælge det aktive interview som interviewform valgte jeg dermed også muligheden for spontane svar og en ændret rækkefølge af spørgsmål i forhold til interviewguiden.

For at lave en logisk og dynamisk rækkefølge i spørgsmålene i min interviewguide valgte jeg at gruppere spørgsmålene i tre overordnede kategorier:

1. Fortid
2. Nutid
3. Fremtid

Under *kategori 1* grupperede jeg spørgsmål om informantens baggrund, dvs. opvækst, sprog o. lign., dels for at få disse informationer til analysen, og dels for at indlede interviewet med noget som informanten forholdsvist nemt kunne tale om: Efter at have fulgt debatten og talt med forskellige mennesker om de sprogpoltiske problemstillinger var jeg meget opmærksom på, at jeg i interview-forløbet sandsynligvis ville komme til berøre et meget kontroversielt og følelsesladet emne. Derfor blev interviewguiden designet ud fra den betragtning, at den enkelte informant skulle have tid til at vænne sig til den kunstige situation, som et interview er, for derefter via styrende spørgsmål at få informanten til selv at komme ind på den mere følelsesladede og personlige del af interviewet (Kvale, 1997: 136-140).

Under *kategori 2* grupperede jeg spørgsmålene om de forskellige casestudies, dvs. spørgsmål i forbindelse med den seneste debat om skole- og uddannelsessystemet, medier /

undertekstning af ”Qanorooq”, hvorvidt man må tale dansk fra Landstingets talerstol, foreningen GLDK og etnisk identitet. Derudover spørgsmål om informantens egen erfaring i forhold til kun at kunne tale overvejende grønlandsk eller dansk.

Under *kategori 3* grupperede jeg dels spørgsmål om den enkelte informants *egen* fremtid, og dels spørgsmål om informantens mening om det grønlandske samfunds fremtid i forhold til den sprogpoltiske situation. Jeg forsøgte altså igennem hele interviewet at fastholde dialogen på to niveauer: Både på det personlige plan / det enkelte individ og på et samfundsmæssigt / overordnet plan.

Denne tredelte gruppering gjorde jeg den enkelte informant opmærksom på inden interviewet, så vedkommende kunne skabe sig et overblik over interviewets forløb, inden vi startede. Meningen med dette var, at informanten hurtigere skulle kunne blive en aktiv del af interviewet. Interviewet ville på den måde ikke virke som et forhør, dog heller ikke en ligeværdig dialog, men en dialog mellem interviewer og informant, som ville blive styret via spørgsmålene (Kvale, 1997: 99, 105-107; Olsen, 2002: 18-23).

iv. Informanter

I forbindelse med udvælgelsen af informanter besluttede jeg *i første omgang* ikke at have andre kriterier, end at den enkelte informant skulle være overvejende dansk- eller grønlandsktalende grønlander. Informanterne skulle med udgangspunkt i deres egen baggrund forholde sig til de sprogpoltiske problemstillinger / debat - uanset alder, køn, uddannelse mv. For at have et udgangspunkt at starte fra, når jeg kom til henholdsvis Narsaq og Nuuk, havde jeg allerede taget kontakt til et par mulige informanter i Narsaq og bestyrelsen i GLDK¹⁸ i Nuuk, før jeg tog afsted.

For at skabe et overblik over de forskellige informanter, jeg havde interviewet, lavede jeg fortløbende et feltskema, hvor jeg udfyldte navn, alder, køn mm., så jeg undervejs kunne prøve at få forskellige typer informanter, hvis det var muligt. Dette var dog kun et underordnet arbejdsredskab. Det vigtigste var, at jeg fik skabt en dialog mellem den enkelte informant og mig selv som interviewer, så der opstod en dynamisk meningsudveksling (Kvale, 1997: 108-109).

v. Tolkning

Da de enkelte interviews uden tvivl ville blive temmelig abstrakte i ordvalg, turde jeg ikke satse på selv at kunne gennemføre et helt interview, hvis det skulle forløbe udelukkende på grønlandsk.

¹⁸ GLDK: Foreningen for enkeltsprogede grønlandsk-/dansktalende.

Derfor havde jeg på forhånd arrangeret mulighed for tolkning af eventuelle grønlandske interviews både for at undgå sproglige misforståelser og for at gøre interviewet så flydende som muligt - primært i forhold til selve dialogen (spørgsmål - svar). Ulempen ved at have tolk på et interview er bl.a., at det gør det svært for interviewereren at spørge ind til noget på de rigtige tidspunkter; det er overvejende tolken, der interviewer. Det var mig derfor magtpåliggende, at den pågældende tolk blev sat grundigt ind i både de enkelte spørgsmål og tankerne bag spørgsmålene (Nielsen, 2001).

vi. Ethiske overvejelser

Da målet med den empiriske undersøgelse var at belyse en række grønlandske sprogbrugeres holdninger og oplevelser i forhold til kun at beherske det ene af de to sprog, der tales i Grønland, overvejede jeg allerede i designfasen, under selve interviewforløbet, i analysen og til sidst i selve fremstillingen, hvordan både de interviewede personer og data skulle håndteres: Sprog er for mange meget personligt, og især i Grønland, hvor der har været en meget følelsesladet debat, og det var derfor nødvendigt at reflektere over de etiske aspekter i forløbet.

Som udgangspunkt sørgede jeg inden interviewets start for at få informantens samtykke til dels, at jeg kunne optage interviewet, og dels, at jeg kunne bruge deres udsagn i mit speciale. Da jeg interviewede dem som privatpersoner, og altså ikke i forbindelse med deres arbejde eller lignende, skulle jeg have deres samtykke alene og skulle ikke via en ”gatekeeper”. En ”gatekeeper”, som fx ledere, personalechefer o. lign., kan gøre interviewet problematisk, når omdrejningspunktet for interviewet er den interviewedes erfaringer, oplevelser og egne holdninger til sprog og sprogpolitik. Her kan en ”gatekeeper” være en manipulerende faktor, bevidst eller ubevidst, idet der kan opstå interessekonflikter mellem den interviewede og den eventuelle ”gatekeeper” (Ellen, 1984: 133-154).

Udover at få informanternes samtykke informerede jeg dem kort om forløbet i interviewet, og ligeledes debriefede jeg dem efter interviewet for at skabe en ramme omkring selve interviewet (Kvale, 1997: 118-128). I den afsluttende fase aftalte jeg med dem, der ønskede det, at de ville få tilsendt en kopi af det endelige speciale. Alle interviewpersoner i undersøgelsen er anonyme, idet flere fortalte om oplevelser og situationer, som de ikke ønsker at andre skal sætte dem i sammenhæng med. De nævnes derfor kun ved deres initialer.

vii. Interviewundersøgelsens forløb

Interviewundersøgelsen forløbet gik stort set, som forventet. Jeg fik interviewet en hel del dansktalende grønlandere: Det var ikke noget problem at interviewe de dansktalende grønlandere, idet mange var villige til at lade sig interviewe - flere end der var tidsmæssige ressourcer til. Derimod var det mere problematisk med de grønlandsktalende grønlandere: Jeg fik interviewet et par enkelte grønlandsktalende grønlandere, men var ikke tilfreds med ikke at få interviewet flere. Det kan være en kombination af flere faktorer, der tilsammen danner grunden til, at det ikke lykkedes for mig at interviewe flere fra denne gruppe: Dels er det svært at skabe et netværk på så forholdsvis kort tid, der er tæt nok til, at man kan få folk til at tale om et meget tabubelagt emne – oven i købet med en tolk som mellemlid. Hvis den interviewede i forvejen føler sig utilpas ved at tale om sprog, så presses vedkommende yderligere ved at være i en situation, hvor man er nødt til at bruge tolk. Det kan blive kilde til en mindreværdsfølelse og dermed skabe et endnu mere ulige forhold mellem interviewer og den interviewede. Derudover stod jeg som interviewer selv midt i de sproglige problemstillinger: Da jeg er dansk, kunne jeg i mange grønlandsktalende grønlanderes øjne indirekte komme til at høre til gruppen af danskere eller dansktalende grønlandere. Disse faktorer kombineret med det følelsesladede emne for interviewene, gjorde det svært at skabe en dialog om problemstillingerne. Det var ikke et problem at diskutere med folk uofficielt, og i de situationer kom mange meninger frem, men disse blev ikke optaget. På trods af denne mangel fik jeg dog en del information om netop denne gruppe både uofficielt fra dem selv og gennem nogle af de dansktalende informanter, der via deres arbejde eller familie havde stiftet bekendtskab med nogle af de grønlandsktalende grønlandere og derfor havde en del erfaring med deres situation og de problemer, den medfører. Den information, som jeg fik via disse uformelle samtaler, ligger både bevidst og ubevidst som en udokumenteret viden gennem hele analysen. Dog har jeg, så vidt det har været muligt, noteret, hvornår jeg bruger disse informationer.

En mulig fremgangsmåde til en eventuel fremtidig undersøgelse af samme karakter kunne være at bruge interviewere, der er dobbeltsprogede. På den måde ville man sandsynligvis have mulighed for nemmere at nå ud til alle grupper.

viii. Analyse

I analysen og fortolkningen af interviewene er anvendt en kombination af den hermeneutiske cirkel og ”common-sense” tolkning. Da disse to metoder til dels overlapper hinanden, er det vanskeligt udelukkende at anvende den ene. I den hermeneutiske cirkel skaber vekslingen mellem forståelse,

dialog, fortolkning, nye forståelsesrammer og nye fortolkninger en dynamisk analyseproces. Med udgangspunkt i de narrative interviews opnås en fortolkning og en forståelsesramme for den tilgrundliggende teori. I den proces opstår der en ny forståelsesramme og en ny fortolkning i forhold til teorien, som dermed danner en ny forståelse af problemstillingerne. Denne proces foregik primært under selve interviewet, mens ”common-sense” tolkningen foregik efter dialogprocessen. Her blev data sammenholdt med det teoretiske materiale, således at den indgik som led i en overordnet nytolkning af problemstillingerne (Andersen, 1997: 245-249).

c. Analyse af interviews

I det følgende vil jeg med udgangspunkt i de enkelte casestudies analysere det empiriske data dvs. de indsamlede interviews fra henholdsvis Narsaq og Nuuk, læserbreve og artikler fra *Sermitsiaq* og *AG*. Ved hver casestudy vil jeg give en kort opsummering af baggrunden for den pågældende problemstilling inden den egentlige analyse. På den måde kan man danne sig et overblik over nogle af de faktorer, der ligger til grund for den nuværende situation. Rækkefølgen i analysen af case-studies er følgende:

1. Skole- og uddannelsessystemet
2. Medier/Dansk undertekstning af ”Qanoroq”
3. Dansk fra Landstingets talerstol?
4. Foreningen GLDK
5. Etnisk identitet og sprog

Casestudy 1: Skole- og uddannelsessystemet

For at forstå det postmoderne grønlandske samfund og de sprogpoltiske problemstillinger, der præger det, er man nødt til at reflektere over, hvordan det grønlandske skolesystem har udviklet sig i forholdet til den samtidige (sprog)politik. Netop skolen er den eneste institution, som samtlige medlemmer af det grønlandske samfund har været igennem. Skolen spiller altså en altafgørende rolle for, hvordan samfundet udvikler sig, og hver generation afspejler den sprog- og skolepolitik, der blev ført på det tidspunkt, hvor den pågældende generation gik i skole. De følgende afsnit vil *overvejende* være koncentreret om en kort gennemgang af (folke-)skolens udvikling og ikke de gymnasiale og videregående uddannelser, da det ville være for omfattende også at inddrage disse.

Til sidst er der en kort perspektivering til skolesystemerne i andre postkoloniale og / eller flersprogede samfund.

Fødselsdag (Foto: Pilersuiffik/Inerisaavik)

Den historiske udvikling af skolesystemet i Grønland

Når man ser på udviklingen af det grønlandske skole, er det vigtigt at huske på, at det grønlandske sprog var det sprog, man brugte i skolen helt frem til 1950'erne: Antallet af danskere i Grønland var indtil da ikke højere end omkring 2-300, og de kunne stort set alle et rimeligt grønlandsk (Dahl, 1986: 17; Langgård, P., 2001: 9). Kateketseminariet var den første egentlige grønlandske skole¹⁹, hvor missionærerne startede undervisning i 1847. Her uddannede man udvalgte grønlandske mænd til kateketer / lærere, der skulle undervise ude i de mindre byer og bygder på kysten og forkynde kristendommen på grønlandsk (Wilhjelm, 1997: 24-26, 40).

At det overhovedet var muligt at undervise på og i grønlandsk skyldtes i høj grad den tidligere herrnhutmissionær Samuel Kleinschmidt. Kleinschmidt, der underviste på seminariet i Nuuk fra 1859-86, lavede den første grønlandske retskrivning og grammatik, som blev brugt i det første grønlandssprogede undervisningsmateriale. Med dette arbejde som grundlag kunne man undervise kateketeleverne på deres eget sprog, og disse kunne efterfølgende undervise ude på bopladserne på grønlandsk (Thuesen, 1988: 118; Wilhjelm, 1997: 76).

¹⁹ Allerede i 1738 byggede Niels Egede (Hans Egedes søn) dog den første skole for grønlandske børn i Nuuk.

Opdelte klasser

Helt frem til 1950 foregik al undervisning således på grønlandsk. Først med gennemførelsen af G-50 og G-60 politikken startede den daniseringsproces, hvis spor stadig er tydelige i det grønlandske samfund i dag: Prestigesproget blev dansk, mens grønlandsk blev negligeret. Med den store mængde importeret dansk arbejdskraft, der kom til Grønland i forbindelse med daniseringspolitikken, fulgte også mange blandede ægteskaber. Børnene af disse ægteskaber lærte primært dansk. Derfor oprettede man med skoleloven af 1950 to forskellige slags klasser (Berthelsen, 1966): Dansksprogede og grønlandssprogede. Forældrene kunne dermed vælge, om de ville have deres børn i en dansk eller en grønlandsk klasse (Møller, 1988: 115-116; Ulrich, 1988: 120). Denne opdeling af eleverne, mente man, var til gavn for både de dansktalende og de grønlandsktalende børn. Argumentet for dette var bl.a., at de dansktalende børn ofte kom med en bogligt stærkere baggrund end de grønlandsktalende, og at det derfor var bedst for børnene at dele dem op i en undervisningssituation (Berthelsen, 1965).

Skoleklasse, Nuuk 1984 (Foto: Pilersuiffik/Inerisaavik)

Integrerede klasser

I 1994 afskaffede man de opdelte klasser og oprettede de såkaldt *integrerede klasser*: Det nye klasseopdelingsystem havde til formål at blande dansk- og grønlandssprogede elever, så de havde undervisning sammen i stedet for hver for sig. Man ønskede at samle eleverne på tværs af forskellige sproglige og kulturelle baggrunde og dermed forsøge at skabe en forståelse og et sammenhold eleverne imellem (Skydsbjerg, 1999: 175-177).

Atuarfitsialak / "Den gode skole"

I efteråret 2003 trådte en ny skolereform *Atuarfitsialak* i kraft og erstattede dermed de integrerede klasser. Denne nye skolereform tager udgangspunkt i nogle helt andre opdelings- og undervisningsprincipper, end man tidligere har haft i Grønland: I stedet for at have en skarp klasseopdeling af årgange, vil man med den nye skolereform undervise på tværs af årgange og har derfor opdelt eleverne i tre trin: Yngste-, mellemste og ældstetrinet. Mht. undervisningen, og især sprogundervisningen, tager man med den nye reform udgangspunkt i den enkelte elev og dennes kompetencer for at styrke elevens indlæring. Sprogundervisningen er nu ændret således, at eleverne allerede fra 4. klasse undervises i engelsk, mens grønlandsk- og danskundervisningen fortsætter uændret på modersmålsniveau (Selvstyrekommissionen, 2001: 3-4). De didaktiske metoder er altså fortsat baseret på modersmålsundervisning i både grønlandsk og dansk og ikke på anden- eller fremmedsprogundervisning, selvom henholdsvis grønlandsk og dansk er fremmedsprog for nogle elever.

Analyse af interviews

I Grønland har skole- og uddannelsessystemet ofte været oppe til debat – alle har en mening om det og kan forholde sig til det, idet de selv har været igennem systemet. Derfor bygger de fleste deres holdninger på egne erfaringer og ikke udelukkende ud fra fx debatten i medierne. Ofte er diskussionen om sprogets plads i skolen derfor genstand for en meget følelsesladet debat, hvilket interviewene også afspejler: Mange af de interviewede har enten selv erfaringer med sprogsituationen i skolen og / eller har oplevet det via deres børn. De forholder sig derfor til skolen ud fra disse erfaringer.

Som tidligere skrevet har det grønlandske skolesystem været igennem en del ændringer i løbet af de sidste 30-40 år. Derfor havde jeg i forbindelse med spørgsmålene om skolesystemet en række faste spørgsmål til de interviewede om deres egen skolegang, heriblandt hvilken slags klasse vedkommende gik i, og hvordan det i deres tilfælde forholdt sig med sprogundervisningen. Til dette spørgsmål svarede JH følgende:

”Jeg har gået i dansk klasse her i Folkeskolen, og så vidt jeg husker, så havde vi i de sidste par år, jamen, det må have været i 9. klasse eller sådan noget, der havde vi én grønlandsktime om ugen. Og den foregik altså ude i skolegården, for det var jo fedt at spille rundbold. Det eneste, jeg kan huske fra vores grønlandskbog, det var sava og savik²⁰. Det var det eneste, jeg så fra den grønlandskbog. Så, ja, vi

²⁰ *Sava "et får" – savik "en kniv"*

er vokset op i en *dansksproget klasse eller i en dansk klasse*, som det hed dengang. *Der hed det ikke bare dansksproget*” (JH, Nuuk, 2003, født i 1969, overvejende dansktalende) (min fremhævnings).

I citatet understreger JH, at da man førte skolepolitikken med opdelt klasser, var det ikke kun på baggrund af sproglige forhold, men også i høj grad på grund af de kulturelle forskelle mellem grønlændere og danskere (se fremhævnings). Opdelingen mellem grønlændere og danskere, og ikke bare opdelingen mellem *grønlandssprogede* og *dansksprogede*, i skolesystemet afspejler et klasseopdeltsamfund, hvor kulturelle og socio-økonomiske faktorer afgjorde det enkelte individs placering i samfundet og dermed de muligheder / begrænsninger, som det enkelte individs placering gav.

Da mange af de enkeltsprogede grønlændere er vokset op i netop denne periode under daniseringspolitikken med klasseopdeling, er det klart, at den skolepolitik og det syn, man havde, på dansk i forhold til grønlandsk i den pågældende periode har påvirket denne gruppe grønlændere meget. De har oplevet forskelsbehandling på baggrund af sproglige, kulturelle og socio-økonomiske forskelle, selvom de allesammen var medlemmer af det samme samfund – og ofte i familie med hinanden. Det har givet de enkeltsprogede nogle dyrekøbte erfaringer, som til stadighed influerer på deres syn på samfundet, sprog og fremtiden. På den baggrund ønsker mange af dem i dag, at deres børn får bedre muligheder for at lære begge sprog, end de selv havde, da de gik i skole. JH siger senere i samme interview om sin søns grønlandskkundskaber og hans sprogundervisning:

”Minik, han var en af dem, han startede i ’99, da startede han i skolen. Der startede de op med de integrerede klasser netop det år, så han har jo gået i integreret klasse lige siden. Men han taler ikke sproget bedre. Tværtimod begyndte det at gå lidt i den anden retning (...)” (ibid.).

Den interviewede ønsker, som mange andre enkeltsprogede dansktalende grønlændere, at børnene får de muligheder, som det grønlandske sprog giver. Det kan de ikke give dem, og de er derfor dybt afhængige af undervisningen i skolen. Ligeledes er de grønlandsktalende afhængige af, at deres børn lærer dansk i skolen, da de ikke selv behersker sproget godt nok til at lære det videre til deres børn. I interviewet med JH siger hun senere, at de taler dansk hjemme, fordi det hæmmer i samværet og kommunikationen med børnene, hvis de taler grønlandsk. Det er i princippet forældrenes valg, hvilket sprog børnene skal have som førstesprog. Det er dog ikke sikkert, at de kan give dem hverken det førstesprog, de ønsker at give dem, eller det andetsprog, som er nødvendigt i det grønlandske samfund – det vil sige enten grønlandsk eller dansk.

En anden af de interviewede fortæller om både sin egen og sine eventuelle fremtidige børns opdragelse i forhold til valget af sprog. På trods af faderens ellers gode grønlandskkundskaber, valgte forældrene at lære dem udelukkende dansk:

MH: (...) Derfor kan det undre mig... Min far var jo så også rektor på GU, og det viste sig bagefter, har han fortalt mig nu, at han snakkede altid kun dansk med alle elever inde på sit kontor. Så længe det var rent skolemæssigt, så snakkede han dansk.

LV: Af princip?

MH: Af princip for at – han havde en gymnasial uddannelse, og noget af det vigtigste, syntes han, det var, at de lærte at snakke dansk. (...) Så snakkede jeg med ham om det her, efter han var holdt op, og så viste det sig, at det var helt konkret. Han følte det som hans opgave. (...)

LV: Hvad hvis du selv får børn en dag?

MH: Jamen helt klart dansk! Og hvis der er mulighed for grønlandsk, vil jeg meget gerne det også. Fordi det ville være dejligt for dem at kunne! Men det er helt klart; *de skal i hvert fald kunne dansk*. De skal også kunne engelsk... I hvert fald de tre sprog vil hjælpe dem meget” (MH, Nuuk, 2003, født i 1967, udelukkende dansktalende).

Ovenstående dialog viser, at nogle enkeltsprogede dansktalende grønlændere blev opdraget til at forholde sig til de uddannelsesmuligheder det danske (og engelske) sprog ville give dem. Det afspejler hele den opfattelse, der prægede det grønlandske samfund under daniseringspolitikken: At det danske sprog var redskabet til uddannelse, arbejde og prestige. Mange af de enkeltsprogede dansktalende har nået disse mål, men føler alligevel, at de mangler de muligheder, som det grønlandske sprog ville have givet dem. Derfor udtrykker MH, som mange andre af de enkeltsprogede, at det ville være en fordel, hvis hans fremtidige børn også lærer grønlandsk. Det afspejler det paradoks, som mange dansksprogede grønlændere har oplevet: På den ene side den sociale marginalisering i et samfund, der i høj grad er baseret på det sociale netværk, og på den anden side de muligheder, det danske sprog har givet dem i forhold til uddannelse. De ønsker ikke, at deres børn skal opleve den samme sociale marginalisering, hvorfor de er afhængige af skolesystemet til at lære børnene grønlandsk. Samtidig skal det sociale netværk dog ikke opnås på bekostning af børnenes uddannelsesmæssige fremtid.

Lige som de dansksprogede grønlændere understreger de grønlandsksprogede vigtigheden i sprogundervisningen og dermed de store forhåbninger til den nye skolereform:

”Vi har store forhåbninger til, at vores børn klarer sig godt i skolen. Vores søn har danske kammerater, og vi gør meget ud af, at han skal lære at snakke dansk. *Men børnene skal heller ikke glemme deres*

grønlandske rødder. Vi sætter også stor pris på, at de skal lære engelsk. Det er bedre, at de kan begå sig på flere sprog, den dag de bliver voksne og skal til at have sig en uddannelse” (Jeppson, 2003) (min fremhævning).

Ovenstående citat afspejler det paradoks mange grønlandsksprogede forældre er i. På baggrund af diskussioner med flere grønlandsksprogede er det tydeligt, at mange forældre kan se de uddannelsesmæssige muligheder i, at deres børn lærer både dansk og engelsk, men de er bange for, at børnene så vil glemme deres grønlandske sprog og dermed deres ”grønlandske rødder”. Der er for dem en tæt tilknytning mellem sprog og etnicitet, og sproget er den markør, der er stærkest i markeringen af deres grønlandske identitet. Derfor udgør sproget et meget følelsesladet element i forholdet mellem dansktalende og grønlandsktalende. JE, der er enkeltsproget grønlandsktalende, svarer til spørgsmålet om, hvordan han føler i forhold til det danske sprog:

JE: ”Aporfigigaangatsigit tassa oqarneq ajilertarpugut, tassa, qanoq oqassuunga? Oqaasissagut qamuuna ilutsinni toqquunartarparput. Soorlu oqaluffigerusukkalivarligit, oqaatsit tamakkiva.

NG: Soorlu immaqa qiasaq iiginnarluuniit?

JE: Soorlu oqaasissaq iivinnartarsigit, taava akinnattuulertarlita²¹” (JE, Narsaq, 2003, født i 1928, udelukkende grønlandsktalende).

JE føler det danske sprog som en barriere, der hæmmer i forhold til de sociale relationer til de dansksprogede, og hans usikkerhed overfor at tale dansk stopper ham, selvom han gerne vil tale med dansktalende. Det er altså til en vis grad samme situation som den, de dansktalende grønlandere står i. Begge grupper, både de grønlandsktalende og de dansktalende, føler sig hæmmede af ikke at beherske det andet sprog, hvilket ellers ville være midlet til at løse mange af de kommunikative misforståelser og mindske de sociale afstande, der er mellem de dansktalende og grønlandsktalende grønlandere.

Da de to grupper står med de samme sproglige vanskeligheder, men med hvert sit sprog, er det nærliggende at sammenligne de to gruppers uddannelsesmæssige baggrund for at se, om der kunne være nogle tilgrundliggende faktorer gemt her, idet sprogindlæring ofte forbindes med undervisningsforløb. JE han fortæller om sin skolegang og undervisning:

²¹ **Dansk oversættelse:** ”JE: Vi kan ikke tale sproget, når vi føler en barriere, det er, hvad skal jeg sige? Vi gemmer vores sprog inde i (os). Vi ville ellers gerne sige noget på det sprog (dansk).

NG: Måske ligesom en klump i halsen?

JE: Ligesom en klump i halsen, så begynder vi at blive usikre.”

”Aamma taamanikkit, ajoqimuinnaanerusoq, imaateq, atuartiigatta ativarfimmi kanani aappaluttumi!
Taavalu 2 timenaq atsivartaratta, 1-ngaaniit 3-nut. Tassa kisimi atsivarfigisarpaput²²” (ibid.).

Sammenligner man de to generationer, henholdsvis den født før 2. Verdenskrig og den født i 60’erne, er der sket en voldsom udvikling inden for skolesystemet: Fra at gå i skole to timer om dagen hos kateketen i 1930’erne, som JE, til en institutionaliseret skolegang i 70’erne, som fx JH. Fælles for dem begge er dog, at der under deres skolegang ikke er blevet lagt vægt på at lære dem henholdsvis dansk og grønlandsk. På trods af den voldsomme udvikling i skolesystemet, og samfundet som sådan, står begge grupper derfor stadig kun med det ene sprog, enten grønlandsk eller dansk, og føler et stort behov for at kunne kommunikere med den anden gruppe. Alt dette afspejler den klasseopdelte (både sprogligt, kulturelt og socioøkonomisk) sprogpolitik og skolepolitik, man førte i de pågældende perioder: De hegemoniske relationer mellem de danske og grønlandske kulturelle og sproglige værdier (jf. Friedmans model, kap. 2) har under henholdsvis G-60 og Hjemmestyrets indførelse influeret både sprog- og skolepolitikken i en sådan grad, at samfundet nu (2003) står med en stor gruppe marginaliserede enkeltsprogede grønlændere, der ikke kan kommunikere med hinanden.

Belært af erfaringen fra de tidligere generationer, både den født før 2. Verdenskrig, den født under G-60 og den generation, der er født i 70’erne, og som gik i skole under Hjemmestyrets første år under grønlandiseringspolitikken, har alle nu med den nye skolereform, Atuarfitsialak, høje forventninger til især sprogundervisningen:

”Jeg har store forhåbninger til Atuarfitsialak og har ligesom en ide om, at det er der, jeg kan gå ind og sige, at mit fokus er, at mit barn skal lære at kunne tale grønlandsk. Hvad de så kan gøre for det. Jeg kan ikke gå hjem og sige, nu snakker vi grønlandsk i hjemmet fra nu af, fordi det hæmmer os, og det er ikke det talte sprog, vi har derhjemme. Vi taler dansk derhjemme” (JH, Nuuk, 2003, født i 1969, overvejende dansktalende)

Igen omtales her de enkeltsprogede grønlænderes afhængighed af skolesystemet. De har ikke selv mulighed for at give børnene de muligheder, der ligger i det af sprogene, de ikke behersker. Det har bevirket de store forhåbninger til Atuarfitsialak. Årsagerne til denne afhængighed af og forventning til skolen ligger til dels i de historiske omstændigheder, men også i erfaringerne fra udlandet:

²² Dansk oversættelse: ”Og dengang gik vi kun til kateketen, vi blev undervist i skolen i det røde hus dernede! Og så havde vi to timers undervisning, fra 1 til 3. Det var det eneste, vi gik i skole.”

PE: ”For lige netop på det sproglige område, der har vi været igennem en lidt anden vinkel til det, end mange har. Netop fordi vi har været i Canada. Men det, der er sjovt, det er, at vores børn de lærer at tale flydende engelsk på et år, og det, synes jeg, er lidt fascinerende. Nu har vi været her et skoleår i Grønland, og de taler stadig ikke rigtig grønlandsk.

LV: Hvor gamle er de?

PE: 5, 8 og 9. Det synes jeg er lidt slående, fordi så er vi jo for svage til vores eget sprog” (PE, Nuuk, 2003, født i 1967, dobbeltsproget/dansktalende).

Mange af de enkeltsprogede dansktalende grønlandere har på baggrund af især deres uddannelse og sprogkundskaber²³ rejst rundt i verden og oplevet andre samfunds måder at tackle sprogsituationer på. Udtalelsen her viser den frustration, der opstår for forældre, der selv er, eller har været, enkeltsprogede, når deres børn ikke lærer det grønlandske sprog godt nok i skolen. De er meget bange for, at deres børn ikke skal få muligheden for at træffe fremtidige valg på grund af en sproglig utilstrækkelighed.

At PE her sammenligner indlæringen af engelsk med indlæringen af grønlandsk er et ofte brugt argument i sprog- og skolediskursen. Mange tror, at det er lige nemt eller lige svært at lære alle sprog. Problemet med at sammenligne indlæringen af forskellige sprog er dog ikke så enkel, som det umiddelbart ser ud. Grunden til at fx PEs børn har lettere ved at lære engelsk end grønlandsk kunne være, at deres førstesprog er dansk, og da engelsk i sin grammatiske struktur ligner dansk meget mere, end grønlandsk gør, er det lettere for børnene at tilegne sig engelsk end grønlandsk. Derudover kan udbuddet af undervisningsmaterialer også være en årsagsgivende faktor, idet der findes forholdsmæssigt mere undervisningsmateriale i engelsk som fremmedsprog for dansksprogede end i grønlandsk som fremmedsprog. Omvendt findes der meget lidt undervisningsmateriale i engelsk som fremmedsprog for grønlandsktalende, men efterhånden en del i dansk som fremmedsprog. Udbuddet af materiale skal dog sammenholdes med den enkelte lærers valg af didaktiske metoder for at få et reelt billede af undervisningen²⁴. Det er derfor individuelt fra lærer til lærer, hvordan undervisningsforløbet skal planlægges, og ud fra hvilke materialer vedkommende ønsker at undervise. Således opstår der, udover forældrenes frustrationer over den generelle sprogundervisning, mange konflikter mellem elever, forældre og lærere. PM siger i forbindelse med netop sprogundervisning og undervisningsmaterialer:

²³ Mange af de dansktalende grønlandere taler også engelsk, tysk, fransk o. lign.

²⁴ Efter samtale med konsulent på Inerisaavik/Pilersuiffik.

PM: ”Og man skulle fokusere meget mere på det [: grønlandsk og dansk] efter min mening af hensyn til de her uddannelsesmuligheder, man har i Europa eller i DK. Selvfølgelig også engelsk! Men det synes jeg, at det glemmer man, for jeg synes, at man ser meget familier, hvor børnene knapt nok kan forstå dansk.

LV: Men hvad tror du, man skulle gøre ved det? Hvad kunne man gøre?

PM: Jamen, altså, uddannelse! Her i landet skulle vi have haft endnu bedre muligheder for at lære det ved uddannelsesmaterialer. Man skulle fokusere meget mere på grønlandsktimer i folkeskolen, meget koncentreret, og dansktimer i folkeskolen, hvilket man jo prøver at gøre i dag med den nye skoleordning. Så er der alle os [: enkeltsprogede voksne]. Der burde være noget forbedret uddannelsesforløb omkring det sprog” (PM, Nuuk, 2003, født i 1966, overvejende dansktalende).

PM giver her udtryk for, hvor vigtig sprogundervisningen og materialerne er i forhold til de uddannelsesmuligheder, det giver at beherske sprog for både grønlandsk- og dansktalende. Han ønsker en større fokus dels på grønlandsk- og danskundervisningen, men også på engelskundervisningen. Det antyder, at globaliseringsdiskursen er en faktor, man ligeledes må forholde sig til i forbindelse med både skolepolitik, sprogdebat og i en eventuel fremtidig sprogplanlægning og sproglov. Derudover nævner han, som flere andre af de interviewede, den manglende voksenundervisning, som ikke bare skal være bred sprogundervisning, men undervisning specifikt rettet mod de enkeltsprogede dansk- og grønlandsktalende. Netop denne gruppe behersker allerede det receptive, men mangler det produktive, og kan derfor ikke undervises sammen med dem, der mangler både det receptive og det produktive.

Mange af de interviewede, der har rejst rundt både i og uden for Grønland, har forslag til, hvordan man kan løse nogle af problemerne med undervisning, herunder især problemerne omkring undervisningen i bygdeskolerne og den store lærermangel, der er i Grønland. Flere af de interviewede foreslår følgende løsning til spørgsmålet om, hvordan man i fx bygderne kan undervise mere i fag som de naturvidenskabelige eller dansk og engelsk:

”(…) i Australien der er meget af deres uddannelse, der foregår pr. radio. Det kunne man sagtens gøre pr. fjernsyn meget af det. Fjernsyn og telefon. Altså, fjernsynet kører... De (: KNR) viser ikke noget om formiddagen, der kunne de sagtens køre noget undervisning. Specielt den slags undervisning, hvor bygdelæreren ikke er særlig godt rustet. Altså, matematik og fysik og den slags på... Nu ved jeg ikke, hvor længe de går i bygdeskolerne, men nogle af de der mere specifikke fag, hvor de ikke har linjefagsuddannelse. Det kunne man sagtens gøre. Eller hvis bredbåndet kommer på et eller andet tidspunkt, så sidde og arbejde på tværs af hele Grønland” (MR, Nuuk, 2003, født i 1967, overvejende dansktalende).

Udtalelsen her repræsenterer mange af de interviewede. Flere giver udtryk for et ønske om øget brug af den ny teknologi. Grønland er i dag (2003) forholdsvist godt og velfungerende inden for forskellige medier: Størstedelen af befolkningen har adgang til både radio, TV og Internet, og mange bruger det i deres dagligdag. Det ville derfor være oplagt at bruge disse teknologiske ressourcer som medier for især undervisning.

Stort set alle de interviewede er enige om, at det er vigtigt for de kommende generationer i Grønland at lære både grønlandsk og dansk - og engelsk, hvis det er muligt. Alle ønsker for deres børn, at de skal have de muligheder, som både det danske og grønlandske sprog giver, dvs. primært et socialt netværk på tværs af grønlandsk- og dansktalende og uddannelsesmuligheder i Grønland, Danmark og udlandet. De enkeltsprogede grønlændere har for størstedelens vedkommende gennemgået et uddannelsesforløb, hvor sproglige, kulturelle og socio-økonomiske forskelle blev argumenter for en klasseopdelt sprogpolitik - både under G-60 og de første 15 år under Hjemmestyret. Følgerne af denne politik, dvs. dels en social og dels en uddannelsesmæssig marginalisering, har påvirket de enkeltsprogede grønlændere i en sådan grad, at de er ekstremt påpasselige med, hvilke (sproglige) muligheder, og dermed hvilken fremtid, deres børn får. Alle ønsker de bedste uddannelsesmuligheder for deres børn. Splittelsen opstår i opfattelsen af sammenhængen mellem sprog og identitet. De grønlandssprogede ønsker ikke, at indlæringen af det danske sprog skal ikke ske på bekostning af deres grønlandske identitet, som de mener ligger i det grønlandske sprog. De dansksprogede derimod vil gerne accepteres som grønlændere, selvom de ikke behersker det grønlandske sprog. De ønsker dog, at deres børn får muligheden for at tilegne sig sproget, så de ikke får de samme problemer som deres forældre. Både de dansk- og de grønlandssprogede er derfor dybt afhængige af undervisningen i Folkeskolen.

En af måderne at give børnene de muligheder, som sprog skulle kunne give dem, er en målrettet indsats i skoleforløbet, hvor der lægges vægt på indlæringen af både grønlandsk, dansk og engelsk – sådan som den nye skolereform lægger op til. Den er dog netop kun lige trådt i kraft (august 2003), og i forbindelse med implementeringen af Atuarfitsialak opstod der en konflikt mellem lærernes fagforening, *Imak*, og Hjemmestyret, som medførte strandede lønforhandlinger (KNR, 2003c) og ansættelsesstop i en periode: Der var i følge *Imak* ikke tilstrækkelige lærerkræfter til at gennemføre implementeringen af Atuarfitsialak med det timetal og de løninger, som aftalen byggede på. Det er på nuværende tidspunkt (2003) ikke til at vide, om forventningerne til den nye

skolereform bliver opfyldt. Den store lærermangel har længe været et stort problem i Grønland, og en af løsningerne kunne, i flg. flere af de interviewede, være at producere en række undervisningsudsendelser i radio eller på TV, som kunne fungere sammen med den almindelige undervisning.

Skolen er en essentiel institution i det grønlandske samfund. Det er her børnene opdrages og uddannes til at blive en del af de sociale mønstre og sproglige og etniske koder. Den sprogpoltiske diskurs kan derfor ikke undgå også at blive en diskussion om samfundets udvikling og fremtid. Interviewene afspejler hver især de holdninger og følelser, som det enkelte individ har fået på baggrund af egne erfaringer. Det er derfor vigtigt, at man i en fremtidig sprogplanlægning og skole- og sprogpolitik søger at lytte til de erfaringer, som mange af de enkeltsprogede har. Netop disse grupper ved, hvor mulighederne åbnes og begrænses og hvorfor.

Skolesystemet i andre postkoloniale og / eller dobbeltsprogede samfund

Atuarfitsialak, den nye skolereform i Grønland, er primært baseret på det grønlandske samfund og de erfaringer, man har gjort forhold til skole- og undervisningssystemet. Grønlands udvikling som et postkolonialt samfund er ikke unik, og det kunne derfor være interessant at sætte det grønlandske skolesystem i et bredere perspektiv og se på skolesystemet i andre postkoloniale og / eller dobbeltsprogede samfund, hvilket kort vil blive gjort i de følgende afsnit.

NWT (North West Territories) / Nunavik

I 1944, mens Nunavik endnu var en del af NWT og dermed hørte administrativt under den canadiske regering, var der kun fire missionsskoler i hele NWT. Uddannelsesområdet blev negligeret af den canadiske regering, der i det hegemoniske overherredømme ikke fandt det nødvendigt at ændre befolkningens levevis i NWT, som man fx gjorde fra dansk side i forhold til Grønland: De skulle fortsat "have lov til" at leve som de altid havde gjort - som nomadefolk. I 1947 overtog den føderale regering uddannelsesområdet i NWT, og i starten af 1950'erne blev der bygget en række territoriale skoler (kostskoler). Undervisningssproget var engelsk, da man, ligesom i Grønland, mente, at det ville gavne eleverne bedst at kunne kolonimagtens sprog, og at det ville give dem flere muligheder. I nogle tilfælde straffede man børnene, hvis de talte inuktitut (Duffy, 1988: 95-100).

I 1975 blev landkravsaftalen JBNQA²⁵ mellem bl.a. de oprindelige folk og de provensielle og føderale regeringer underskrevet, og med denne aftale overtog inuit selv forvaltningen af bl.a. uddannelsessystemet. Man oprettede det såkaldte *Kativik School Board*, der skulle varetage al det administrative omkring skolesystemet/-politikken (Vick-Westgate, 2002: 1-4). Dermed overgik undervisningssystemet fra at være en regeringsstyret til en lokalstyret institution. I og med undervisningssystemet blev en lokalstyret institution, blev der også åbnet op for en tilpasning af systemet efter befolkningens (inuits) lokalsamfund og sprog: Man ønskede nu, at der blev undervist i det oprindelige sprog, inuktitut, i stedet for engelsk (Vick-Westgate, 2002: 16, 238-242).

Den øgede fokus på inuktitut i Nunavik har i flg. Statistics Canadas rapport fra 2001 medført en mærkbar stigning i antallet af nunavimmiut, der har inuktitut som første sprog, på 12,2 % til ialt ca. 8.500 mennesker (Nelson, 2002). Denne stigning i antallet af inuktituttalere kan være årsag til den voksende debat, som ligner den grønlandske meget: De enkeltsprogede engelsktalende inuit er begyndt at protestere mod de strenge sprogkrav²⁶. På baggrund af en gennemlæsning af avisdebatten ser det dog ikke ud til, at der er lige så meget fokus på og debat om problemstillingerne omkring de enkeltsprogede i Nunavik som i Grønland, men der er antydninger af en øget mobilisering blandt de enkeltsprogede (George, 2002).

NWT (North West Territories) / Nunavut²⁷

Ligesom Nunavik var Nunavut en del af NWT, som frem til 1947 hørte under den canadiske regering og senere under den provinsielle regering. Også her begyndte man, ligesom i Grønland, i 1960'erne og '70erne at blive opmærksom på problemerne ved brugen af kolonimagtens sprog i undervisningen af de inuktituttalende inuit: Lærerne og eleverne havde to vidt forskellige referencerammer og kunne derfor ikke forstå hinandens begrebsverden. I 1970 blev uddannelsesområdet overtaget af regeringen i NWT, og op igennem '70erne begyndte man fra regeringens side for alvor at acceptere nødvendigheden af, at eleverne fik undervisning på deres modersmål (Duffy, 1988:105-108, 117).

I 1999 opnåede Nunavut øget selvstyre, hvis struktur er inspireret af det grønlandske Hjemmestyre, og skolepolitikken afspejler på nuværende tidspunkt (2003) ønsket om "...an

²⁵ JBNQA: **J**ames **B**ay and **N**orthern **Q**uebec **A**greement.

²⁶ se også afsnittet om dansk fra Landstingets talerstol.

²⁷ Som Nunavik var Nunavut tidligere en region i North West Territories, men har på nuværende tidspunkt (2003) opnået øget selvstyre.

integrated life-long learning environment, based on Inuit Qaujimajatuqanit as passed on by the Elders and the identified needs of the work place” (Dep. of Edu., 2003: 1). Man ønsker fra Nunavutregeringens side, at befolkningen i Nunavut skal uddannes med udgangspunkt i de oprindelige kulturtraditioner, som skal skabe grundlaget for tilpasningen til nutidige og fremtidige arbejdspladser. Mht. den sprogpoltiske situation i Nunavut har man som et af de visionære mål, at Nunavut skal være et tosproget samfund med både inuktitut og engelsk (Dep. of Education, 2003). Sprogdebatten i Nunavut er dog på trods af dette visionære mål stadig præget af en bevarelsesdiskurs. Nunavummiut giver i avisdebatten udtryk for en vis bekymring for, at den stigende brug af engelsk skal medføre, at inuktitut inden længe vil uddø som modersmål / førstesprog i Nunavut (fx O’Reagan, 1998; D’Souza, 2002). Man fokuserer derfor på at udvikle en skolereform, hvor inuktitut bliver det primære undervisningssprog og engelsk / fransk som andetsprog.

Umiddelbart bliver det ikke diskuteret, hvorvidt nogle står i samme situation som de enkeltsprogede i Grønland. Forklaringen på den manglende fokus kan enten være, at der ikke findes samme problemstilling i Nunavut, eller at det er tabubelagt på grund af den omfattende bevarelsesdiskurs.

Casestudy 2: Medier/Dansk undertekstning af ”Qanoroq”

Også medierne i Grønland er en væsentlig faktor i analysen af de sprogpoltiske problemstillinger, da netop medierne danner et fælles debatforum, hvor alle har mulighed for at ytre sig og følge med i de seneste nyheder. I de følgende afsnit analyseres interviewene med fokus på debatten om dansk undertekstning af den grønlandske nyhedsudsendelse *Qanoroq*.

Medier i Grønland

I dag findes der både skriftlige og audiovisuelle medier i Grønland: Dels findes der de to landsdækkende aviser *Sermitsiaq* og *Atuagagdlitit (AG)*, der begge er på både grønlandsk og dansk, og en række lokale aviser som fx *Sivdlek* i Sisimiut og *Nuuk Ugeavis* i Nuuk, hvoraf sidstnævnte avis overvejende er dobbeltsproget, men er blevet kritiseret for at være for dansk-sproget. Derudover findes der det hjemmestyreejede KNR²⁸, som udsender landsdækkende radio og TV. Tallene viser, at KNR TV udsender ca. 300 timer *grønlandske* programmer og 2000 timer *danske* programmer om året, mens der sendes ca. 2500 timers *grønlandsksprogede* udsendelser, 900 timers *dansksprogede* udsendelser og 2200 timers musik i radioen (KNR, 2003a).

²⁸ KNR – ”Kalaallit Nunaata Radioa” – Grønlands Radio (www.knr.gl).

Baggrunden for debatten om "Qanorooq"

I vinteren 2003 startede en debat om det Hjemmestyreejede KNR. I et læserbrev satte KNRs ledelse spørgsmålstegn ved nødvendigheden af at undertekste *Qanorooq*, de grønlandske nyheder, med danske undertekster. KNR mente ikke, at de økonomiske ressourcer fra Hjemmestyret dækkede omkostningerne til tolkning, og at man derfor ville stoppe undertekstningen. Dette medførte en voldsom debat i de grønlandske medier.

Analyse af interviews

Det er tydeligt at se, at de adspurgte i interviewundersøgelsen har mange forskellige holdninger til sprog i medierne og især til debatten om undertekstning af *Qanorooq*. Nogle mener, at det næsten er en selvfølge med danske undertekster på de grønlandske nyheder, mens andre finder det unødvendigt. Til spørgsmålet om hans holdning til debatten om *Qanorooq* svarer SH følgende:

"Jamen, altså! Jeg synes, det er helt ude på et overdrev! Jeg synes, det er så latterligt! Jeg kan måske forstå det til en vis grad, hvis vi havde haft en anden situation, men i dag – vi har så nem adgang til internationale nyheder, at jeg synes, det er fuldstændigt underordnet, om (de) grønlandsk(e) (nyheder) er teksten på dansk eller ej, altså! Jeg synes simpelthen, at det er så langt ude! Og igen som mit grundlæggende princip, at man skal tale det sprog, man taler i det land, man bor i. For mig – jeg kunne fuldt ud acceptere, hvis ikke Qanorooq var teksten på dansk" (SH, Narsaq, 2003, født i 1967, dobbeltsproget).

SH hører til den gruppe dansktalende grønlændere, der har (gen)lært sig grønlandsk og derfor nu fungerer som dobbeltsproget. Han repræsenterer den gruppe i det grønlandske samfund, som mener, at man i det offentlige rum skal bruge det grønlandske sprog som det eneste sprog. Citatet afspejler en holdning om, at de, der ikke kan grønlandsk, må opfylde deres individuelle behov for nyheder mm. via andre medier end de grønlandske. For SH drejer det sig om, at de grønlandsksprogedes adgang til nyheder skal være det primære fokus, mens de dansksprogede må vende sig ud mod internationale kilder. SH siger videre:

"Så kan vi vende det om og sige: Jamen, vi har også den danske TV-Avis. Den skal så også tekstes på grønlandsk. Hvorfor skal den ikke tekstes på grønlandsk? Fordi nyhederne er jo mere eller mindre de samme. I Qanorooq der er jo også masser af internationale nyheder osv. Der er selvfølgelig også en masse grønlandskrelateret osv., og jeg kan da så også sagtens forstå, at mange danske i vort land, der har lidt sværere ved at følge med, hvis ikke Qanorooq er teksten på dansk. Men altså – man kan da

sagtens få informationer i Grønland; vi har aviser – både danske og grønlandske – vi har radioavis både på dansk og grønlandsk. Og TV-Avisen, der er på dansk...” (Ibid.)

SHs holdning til dansk undertekstning af grønlandske nyheder er meget klar, og han forsvarende indirekte de grønlandsktalendes ret til at kunne indhente (udelukkende) grønlandssprogede nyheder, mens de dansktalende forventes at kunne få nyheder andre steder fra end lige *Qanoroq*.

Modsat er gruppen af grønlændere, der mener, at man bør acceptere det grønlandske samfund som et tosproget samfund, hvor både dansk og grønlandsk (kan) bruges i det offentlige rum. PM svarer følgende til spørgsmålet om hans holdning til debatten om *Qanoroq*:

”(...) man burde respektere i langt højere grad, at det er et tosproget samfund. At man netop i princippet undertekstede danske udsendelser med grønlandsk undertekst og omvendt. Hvis der var grønlandske udsendelser, at så undertekstede man eller på anden måde med noget dansk, så alle kan forstå det. (...) Dvs. de (de dansksprogede) får ikke de der daglige nyheder, så jeg syntes, det var en rigtig god ide, at der kom danske undertekster, og at man burde gøre det meget mere. Men de snakker om millioner kroner, det koster, og ressourcer, men altså, så må man prioritere anderledes og så skaffe de midler generelt” (PM, Nuuk, 2003, født i 1966).

For PM, som for mange andre af de interviewede, der ønsker, at Grønland bliver et tosproget samfund, er det vigtigt, at der bliver afsat ressourcer til at gennemføre en sprogplanlægning og en sprogpolitik, hvis målsætning er en ligestilling af de to sprog – specielt i medierne. Det skulle iflg. flere af de pågældende informanter være til fordel for både de grønlandsktalende og dansktalende. En anden af de dansktalende grønlændere nævner de sproglige fordele han finder ved undertekstningen af visse udsendelser:

”(...) hvis der var flere grønlandssprogede programmer, som var teksten på dansk, så får man det ind i baghovedet, mens i dag oftest – hvis der er et rent grønlandssproget program, så slukker man. Man sætter sig ikke ned og prøver at forstå det, med mindre det er vildt interessant. Der er da nogle programmer, ungdomsprogrammer, de er skægge at se, for dem kan man godt forstå, for de taler om nogle forholdsvis simple ting, så er det let at følge med. Men hvis de har et naturprogram eller et politisk program, så kender man ikke alle de der ord. Men når det er børneprogrammer eller ungdomsprogrammer – det kan man sagtens klare. (JK, Narsaq, 2003, født i 1972, dansksproget)

JKs udtalelse afspejler den underbevidste reaktion, som mange enkeltsprogede, både dansk- og grønlandssprogede, oplever, når de ser henholdsvis danske eller grønlandske programmer. Hvis sproget er enkelt lærer de meget, men lige så snart emne og sprog bliver mere avanceret opgiver de

at forstå, og her ville en undertekstning hjælpe. Et af de emner, der er sværest at forstå for de enkeltsprogede, er politik – både lokalt i Grønland og i Danmark. Her bliver brugt en terminologi, som ofte er svær at forstå, også selvom man har et stort passivt ordforråd. Flere af de interviewede nævner problemerne med at følge med i politik – især i de direkte udsendelser, hvilket derfor til en vis grad udelukker de enkeltsprogede fra at deltage aktivt:

Det, der irriterer mig lidt ved Qanorooq, det er, at al politik direkte, det er ikke teksten. Og det er specielt politik. Det er ofte, at der er en eller anden politiker, der bliver interviewet om et meget konkret emne om et eller andet fx Thule-radaren og ”whatever”, så foregår det altid på grønlandsk. Det er det direkte – så mangler jeg lige det sidste – at få det hele med, hvad hans mening er...” (MH, Nuuk, 2003, født i 1967).

Det er tydeligt, at mange bliver frustrerede over ikke at kunne forstå det budskab, som den enkelte politiker vil formidle, hvad enten det er et indslag i Qanorooq eller i TV-Avisen²⁹. Denne problemstilling afspejles også i debatten om, hvorvidt der må tales dansk fra Landstingets talerstol (se evt. s. 68). Det er et nederlag at måtte erkende, at man ikke forstår, hvad der tales om og derfor ikke kan deltage i diskussionerne. Det er daglig påmindelse om, at man ikke fungerer optimalt i det samfund, man lever i – både som enkeltsproget dansktalende og enkeltsproget grønlandsktalende. Også i forbindelse med debatten om Qanorooq afspejles der i interviewene en sideløbende debat om det fremtidige grønlandske samfund. Det er beslutningstagerne, og dermed politikerne, der træffer valget, om de vil afslå de økonomiske ressourcer, det kræver at undertekste alle udsendelser (grønlandsk- som dansksprogede), eller om de vil føre en politik, der tilgodeser alle sprogbrugeres behov. Igen kommer de magtmæssige relationer og de indbyrdes stridigheder om det fremtidige grønlandske samfund til udtryk.

Der er uden tvivl en række praktiske problemer ved en eventuel undertekstning: Dels er det selvfølgelig umuligt at undertekste en direkte udsendelse, dels kræver det både mange økonomiske ressourcer at undertekste alle grønlandsksprogede og dansksprogede udsendelser, og dels kræver det mange menneskelige ressourcer, hvis man skal ansætte et tilstrækkeligt antal tolke. I forlængelse af debatten om undertekstning af Qanorooq har man fra KNRs side i efteråret 2003 ændret Qanorooq således, at man nu har de grønlandske nyheder undertekstet på dansk, udlandsstof fra TV-Avisen, som ikke er undertekstet, og nogle debatter, der er optaget tidligere på dagen og blevet undertekstet til aftenudsendelsen.

²⁹ KNR viser dagligt Danmarks Radios nyhedsudsendelse TV-Avisen.

En yderligere faktor i medie- og sprogdebatten i Grønland er globaliseringsaspektet. Da KNR ikke har midler til at producere grønlandske udsendelser indkøbes størstedelen af udsendelserne fra danske TV-stationer. Dermed sendes der også en hel del engelsksprogede udsendelser med danske undertekster. Altså en uheldig situation for de enkeltsprogede grønlandsktalende, der således ikke kan hverken forstå det talte eller læse underteksterne. Denne nedprioritering af grønlandsksprogede udsendelser og / eller undertekster giver selvfølgelig yderligere grobund for frustrationer og konflikter i det grønlandske samfund.

Casestudy 3: Dansk fra Landstingets talerstol?

Baggrund for debatten

En af de sprogdebatter, der i en flere omgange har været meget fremme i de grønlandske medier, er debatten om, hvorvidt der må tales dansk fra Landstingets talerstol. Denne debat tog sit udgangspunkt i en sag, hvor landstingsmedlem Anders Nilsson fra partiet *Atassut* efter en årrække (1995-2001) trådte ud af Landstinget, idet han i lang tid forinden var blevet kritiseret for at tale dansk fra talerstolen. På trods af en bred opbakning blandt vælgerne valgte Nilsson at gå af i stedet for at sidde perioden ud (Kristensen, 2002a).

I forbindelse med valgkampen i efteråret 2002 udtalte Hans Enoksen fra partiet *Siumut*, at han ikke ønskede, at der skulle blive talt dansk fra Landstingets talerstol, men udelukkende grønlandsk. Enoksen argumenterede blandt andet med, at han som enkeltsproget grønlandsktalende heller ikke har mulighed for at stille op til et Folketingsvalg. Endnu en gang startede sprogdebatten om det grønlandske sprogs status i forhold til det danske; flere partier, blandt andet også andre medlemmer³⁰ af *Siumut*, meldte ud, at de ikke var enige i Enoksens udtalelser, mens fx fagforeningen *SIK*³¹ bakkede op om hans udmeldinger (Kristensen, 2002b; Apeqqt/Ugens Spørgsmål, 2002):

”SIK vil ikke udelukke nogen, der er bosiddende her i landet til at stille op som kandidat, men vi vil bare kræve, at man fra Landstingets talerstol bruger det grønlandske sprog, og det er der ikke noget odiøst i eller et særsyn” (Nielsen, 2002).

³⁰ Heriblandt Jonathan Motzfeldt, den tidligere Landsstyreformand, og andre fra hans fløj i *Siumut* (www.siumut.gl).

³¹ *SIK* - ”Sulinermik Inuussutissarsiateqartut Kattuffiat” – den grønlandske lønmodtagerorganisation (www.sik.gl).

Der var dermed to polariserede parter i debatten om dansk fra Landstingets talerstol – for og imod. Sideløbende med debatten om dansk fra Landstingets talerstol kørte debatten om foreningen GLDK, der uafhængigt af valgkampen, holdt en debataften om enkeltsprogede dansktalende grønlandere. Denne debataften tiltrak mellem 200 og 300 mennesker og var startskud til endnu mere debat om det danske sprogs status i det grønlandske samfund. Før valget havde Enoksen trukket sine udtalelser tilbage, og debatten ebbede ud kort efter valget. På nuværende tidspunkt, cirka et år efter valget i 2002, sidder der mindst et dansktalende medlem i Landstinget.

Analyse af interviews

Da parterne i debatten om dansk fra landstingets talerstol var så polariserede, som de var, fandt jeg det interessant at spørge ind til denne debat som en led i interviewundersøgelsen blandt de enkeltsprogede. Da det ikke var en *kvantitativ* undersøgelse, men *kvalitativ* undersøgelse med fokus på den enkelte informants egne holdninger og erfaringer, foreligger der ikke data til at lave en analyse af den generelle befolknings holdningsstatus, men kun til at give et indblik i nogle enkelte informanters oplevelser af debatten.

Ikke overraskende var flertallet af informanterne enige om, at det var en debat, der var nødvendig at få diskuteret igennem, men at den nu er afsluttet:

”Det var en debat, man skulle have. Der var nogle ”reaktionære” politikere, som ville have det op at vende. Men nu har alle partierne, så vidt jeg har forstået, meldt klart ud, at selvfølgelig kan man også tale dansk fra talerstolen, og det er også mit indtryk, at langt *de fleste unge mennesker* har det synspunkt, at selvfølgelig skal man da også kunne tale dansk” (JK, Narsaq, 2003, født i 1972, overvejende dansksproget) (min fremhævning).

Ovenstående udtalelse afspejler et samfund, hvor der er en tydelig splittelse mellem dem, der går ind for et udelukkende grønlandsksproget samfund og dem, der ønsker, at Grønland er et tosproget samfund. Derudover kunne det se ud til, at der i denne splittelse er opstået en generationskløft mellem de unge og ”forældregenerationen”: ”Forældregenerationen” er den generation, der var unge i 1970’erne, og som dengang var med til at starte Hjemmestyret, og som for størstedelens vedkommende faktisk stadig sidder i Landstinget. Den overordnede splittelse i sprogdebatten er primært mellem ”forældregenerationen”, der blev født i 1950’erne, og den generation, der blev født i slutningen af 1960’erne under daniseringspolitikken. Yderligere kunne det se ud til, at der er

opstået en kløft mellem ”forældregenerationen” og de unge, der er født i 1980’erne, som har haft helt andre sproglige betingelser og muligheder end deres forældre, blandt andet pga. den øgede globalisering. En anden af de interviewede siger i forbindelse med sprog og politikere:

MR: ”(...) Jeg tror, en del af det er netop det der med, at manglen på sproget kommer i vejen for beskeden! De [: politikere] hæfter sig ved, at det man siger, siger man på dansk, snarere end det man siger. Og det er jo ikke godt!

LV: Lidt ligesom det der var med talerstolen?

MR: Ja, fuldstændig! Den diskussion er, ud fra en saglig betragtning, latterlig – ud fra en mere følelsesmæssig betragtning kan jeg godt forstå den. Jeg kan ikke acceptere argumentet, men jeg kan forstå det. *Men den hænger mere på det grønlandske mindreværdskompleks, som først er ved at forsvinde med min generation (min fremhævning)*” (MR, Nuuk, 2003, født i 1967, overvejende dansksproget).

Også her nævnes den udvikling, der sker mellem de forskellige generationer i det grønlandske samfund. Flere af de interviewede omtaler mindreværdskomplekser som en af de primære grunde til sprogdebatten og de mange følelser, der ligger bag hos især generationerne født i 1950’erne og 1960’erne. De børn og unge, der er vokset op efter Hjemmestyrets indførelse har tilsyneladende ikke nær de samme mindreværdskomplekser overfor dansk, som deres forældre og bedsteforældre har, idet de er vokset op i et helt andet samfund – i helt andre politiske, kulturelle og sproglige rammer. En anden siger om de forandringer, der er sket dels i forholdet mellem grønlændere og danskere og dels mellem grønlænderne selv i løbet af de sidste generationer (og her skelnes der ikke mellem dansksprogede og grønlandsksprogede grønlændere):

”Massakkiit naliginnaasorujussuasiigoq massakkit iniineq. Kalaallillu qallunaallu, imminnut naapeqatigiitaleramik, tassa oqaasit immaqa ajernannginnerilermata. Siornatigut taamaangillat. Uagit meeraanitta nalaani ittoortuugatta! Tassa immaqa ajortooqutaa. (...) Tassa immaqa qallunaat peqqitigaligit. Qallunaatut oqarsinnaannginnatta, immaqa tamakku peqqitigaligit ittorutigaarput taamanikkit³²” (JE, Narsaq, 2003, født i 1928, grønlandsksproget).

Også JE mener, at der er sket en udvikling, ikke bare mellem grønlændere og danskere, men også blandt grønlænderne selv. Indirekte siger han i ovenstående citat, og i konteksten i øvrigt, at de

³² Oversættelse: ”I dag er de jævnbyrdige (danskere og grønlændere) – livet idag. Måske fordi sprogene er blevet mere mulige/tilgængelige, er grønlændere og danskere begyndt at møde hinanden. Dengang var det ikke sådan. Da vi var børn, var vi generte! Det var nok det største problem. (...) Det var måske pga. danskerne. Vi kunne ikke tale dansk, og det var måske pga. dem, at vi var generte.”

unge i dag er mere udadvendte end de var, da JE var ung. Det afspejles også i forholdet mellem grønlandsk- og dansksprogede, idet de unge ikke har så mange barrierer at nedbryde, når de lærer et nyt fremmedsprog. De kulturelle og samfundsmæssige rammer har ændret sig radikalt, og den store klasseforskel mellem danskere og grønlændere findes, i flg. JE, ikke længere. Det kunne være interessant at undersøge netop dette aspekt i den sproglige problemstilling nærmere: De forskellige generationers, og især de unges, syn på sprog i (det fremtidige) Grønland. Det er der dog ikke tilstrækkelig data til at analysere her, da der ikke blev sat fokus på netop denne vinkel i interviewundersøgelsen, men det ville være relevant information til en eventuel fremtidig sprogplanlægning.

Under alle omstændigheder er de fleste interviewede enige om, at diskussionen om dansk fra Landstingets talerstol har været noget forbeholdt politikerne - et principspørgsmål, som de fleste af de enkeltsprogede og dobbeltsprogede, som har deltaget i interviewundersøgelsen, synes har været en sag, der var nødvendigt at diskutere igennem. I forlængelse af spørgsmålet om dansk fra Landstingets talerstol blev de interviewede spurgt, om deres holdning til et eventuelt fremtidigt grønlandsk samfund med en ligestilling af de to sprog. Til dette svarede MR:

”Ja, men det har man bare ikke [: ligestillet dansk og grønlandsk]. Det er en underlig situation, fordi administrativt skal man kunne tale dansk, politisk skal man kunne tale grønlandsk” (MR, Nuuk, 2003, født i 1967, overvejende dansksproget).

Ovenstående citat viser endnu engang den splittelse, der er i det grønlandske samfund; det administrative foregår på dansk, mens politikerne udadtil bruger grønlandsk. Den grønlandiseringspolitik, som Hjemmestyret har ønsket at gennemføre, er kun sket delvist: Politikerne taler, så vidt det er muligt, grønlandsk, mens administrationen overvejende er dansksproget. Det må utvivlsomt være en kilde til frustration, at man i de to systemer, administration og politik, som er en del af hinanden, ikke taler det samme sprog. Også her influerer aspekter som markering af identitet, undervisningsmuligheder, politiske interesser m.m. på debatten og holdningerne, idet de enkelte individer, og især politikere, har forskellig baggrund og dermed forskelligt behov for fx at markere deres etniske identitet overfor en grønlandsk vælgerskare.

”Hvis jeg blev politiker, skulle jeg fandeme nok sørge for at snakke mit sprog – og det er dansk – fra talerstolen. Og så må folk bare smide mig ud, hvis det var... Det er jo kun Anders Nilsson, det har været aktuelt for åbenbart i udgangspunktet, og han er ellers en fornuftig fyr og sådan, men han er jo dansk, hvorimod jeg føler mig som meget mere grønlandsk, fordi jeg er grønlandsk født. Så jeg tror

nok, at folk vil have meget svært ved at sige noget til mig. Det tror jeg altså” (MH, Nuuk, 2003, født i 1967, dansksproget).

Denne udtalelse afspejler den status sprog har for markering af ikke bare etnisk identitet, men i høj grad det enkelte individ. Selvom MH taler dansk, føler han sig grønlandsk, og det er for ham vigtigere at markere sit tilhørsforhold til Grønland som individ end via sit sprog, idet han ikke behersker det grønlandske sprog, som ellers er en vigtig markør for bl.a. mange grønlandske politikere. I og med at hans førstesprog er dansk, må han markere sig på andre måder end ved hjælp af sit sprog.

Mange af de interviewede ser debatten som en nødvendig diskussion, der dog måske også var / er ”valgflæsk” fra politikernes side, idet netop sprogproblematikken er genstand for tilbagevendende diskussioner, som alle i det grønlandske samfund har en mening om. Det er derfor en ”nem” udvej for de politikere, der ikke formår at diskutere de tungere problemer, som fx de økonomiske eller sociale problemer at vende diskussionen ind på sprogforholdene:

”Det er mit indtryk, at de (: politikere) har ikke overskud til at sætte sig ind i, hvordan vi kan løse samfundets virkelige problemer, og så tager de et emne, som de ved er et følelsemne, som man kan diskutere frem og tilbage i en evighed, mens når det handler om økonomi, tørre tal og statistikker, så kan de måske ikke følge med. Og så vil de ikke diskutere de ting, fordi det kræver jo, at politikere kan læse statistikker og rapporter, som ofte er på dansk. Før de forstår, hvordan samfundet hænger sammen økonomisk, kan man jo ikke rette de ting op. Men det er jo udtryk for, at når de bringer sådan et sprogpolitisk (emne) på banen, at de ikke kan magte de andre problemer, og så tager de et emne, som selvfølgelig også er vigtigt, men ikke er spor vigtigt i forhold til de andre problemer, vi har” (JK, Narsaq, 2003, født i 1972, overvejende dansksproget).

Mange af de interviewede enkeltsprogede dansktalende grønlændere finder efterhånden sprogdebatten som et færdigdiskuteret emne. De mener, at man hellere burde diskutere andre politiske områder end sprog. Et af problemerne her er dog, at så længe man fra politisk side ikke tager stilling til en langsigtet sprogpolitisk strategi, vil emnet ”sprog”, og i særdeleshed grønlandsk og dansk, være et udefineret emne, som kan tages op så snart, det er ”belejligt”, som fx ved valg. Således diskuteres der via sprogdebatten de samfundsmæssige forhold, og den enkelte politikers holdning til sprog giver dermed en indirekte antydning om dennes politiske holdning til samfundets øvrige problemer og den fremtidige udvikling. En mulig løsning på dette problem kunne, som tidligere skrevet, være at arbejde mod at en ligestilling de to sprog og i stedet bruge energien på at

samarbejde og kommunikere med hinanden om de tungere problemer end fortsat at diskutere de sproglige forhold. PM siger om en eventuel ligestilling af sprogene:

”(...) så man fokuserer meget mere på, at det er et dobbeltsproget samfund. Og så ikke al den diskussion om, hvorvidt det er grønlandssproget i det ene tilfælde og dansksproget i det andet tilfælde - og grønlandsk fra en talerstol” (PM, Nuuk, 2003, født i 1966, overvejende dansksproget).

PMs udtalelse afspejler den frustration, som mange føler over de mange unødvendige diskussioner om for og i mod dansk og grønlandsk. Han mener, at man bør fokusere mere på at bruge ressourcer på at udvikle det grønlandske samfund til et tosproget samfund. På den måde vil man kunne samarbejde med hinanden i stedet for at modarbejde hinanden. Der ligger dog meget stærke følelser bag det grønlandske sprog, og i følgende udtalelse gives der udtryk for en mere rabiat holdning til en eventuel ligestilling af grønlandsk og dansk:

”Som jeg sagde før, at der har været et historisk forløb, hvor det danske sprog har haft en større rolle. Det har måske ikke været dominerende, men det har fyldt meget mere i det grønlandske samfund. Men altså, det synes jeg er noget, der hører fortiden til. Jeg synes ikke, at det er den situation, vi har i dag. Jeg synes, at dansk som sprog i dag har en mindre rolle, end det det havde før. Og jeg synes roligt, at man kan tage skridtet fuldt ud og så sige, jamen, *lad os udfase dansk som et primærsprog i Grønland*” (SH, Narsaq, 2003, født i 1967, dobbeltsproget) (min fremhævning).

SH har en meget klar holdning til det grønlandske sprog som Grønlands nationalsprog. For ham er det danske sprog en del af fortiden, og der skal det blive. Debatten om dansk fra talerstolen blev en markering af de etniske grænser, hvor det grønlandske sprog blev brugt som et stærkt nationalsymbol til at indikere den etniske grænse med. Tidligere blev dikotomien mellem dansk og grønlandsk identitet, symboliseret af især sprog, men i og med at sprogbrugerne har ændret deres fortolkning af de etniske symboler, er dikotomien blevet udvisket, og behovet for en markering af den etniske grænse et udtalt behov. Dette behov blev med debatten om dansk fra Landstingets talerstol en konkret principsag i det politiske system, da man oplevede diskussionen om det danske sprogs status i det grønlandske samfund.

Som en modreaktion til de sproglige konflikter, skete der sideløbende med debatten om talerstolen en mobilisering blandt nogle af de enkeltsprogede dansktalende. En gruppe enkeltsprogede dansktalende grønlændere oprettede i efteråret 2002 foreningen GLDK. Den er nu blevet et af de organer, der forsøger at varetage en brobygning og en gensidig forståelse mellem

grønlandsk- og dansktalende. Netop foreningen GLDK vil der blive sat fokus på i de følgende afsnit.

For kort at perspektivere til en lignende situation et af de andre arktiske samfund skal kort nævnes den sprogpoltiske situation i Nunavik. I Nunavik oplevede man i 2003 næsten det samme som i Grønland, da man i Makivik Corporation (fx Duhaime, 1993) besluttede, at man skulle være flydende i inuktitut for kunne blive valgt ind. Dette medførte en debat, som blev startet af enkeltsprogede engelsktalende inuit, der ikke ville finde sig i ikke at kunne stille op til valg på grund af de stramme sproglige krav. Beslutningen blev efterfølgende trukket tilbage, og ligesom i Grønland kan de engelsktalende nunavimmiut nu stille op igen (Nunatsiaq News, 2003).

Casestudy 4: Foreningen GLDK

Baggrunden for oprettelsen af GLDK og analyse af interviews

I de følgende afsnit analyseres en af de enkeltstående casestudies: Foreningen GLDK. Denne case er for så vidt anderledes end de tre foregående, idet debatten om foreningen ikke nødvendigvis inddrager hele det grønlandske samfund, men i første omgang drejer sig om en særlig gruppe mennesker i det grønlandske samfund nemlig de enkeltsprogede grønlændere og primært de dansktalende grønlændere³³. I et interview med formanden for GLDK, Jeanette Holding (JH), svarer hun på spørgsmålet om baggrunden for GLDK:

”Jeg gjorde det på baggrund af ”Inuuneq-programmet”³⁴. Det synliggjorde jo virkelig, hvor tavs man er, og hvor bange man er, for det kunne man jo se på tilskuerrækkerne; de var simpelthen... Jeg var her ikke, jeg var kun med som indslag, fordi jeg skulle på tjenesterejse, jeg skulle ellers sidde i panelet, men så interviewede de mig bare i et klip og puttede det ind i udsendelsen. Så jeg så det jo først, da jeg kom hjem igen, og der var jeg forskrækket over at se alle dem, der sad på tilskuerbænken, hvor forsagte de var. Dem, der egentlig turde sige noget, hvor meget de ligesom fik luft, når de først fik sagt det” (JH, Nuuk, 2003, født i 1969, overvejende dansksproget).

³³ Det er foreningens idé, at også de enkeltsprogede grønlandsktalende grønlændere skal være en del af foreningen, men foreningen er startet af dansktalende grønlændere og havde så vidt det vides (sommer 2003) kun 1 grønlandsktalende medlem.

³⁴ ”Inuuneq” er en række debatudsendelser, som KNR udsendte i 2001/02. En af disse er lavet af Tine Pars, der havde inviteret nogle af de dansktalende grønlændere i studiet til en debat om de enkeltsprogede dansktalende grønlændere.

Som det antydes i citatet, det har været et meget følelsesladet og tabubelagt emne at tale om netop de enkeltsprogedes placering og situation i det grønlandske samfund. Det virker som om, at man først med debatudsendelsen ”Inuuneq” i foråret 2002 og med oprettelsen af GLDK i efteråret 2002 har fået sat fokus på gruppen af dansktalende grønlændere. Dog er der tilsyneladende endnu ikke sat tilstrækkeligt fokus på tabuet omkring de grønlandsktalende grønlændere og deres situation. JH siger videre:

”Fremtiden for GLDK, opgaven for GLDK i fremtiden det bliver at få fremskaffet de her facts³⁵ og simpelthen sige okay, så tager vi en diskussion derudfra. Men vores fokus er lige såvel at få fat i de grønlandsksprogede, og der skal vi have fundet en indgangsport til, og det er en der kræver meget arbejde, fordi *de er meget mere lukkede, end vi er og har mange større følelser bag deres enkelt-sprogethed*, end vi har. Og det bliver svært! Det bliver rigtig svært, men jeg tror, at når først de får øjnene op for, at vi også er der for dem, så tror jeg nok, at så skal de nok begynde at komme ind” (ibid.) (min fremhævning).

Det er interessant, at JH her omtaler de grønlandsksprogede som mere lukkede end de dansktalende grønlændere - at de grønlandsksprogede som en *samlet* gruppe er mere lukkede og har mange større følelser bag deres enkeltsprogethed. Spørgsmålet er, om der her er tale om netop et eksempel på de kommunikationsproblemer, som der er mellem de to grupper. For begge grupper virker den anden gruppe lukket og utilnærmelig. I en kommentar i AG skriver Ingemann (2002):

”Jeg kan ikke forstå, og det gør ondt inde i mit inderste, at folk, der er født og opvokset på Grønland i minimum 10-20 år, omgivet af grønlandsktalende, ikke kan sige eet eneste ord på grønlandsk. Dette kan kun være et udtryk for én ting, nemlig det faktum, at de har det for godt. (...) Det kan man da kalde manglende integrering, og det må da være enormt flovt at kunne konstatere de manglende sprogkunderskaber. Det gør ondt i den grønlandske folkesjæl og selvbevidsthed, når de samme mennesker sidder i den økonomiske magtelite i det øvre sociale lag og isolerer sig blandt danskere. Ja, det er i sandhed synd for dem” (Ingemann, 2002).

Den manglende kommunikation og forståelse for hinandens situation bliver her yderligere understreget ved, at skribenten på den ene side giver udtryk for, *at det må være flovt* ikke at kunne grønlandsk, men på den anden side godt er klar over, at det måske er *den manglende integration*. Derudover nævner han den magtmæssige konflikt, der afspejles i sprogdebatten; at de (: de

³⁵ Med ”facts” hentyder JH til tidligere i interviewet, hvor hun taler om, hvor vigtigt det er for GLDK og debatten i det hele taget at indsamle data over sprogsituationen i den grønlandske befolkning.

dansktalende grønlændere) *sidder i den økonomiske magtelite*. Det virker paradoksalt, at Ingemann, som repræsentant for den grønlandsksprogede, på den ene side nærer en dyb foragt overfor de dansktalende, at de selv er skyld i deres manglende grønlandskkunderskaber, mens han på den anden giver udtryk for, at det er en udefrakommende, en samfundsmæssig, faktor, der er grunden til netop de manglende sprogkunderskaber. Bl.a. dette eksempel viser, hvor splittet befolkningen er, og hvor meget mindreværdsfølelserne stadig påvirker en debat, der ellers kunne være en konstruktiv debat mod nogle konkrete løsningsforslag:

”Så dels er der nogle personlige ting for medlemmerne, fordi mange af os lider meget under den der – ja, det er så også et slags mindreværdskompleks, fordi vi aldrig nogensinde rigtig har lært at tale grønlandsk og har så har man sådan en fornemmelse af, at man ikke er en helt rigtig grønlænder, fordi man ikke taler grønlandsk og alt det der. (...) Det er ofte meget længe et meget stort problem for folk” (MR, Nuuk, 2003, født i 1967, overvejende dansksproget).

Her nævnes igen problemerne med at sætte lighedstegn mellem det grønlandske sprog og grønlandsk identitet. For de dansksprogede grønlændere er det et stort personligt mindreværds-kompleks ikke at beherske grønlandsk og dermed ikke blive accepteret som grønlænder. Med oprettelsen af foreningen GLDK har den marginaliserede gruppe fået et talerør, som andre marginaliserede grupper i det grønlandske samfund endnu ikke har været i stand at opnå. Den udvikling kunne se ud til at sætte et endnu skarpere skel mellem de dansktalende og de grønlandsktalende, idet gruppen af dansktalende grønlændere har formået at markere sig selv. Det er en gruppe individer, der bortset fra de manglende grønlandskunderskaber, er velfungerende og ofte veluddannede og derfor også velformulerede. Et medlem af GLDK siger:

”... der er seks mennesker i den her bestyrelse, og dvs. meget symptomatisk, så er det veluddannede folk, der sidder i bestyrelsen, folk der har ressourcer til at gøre sådan noget, og som begår sig udmærket samfundet” (JP, Nuuk, 2003, født i 1969, dobbeltsproget).

De enkeltsprogede grønlændere, der har formået at skabe en fællesskabsfølelse i form af forummet GLDK, er iflg. JP mennesker, der i forvejen fungerer godt i samfundet. De har haft ressourcer til at konkretisere det netværk, som de selv har manglet, og som skal hjælpe andre enkeltsprogede. En anden, MR, siger om det samme i forbindelse med en læserbrevsdebat mellem ham og bl.a. KNR i de skriftlige medier:

”Men det er det jeg ikke rigtig ved, om, altså, jeg er jo akademiker. Jeg er jo trænet i at være nogenlunde velformuleret på papiret, og det er de ikke. Så det er egentlig en unfair kamp på sin vis, og jeg ved ikke, om det er det, de ligesom undgår” (MR, Nuuk, 2003, født i 1967, overvejende dansksproget).

De interviewede medlemmer af GLDK er oftest meget bevidste om deres situation og kan formulere sig i diskussioner, hvilket tydeliggør den forskel, der ligger i de muligheder, som det danske sprog har givet dem i forhold til de grønlandssprogede, dvs. uddannelse og et større perspektiv i forhold til omverden (via rejser mm.). At mange af de dansktalende grønlandere indtager de højere stillinger i samfundet er yderligere med til at adskille dem fra den enkeltsprogede grønlandere som anderledes og mere prestigefyldte, idet de i kraft af deres uddannelse er blevet en del af eliten. Der opstår således den samme klasseopdelte samfundsstruktur som man oplevede under G-50 og G-60, hvor det ikke bare er de sproglige forskelle, der kendetegner den sociale organisation, men også en række socioøkonomiske forskelle. Også dette er en væsentlig faktor i den vedvarende sprogdebat.

I og med foreningen GLDK går ud og er så markante i deres udmeldinger, at de er dansksprogede, placerer dem i mange grønlandssprogedes bevidsthed som ”danskere”. Den situation har mange af de interviewede dansktalende grønlandere dog levet med længe, og mange er i interviewforløbene kommet med eksempler på sådanne situationer. I følgende udtalelse antydes den status, som det grønlandske sprog har for grønlandsk identitet. JH siger om sit besøg på Handelsskolen, hvor hun skulle fortælle om GLDK:

”... Jeg var nede på handelsskolen (...) hvor der var en af de her, der sagde: Hvad spiser du af mad? (...) Så siger jeg, jamen, jeg spiser da det samme som dig! Hvad spiser du? Men det var lige meget – hvad spiser du? Og så måtte jeg jo sige; jeg spiser da suaassat, jeg spiser tørfisk, jeg spiser rejer, jeg spiser også frikadeller og hamburgryg, men jeg spiser også helleflynder. Jeg elsker helleflynder! At skulle gå ind... Der sætter hun identiteten lig med den mad, jeg spiser” (JH, Nuuk, 2003, født i 1969, overvejende dansksproget).

Eleven der her spørger til JHs madvaner har et udtalt behov for at finde andre markører end sproget for at kunne identificere JH som grønlander. Det, at JH ikke behersker grønlandsk, men stadig fastholder sin grønlandske identitet, forvirrer den grønlandsktalende elev. Den sproglige dikotomi, som eleven ubevidst forventer, der er mellem en dansksproget og en grønlandssproget, er udvisket, idet markeringen af den etniske grænse ikke længere sker ved hjælp af sproget. Derfor begynder

vedkommende at finde andre markører, der kan ”placere” JH i en grønlandsk identitetsmæssig kontekst.

GLDKs medlemmer melder via deres medlemskab af GLDK klart ud, at de er dansksprogede grønlændere, der ikke kan tale grønlandsk. Til spørgsmålet om den debat, der har været i forbindelse med GLDK og en eventuel ligestilling af dansk og grønlandsk, svarer SH, der er tosproget grønlænder:

”Jamen, det er da Grønland, for helvede! Det er da Grønland – det er da et land, der hedder Grønland! Og det ville svare til at sige, hvorfor skal der tales tysk i Tyskland? Det er da et land med en grønlandsk befolkning, med en grønlandsk kultur og et grønlandsk sprog! Hvorfor skal man snakke grønlandsk i Grønland?!” (SH, Narsaq, 2003, født i 1967, dobbeltsproget).

Som det antydes i citatet er holdningerne til sprog er følelsesladede, og det gør det svært at føre en konstruktiv debat. Selvom GLDKs mål er at skabe en bro mellem de enkeltsprogede grønlændere, er der mange marginaliserede grupper i befolkningen, der alle har en mening, som ofte har baggrund i egne erfaringer eller opdragelse. I forbindelse med interviewforløbet blev det mere og mere klart, at der udover de enkeltsprogede og tosprogede grønlændere også findes en gruppe grønlændere, der tidligere var enkeltsprogede dansktalende, men som i løbet af deres opvækst og / eller uddannelse i især Danmark³⁶ har tillært sig det grønlandske sprog og derfor nu er tosprogede. Her et uddrag fra den debat, der fandt sted mellem Pavia Lumholdt (repræsenterende de dansksprogede grønlændere) og Asii Chemnitz Narup (IA³⁷, tidligere enkeltsproget dansksproget, men nu dobbeltsproget) i Katuaq i forbindelse med GLDKs konstitution:

PL: Er vi på vej mod et dobbeltsproget samfund eller et rent grønlandssproget samfund?

ACN: Grønlandsk er selvfølgelig hovedsproget, men der skal sættes midler af til at lære dansksprogede grønlandsk.

PL: Og om 20 år kan vi altså klare os alle sammen på grønlandsk?

ACN: Ja, principielt.

PL: Men så skal vi også klare os med de tilkaldte, der er villige til at lære sproget?

ACN: Ja, principielt” (Kristensen, 2002).

Netop denne gruppe af tidligere enkeltsprogede og nu dobbeltsprogede, har ofte et meget klart ønske om, at grønlandsk skal være det primære sprog i Grønland, og at man skal arbejde mod et

³⁶ Disse mennesker har ofte lært grønlandsk af jævnaldrende grønlandssprogede, der også har været i Danmark som led i deres uddannelse.

³⁷ Medlem af partiet IA – Inuit Ataqatigiit

grønlandssproget samfund, jf. fx SHs udtalelse s. 73. Denne problematik afspejles dels i debatten og dels i interviewene. Alle disse grupperinger i samfundet bevirker, at det er svært for alle parter at mødes på lige fod og diskutere de sprogpoltiske problemstillinger igennem. Med foreningen GLDKs oprettelse blev der skabt et konkret forum for den marginaliserede gruppe af enkelt-sprogede grønlandere, indtil videre primært de dansksprogede, med hvilken gruppen nu kan markere sig i den offentlige debat som en anerkendt forening³⁸. Den mobilisering, der skete op til konstitueringen af GLDK, var en reaktion på den øgede kodificering og ”encapsulation”, som afspejles i Paines model (fig. 1, kap. 2): Siden Hjemmestyrets indførelse og den øgede grønlandiseringspolitik har de dansksprogede grønlandere være tabu, idet de i form af deres sprog repræsenterede koloniperioden i Grønland. Med grønlandiseringen og de seneste års selvstændighedsdiskurs er gruppen blevet mere og mere marginaliseret. Efter et debatprogram om netop de dansktalende grønlandere blev der sat fokus på gruppen, hvilket satte den egentlige mobilisering i gang. Endvidere var en væsentlig faktor den debat, der var gået forud for Landstingsvalget i 2002, som var meget præget af grønlandiseringstanker. Under valgkampen var selvstændighedsdiskursen et af de centrale emner, og her blev det grønlandske sprog et af de stærkeste symboler på et fremtidigt, selvstændigt Grønland. Et års tid efter GLDKs konstitution (2003/04) får foreningen stadig flere medlemmer, hvilket må betyde, at der har været brug for et sådant forum som GLDK.

Casestudy 5: Etnisk identitet og sprog

I kapitel 2 blev der sat spørgsmålstejn ved om, hvorvidt tendensen med *at sætte lighedstegn mellem sprog og identitet, som kan ses i mange postkoloniale samfund, fungerer i praksis. Og hvis ikke, hvad det så indebærer* (s. 20). Ud fra analysen af det empiriske data er det tydeligt, at nogle medlemmer af det grønlandske samfund føler, at argumentationen for, at det grønlandske sprog er det samme som grønlandsk identitet, er uberettiget.

Som beskrevet i kap. 2 tilskriver det enkelte individ i et samfund både sig selv og de andre medlemmer af samfundet visse etniske identitetsmarkører – herunder sprog som en af de vigtigste. I Grønland bruges sproget selvfølgelig også som en etnisk markør: For de grønlandsktalende grønlandere, enkeltsprogede som dobbeltsprogede, er det grønlandske sprog en vigtig etnisk identitetsmarkør – måske endda en endnu vigtigere markør end i mange andre samfund pga.

³⁸ GLDK blev bl.a. indbudt til Selvstyrekonferencen i efteråret 2003.

det grønlandske samfunds erfaringer som tidligere koloni. Problemet her er dog, at der er en gruppe grønlændere, der især i 1960'erne og '70'erne blev opdraget til at tale det danske sprog, og at det danske sprog lige så vel kunne bruges som en etnisk identitetsmarkør for det at være grønlænder: Da disse mennesker ofte er børn af blandede ægteskaber, og i visse tilfælde har forældre, der begge er grønlandske / grønlandsktalende, er de altså vokset op med det forbillede, at den / de grønlandsktalende forældre kunne være grønlænder(e), også selvom de talte dansk til deres børn.

Dette afspejler Jenkins' (1997) teori om, at etnisk identitet altid er en socialt konstrueret opfattelse af et identitetsmæssigt kulturelt fællesskab, hvor de enkelte medlemmers tilhørsforhold ofte opbygges allerede i opvæksten, jf. kap. 2. De dansktalende grønlænderes tilhørsforhold til det grønlandske samfund og dets kulturelle værdier er opbygget i en periode, hvor det danske sprog var lig med muligheder. Ligeledes er de grønlandsktalende vokset op i perioder, hvor det grønlandske sprog havde status af en stærk etnisk markør. Forældrene til disse generationer opdrog deres børn til at være en del af de pågældende perioders identitetsmæssige og kulturelle fællesskab ved at lære dem det sprog, som de mente ville give børnene både en grønlandsk identitet og flest muligheder. Derfor er det danske sprog for de dansktalende grønlændere lige så grønlandsk, som det grønlandske sprog er for de grønlandstalende. MH, siger om sin identitet som dansktalende grønlænder:

”... jeg føler mig til og med som en god grønlænder; jeg går på jagt, og jeg har godt styr på naturen, jeg har godt styr på mange mennesker, jeg kan smile, og jeg kan være glad, jeg kan more mig osv., så jeg føler mig som en rigtig god grønlænder, selvom jeg ikke snakker grønlandsk. Jeg er et totalt godt bevis på, at man sagtens kan føle sig som grønlænder uden at snakke grønlandsk...” (MH, Nuuk, 2003, født i 1967, dansktalende).

Ser man bort fra sproget, identificerer MH sig ligesom de fleste andre dansktalende grønlændere med præcis de samme andre markører og kulturelle værdier, som grønlændere ofte identificerer sig med, fx en vis ”tilbageholdenhed” / generthed, humoren, forholdet til jagt / natur, det sociale netværk mv. I og med MH ikke behersker det grønlandske sprog, tillægger han muligvis de andre værdier mere betydning end grønlandsktalende gør, men netop fordi sproget er så stærk en markør i det grønlandske samfund, har MH et behov for at markere sin grønlandske identitet ved andre værdier. For MH har sproget ingen betydning for den etniske identitet. Han giver senere i samme interview en række eksempler på situationer, hvor han følte sig fremmed i selskab med danskere, selvom de talte samme sprog. Det samme giver JH udtryk for i følgende citat:

JH: ”Altså, man har jo gået i den her identitetskrise – jamen, hvad er jeg egentlig? Hvorfor siger de alle sammen, at jeg er en dum dansker, og når jeg så ser på min grønlandske familie, som er dem, som jeg har haft langt større kontakt til end dem i DK og meget tættere, så er jeg jo grønlandsk, og det var i DK, at jeg fandt ud af, at, jo, når jeg er i DK, så er jeg i hvert fald ikke dansker. *Så det er jo i DK man finder sin grønlandske identitet.* Og kæmper meget mere for den!

LV: Så bliver det pludselig tydeligt..?

JH: Så bliver det pludselig tydeligt, fordi så går det op for en, at når man er dernede, at du er sgu ikke dansk. Du er grønlandsk! Både af hjerte og af sind. Men når du så kommer retur, og dine egne landsmænd sætter spørgsmålstejn ved din identitet, så bliver man sgu sur! (...) Der er ikke nogen, der skal komme og rykke ved mit eksistensgrundlag. Jeg er grønlænder. Jeg har lov at være her og det har mine børn også. Men heroppe der gør man jo det, (...) at man siger, at det grønlandske sprog er en del af vores identitet. Det rokker sgu ikke ved min identitet, at jeg er grønlænder, og at jeg ikke kan grønlandsk. Det gør det altså ikke. Jeg bliver ikke mere dansk af den grund” (JH, Nuuk, 2003, født i 1969, overvejende dansktalende) (min fremhævning)!

De enkeltsprogede dansktalende kan hverken identificere sig med danskerne i Danmark eller de danskere, der lever i det grønlandske samfund, idet de dansktalende grønlændere har helt andre sociale referencerammer og etniske identitetsmarkører end gruppen af danskere. På den anden side bliver de ikke accepteret som grønlændere af andre grønlændere. For de grønlandsktalende grønlændere er sproget så vigtig en markør, at den for dem er uundværlig i markeringen af de etniske grænser. JHs oplevelse af at blive konfronteret med sin etniske identitet i Danmark er et tydeligt eksempel på Barths teori i praksis. I konfrontationen med en anden kultur markeres de etniske grænser, og JH finder ud af, at hun ikke kan identificere sig med dansk identitet og kultur. I erkendelsen af at hun på trods af de manglende sprogkundskaber er grønlænder, kæmper hun endnu mere for at blive accepteret som grønlænder i det grønlandske samfund. Ligeledes har PM oplevet at blive opmærksom på sin grønlandske identitet ved konfrontationen med den danske kultur:

”I sin tid, vi har jo nogle fodboldklubber her i byen, og der var jeg i en meget dansksproget fodboldklub. Det har sgu aldrig været nogen hemmelighed, at det var som regel de dansktalende, i hvert fald overvejende dansktalende, der spillede i den klub, og den anden klub var så mere... Der kan jeg huske, at jeg, efter jeg havde været i DK, valgte at flytte til den her klub, hvor jeg vidste, at jeg få meget mere kontakt til grønlandssprogede. Det var faktisk helt bevidst jeg gjorde det” (PM, Nuuk, 2003, født i 1966, overvejende dansktalende)!

Også PM har efter et uddannelsesophold i Danmark erkendt, at han føler sig som grønlænder, og han vælger derfor bevidst at ”dyrke” sin grønlandske identitet ved at vælge den grønlandssprogede fodboldklub frem for den dansksprogede. Det er altså *kun* den sproglige identitetsmarkør, der adskiller de dansktalende og de grønlandsktalende fra hinanden, men det er tilsyneladende nok til, at gruppen af dansktalende grønlændere skiller sig ud som en marginaliseret gruppe i det grønlandske samfund. PM siger følgende om situationen som dansksproget grønlænder i forhold til den grønlandsktalende del af samfundet:

”Det, jeg godt kan mærke, eller ved, det er, at jeg bliver opfattet som en dansker. I og med at jeg er dansksproget, så er jeg også ”qallunaaq” [: dansker]. Men det har jeg sådan set ikke noget imod - så længe det ikke er ondt ment, fordi det kan da godt være, at det opfattes sådan, når man taler dansk, så virker man jo også meget dansk. Så det har jeg sådan set ikke noget imod, men man kan bare blive overrasket mange gange over, hvordan folk egentlig opfatter det, at man er dansksproget”.

PM siger videre i samme interview:

”(...) det var faktisk sidste år, en jeg altid har kendt, han giver udtryk for, at det var egentlig også utroligt, at sådan en som mig og nogle af mine venner - vi stadig var her [i Nuuk]... De har åbenbart haft en forventning om, at *sådan nogle som os*, vi flytter jo en dag. Sådan nogle danskere de flytter jo til DK. Men det er måske også, fordi der er mange, der flytter til DK” (PM, Nuuk, 2003, født i 1966, overvejende dansktalende) (min fremhævelse).

Gruppen af dansktalende grønlændere opfattes altså ofte af deres grønlandsktalende venner og bekendte som danskere, der gør, som de tilkaldte danskere: Kommer til Grønland, arbejder og rejser væk igen. Opfattelsen af de dansktalende grønlændere som en speciel gruppe ”sådan nogle som os”, antyder igen den status, som de enkeltsprogede dansktalende har fået som en marginaliseret gruppe, der ikke rigtig ”hører til”. De accepteres ikke af de grønlandsktalende grønlændere som en del af det *grønlandske* samfund, men opfatter heller ikke sig selv som en del af det *danske* samfund. De befinder sig i et paradoks udelukkende på grund af manglende sprogkunderskaber.

Modsat står gruppen af grønlandsktalende grønlændere (enkeltsprogede som dobbeltsprogede). Mange af dem ser det grønlandske sprog som en meget vigtig del af det at være grønlænder – og det skal helst tales så perfekt som muligt:

”... og så flyttede vi så til Kangaamiut. Og Kangaamiut det var fordi i Grønland, der betragter man jo Kangaamiutdialekten som det mest perfekte grønlandske i hele Grønland. Og min far han er grønlænder

med stort G, og derfor skulle vi til Kangaamiut, fordi hans børn skulle lære det mest perfekte grønlandske” (SH, Narsaq, 2003, født i 1967, dobbeltsproget).

En vigtig faktor at huske på i hele den grønlandske sprogdebat er prestigen i at tale så godt grønlandsk som muligt. Som det antydes i SHs udtalelse kan sprogbeherskelsen gradbøjes på samme måde som det at være grønlænder (jf. MH tidligere i denne case). SHs far føler sig som ”grønlænder med stort G”, og derfor skal hans børn lære den dialekt, som anses som den mest rigtige og oprindelige dialekt i Grønland. Der er for de grønlandksprogede altså en tæt forbindelse mellem graden af sproglig kunnen til graden af etnisk identitet og tilhørsforhold: Jo bedre man taler grønlandsk, des bedre en grønlænder er man og omvendt. Det grønlandske sprog er en essentiel del af deres selvforståelse. En anden grønlandksproget, JE, udtaler følgende om den tætte tilknytning til sproget:

”Ulluinnarni kalaallisut oqaluttuullunga, tassa, kalaallisut annermik eqqarsaatigisarpara, tassa kalaallisut oqalinneq! (...) Eqqarsaateqartaqaanga! Aamma imaanangilaq iniineq. Eqqarsarnartorujussuasiisarpoq”³⁹ (JE, Narsaq, 2003, født i 1928, grønlandksproget).

Endnu engang antydes vigtigheden af det grønlandske sprog for de enkeltsprogede grønlandsktalende grønlændere. JE tænker meget over sit sprog, og det er en vigtig del af hans liv. JE er vokset op i et næsten udelukkende grønlandsktalende samfund, hvor antallet af dansktalende og i en vis periode engelsktalende (: amerikanerne under 2. Verdenskrig) har været lavt. Der har derfor ikke været behov for at kunne andre sprog en grønlandsk, som altid har været den fælles sproglige referenceramme i forhold til JEs sociale relationer, og derfor en essentiel del af hans liv.

Forholdet mellem sprog og etnisk identitet er kompleks og i flere tilfælde et paradoks. For de dansksprogede grønlændere sker der, som tidligere skrevet, en social marginalisering og ikke en erhvervsmæssig, mens der for de grønlandksprogede grønlændere sker en uddannelsesmæssig marginalisering og ikke en social. De to grupper står altså i to vidt forskellige situationer. De dansktalende grønlændere har for manges vedkommende en forholdsvis høj uddannelse og / eller er nået langt i det private erhvervsliv og har derfor ofte høje stillinger i samfundet. Netop denne faktor kan være meget afgørende i resten af det grønlandske samfunds opfattelse af gruppen, idet dens medlemmer jo er i stand til at få de højtlønnede stillinger, på trods af at de ikke kan tale grønlandsk

³⁹ Jeg taler grønlandsk til hverdag. Jeg tænker meget over grønlandsk - det at tale grønlandsk! Jeg tænker meget over det! Livet er værdifuldt. Det er meget sådan en tankegang.

– i hvert fald ikke i offentligheden: Mange af dem kan faktisk både forstå og tale en hel del grønlandsk privat, men er for usikre på dem selv til at bruge det i en arbejdsmæssig sammenhæng. Her er gradbøjningen af sprogkundskaberne en væsentlig faktor, idet mange føler sig begrænsede af forventningerne til et veludviklet sprog. Denne sproglige tilbageholdenhed kommer dermed i konflikt med deres positioner i samfundet i form af deres stillinger, som i mange tilfælde ofte er udadvendte mod samfundet⁴⁰.

De grønlandstalende grønlændere har på den anden side internt i det grønlandske samfund ofte et bredt socialt netværk som familie og venner, men har meget svært ved at komme igennem et helt uddannelsesforløb: I folkeskoleforløbet er der en del grønlandsksprogede lærere, men stadig ikke nok til, at man er i stand til at lave et 12-årigt skoleforløb uden danske lærere. I de gymnasiale og videregående uddannelser er der endnu mindre grønlandsksproget undervisning - hvis nogen overhovedet. Derfor er det stort set umuligt for de grønlandsksprogede grønlændere at gennemføre mere end folkeskolen. Der sker dermed en uddannelsesmæssig udelukkelse.

Der er altså dels et *følelsesmæssigt* og dels et *magtmæssigt* aspekt i sprog- og identitetsdiskursen. Det *følelsesmæssige* aspekt er sandsynligvis opstået i løbet af det historiske forløb, hvor mange gang på gang har oplevet nederlag, fordi de enten ikke kunne dansk fx under G-60 politikken eller ikke kunne / kan grønlandsk efter Hjemmestyrets indførelse og grønlandiseringspolitikken. Det er en faktor, der stadig spiller en stor rolle i hele sprogproblematikken, og den medvirker til, at det stadig er tabu for mange at tale om de mange problemer, den har medført. Det *magtmæssige* aspekt er et resultat af den / de politik(-ker), som er blevet ført igennem tiden. Selvom samfundet siden 1979 er blevet mere og mere selvstyrende, besættes en overvejende del af de høje stillinger stadig af dansktalende. På trods af at stadig flere og flere af disse dansktalende faktisk er grønlændere, så ”repræsenterer” de så at sige den tidligere danske kolonimagt ved udelukkende at tale dansk. Dvs. de dansktalende grønlændere besidder stillinger, som før var besat af tilkaldte danskere som fx direktører, forskere, konsulenter mv., der før Hjemmestyrets indførelse repræsenterede det danske kolonistyre. Dette medvirker naturligvis til en identitetsmarkørforvirring og en magtkamp mellem de dansktalende grønlændere og resten af samfundet, herunder især de grønlandsktalende grønlændere, hvilket kommer til udtryk i sprogdebatten.

Befolkningens opfattelse af det grønlandske sprog som en national markør og et symbol på selvstændighed har givet det status af at være det samme som grønlandsk identitet. Denne markante opfattelse af den tætte sammenhæng mellem sprog og identitet er ikke over-

⁴⁰ Fx høje stillinger i Hjemmestyret eller hjemmestyreejede selskaber o.lign.

raskende set i relation til det historiske forløb. Dog må man ud fra interviewanalysen konkludere, at der er flere marginaliserede grupper grønlandere i det grønlandske samfund, der på trods af manglende sprogkunderskab alle identificerer sig med de grønlandske kulturværdier og opfatter sig selv som grønlandere: Marginaliseringen af grupperne sker i forhold til henholdsvis uddannelse for de grønlandsksprogede og socialt for de dansksprogede. Dette har medført nogle voldsomme følelser, som påvirker hele sprogdebatten. Dog er der generelt en åbenhed og forventning om, at der kan udvikles en gensidig forståelse grupperne imellem.

5. Diskussion – teori og praksis i forbindelse med sprogpolitik i Grønland

På nuværende tidspunkt (2003) er der som skrevet i kapitel 3 ikke udformet en egentlig sproglov. Det er dog nødvendigt at begynde at overveje et egentligt tiltag til en række overordnede sprogpolitiske retningslinjer i det grønlandske samfund, hvis man fra politisk side ønsker at bibeholde den sproglige integritet i fremtiden. Man bør sideløbende med den fortsatte udvikling af det grønlandske sprog lave en langsigtet sprogplanlægning, der lægger op til en klar sprogpolitik om det grønlandske, danske og engelske sprogs status i det fremtidige grønlandske samfund. I det følgende vil der blive diskuteret de teoretiske refleksioner om sprogplanlægning og sprogpolitik set i relation til den praksis, som en eventuel sproglov skal implementeres i.

I forbindelse med den seneste sprogdebat (2002-2003) udtalte formanden for Oqaasileriffik, Carl Chr. Olsen / Puju, følgende til KNR:

”I arbejdet med den sprogpoltiske redegørelse har vi anbefalet ikke at vedtage en sproglov i Grønland, da vi forventer, at vi først arbejder for at ligestille det grønlandske og det danske sprog og senere hen det engelske sprog. På den måde arbejder vi for, at domæneområderne i grønlandsk bliver fuldført, så det grønlandske sprog kan blive helt gennemført (...)” (KNR, 2003b).

Fra Oqaasileriffiks side har man i den sprogpoltiske redegørelse (2001) besluttet at rekommandere, at det er nødvendigt at udvikle det grønlandske sprog, så det kan anvendes i alle sprogdomæner, før man laver en sproglov. Det betyder, at man er nødt til at arbejde grundigt med de lingvistiske problemer, der er i forbindelse med det grønlandske sprogs muligheder for at blive en integreret del af de fagsproglige domæneområder. Et af problemerne er her, at grønlandsk skal udvikles hurtigt nok til at kunne favne de faglige terminologier som i fx teknologi, IT, retsvæsen, administration, de videnskabelige diskurser etc. i takt med domænenes egen udvikling. Dette kræver enorme faglige

og økonomiske ressourcer. Rent sprogplanlægningsmæssigt har grønlandsk dog den store fordel, sammenlignet med mange andre postkoloniale samfund, at Grønland allerede på et meget tidligt tidspunkt fik et fælles skriftsprog, jf. kapitel 2 c. Den faktor har medvirket til at skabe et ordentligt grundlag for at videreudvikle sproget, så det kan bruges i det moderne grønlandske samfund (pers.comm.m. Carl Chr. Olsen, 2003).

Det grønlandske sprog skal udvikles til at kunne blive brugt i alle fagsprogsdomæner, og man må i en eventuel sprogplanlægning / sprogpolitik være opmærksom på, at det kræver virkelig mange ressourcer at udvikle sproget og ikke mindst at implementere de nye ord. Man må derfor finde en balance mellem udviklingen af nye ord og implementeringen af disse i forhold til tidsperspektiverne i processen. Kan man med de ressourcer, der i dag sættes af til udviklingen af det grønlandske sprog nå at udvikle og implementere de nye ord, inden de bliver for ”gamle”? Hvis man styrker bl.a. Sprogsekretariatets og Sprognævnets arbejdsområder og status, så det får samme gennemslagskraft som fx det danske sprognævn har i Danmark, vil man derigennem kunne styrke det fælles grønlandske skriftsprog, fx retstavningen, så man får et endnu stærkere fundament for sprogbrugerne at udvikle sproget på. Det er mere naturligt for den enkelte sprogbruger, at sproget udvikles blandt sprogbrugerne selv, end at sprogbrugerne hele tiden bliver pålagt en nye ord, der ofte virker kunstige. I nogle tilfælde, især i fagsprogsdomænerne, vil det være nødvendigt at udvikle nye ord, men dagligdagsudtryk udvikler sprogbrugerne ofte af sig selv via almindelig kommunikation.

Oqaasileriffik anbefaler i sin sprogpoltiske redegørelse (2001), at man efter at have udviklet det grønlandske sprog ligestiller grønlandsk og dansk og senere engelsk. Det er oplagt, at man i fremtidens Grønland vil opleve et sprogsamfund, hvor man fra politisk side har anerkendt samfundet som tosproget. Grønland har på trods af sit Hjemmestyre, og måske senere selvstændighed, stadig mange historiske bånd til Danmark. Det har som konkluderet i analysen af det empiriske data medført en befolkning, der har enten grønlandsk eller dansk som førstesprog, men som alle identificerer sig som grønlændere. Det er en realitet, som man ikke kan se bort fra. Sammenholder man denne situation med FN's menneskerettighedserklæring fra 1948, artikel 2 og 21, er det en uomgængelig kendsgerning, at dansktalende såvel som grønlandsktalende grønlændere har ret til fx at lade sig vælge ind i Landstinget:

Artikel 2: Enhver har krav på alle de rettigheder og friheder, som nævnes i denne erklæring, uden forskelsbehandling af nogen art, f.eks. på grund af race, farve, køn, sprog, religion, politisk eller anden anskuelse, national eller social oprindelse, formueforhold, fødsel eller anden samfundsmæssig stilling.

Artikel 21. 1: Enhver har ret til at deltage i sit lands styre enten direkte eller gennem frit valgte repræsentanter.

2: Enhver har ret til lige adgang til offentlige embeder og hverv i sit land (UNHCR, 2003).

I artikel 21.1. understreges det, at alle har ret til at lade sig vælge ind i sit lands styre – uanset sprog, social oprindelse mv. Det er i teorien oplagt, at man fra officiel side gør Grønland til et tosproget samfund, hvor alle dansktalende som grønlandsktalende har samme muligheder. I praksis er dette dog vanskeligt. På grund af de historiske omstændigheder og de voldsomme følelser, de har medført, vil det være en meget vanskelig proces at gennemføre en sprogpolitik, der ligestiller grønlandsk og dansk. Lyng (2002) kommer ind på samme problemstilling og nævner i den forbindelse den omvendte situation med fx grønlandsk i Folketinget. I princippet ville det være muligt for en ikke-dansktalende at lade sig vælge ind i Folketinget. Det er der dog til dato endnu ikke nogen, der har formået, men muligheden skulle være der. En løsning kunne i flg. Lyng være, at man ved en grundlovsændring ligestillede de tre lande (Danmark, Færøerne og Grønland) og dermed indførte en ny sprogkonsensus, hvor alle uanset sprog skulle have ret til at formulere sig på sit modersmål (Lyng, 2002: 110-116). På den måde ville det være muligt for dansksprogede at tale dansk i Landstinget og grønlandsksprogede at tale grønlandsk i Folketinget, hvilket dermed ville efterkomme menneskerettighedserklæringens artikel 21.1.

Artikel 21.2. kan være svær at efterleve i praksis i det grønlandske samfund. Hvis man skal ansætte folk uanset deres sproglige baggrund kan det være svært at kommunikere på den pågældende arbejdsplads. Dog ville en langsigtet sprogplanlægning kunne medvirke til øget fokus på sprogundervisning i både folkeskoleregi og voksenundervisning / efteruddannelse, hvilket ville gavne både det enkelte individs daglige kommunikation, de sociale relationer og en større forståelse overfor hinanden i debatten – uanset om man er dansksproget grønlænder, grønlandsksproget grønlænder, dansksproget dansker etc. Derfor bør man, når man har en gennemarbejdet ordbog og grammatik over det grønlandske sprog, hvilket efterhånden er blevet udviklet, koncentrere sig om at bruge flere ressourcer på at lave flere undervisningsmaterialer og mere undervisning i både grønlandsk, dansk og engelsk – *for sprog, der bliver brugt af sprogbrugerne, bliver også udviklet af sprogbrugerne*. Hvis sprogbrugerne har et tilstrækkeligt velfunderet grundlag, som de primært vil få gennem sprogundervisning i folkeskolen, vil de også blive i stand til at udvikle sproget konstruktivt og derigennem kunne skabe sociale relationer på trods af de sproglige forskelle.

Sideløbende med udviklingen af det grønlandske sprog, bør man i en eventuel sprogplanlægning fokusere på at styrke de yngste skolebørns modersmål i Folkeskolen. De børn, der har dansk som førstesprog, skal have styrket dansk, før de begynder at lære grønlandsk, mens de børn med grønlandsk som førstesprog, skal have styrket grønlandsk, inden de begynder at lære dansk. Derudover bør man overveje at ændre didaktikken i sprogundervisningen, så henholdsvis grønlandsk- og danskundervisningen foregår som fremmedsprogs- eller andetsprogsundervisning og ikke som modersmålsundervisning for de ikke-modersmålstalende: Børn med grønlandsk som modersmål skal lære dansk som fremmedsprog, mens dansktalende børn skal undervises i grønlandsk som fremmedsprog. Det er en helt anden måde at undervise i sprog på, idet man i fremmedsprogsundervisningen tager udgangspunkt i, at eleverne ikke kan noget af fremmedsproget overhovedet, mens man i modersmålsundervisning tager udgangspunkt i, at eleverne allerede taler og forstår sproget. Dermed vil man måske kunne undgå, at eleverne falder fra og opgiver at lære sproget.

Der er mange faktorer at tage hensyn til i udarbejdelsen af en eventuel sproglov, men ved at oprette et netværk af kompetente fagfolk vil det blive muligt at samle de menneskelige ressourcer og den nødvendige viden, der skal til for at udvikle det grønlandske sprog og efterfølgende lave en sproglov. Først når det er sket, vil det grønlandske samfund og de grønlandske sprogbrugere kunne bevare den sproglige integritet, som er essentiel i processen mod selvstændighed.

6. Konklusion

”Sproget er lige som en indre motor...” (Finn Lynge, Narsaq, 2003).

Sprog er en uundværlig del af et menneske og dets medlemskab af en social organisation. Uden en eller anden form for sprog vil man som menneske ikke kunne kommunikere med andre individer og dermed ikke være i stand til at skabe sociale relationer. Lige som en motor består sprog af flere forskellige dele, som alle er nødvendige for at få det til at fungere i en større sammenhæng. I de foregående sider er der blevet sat fokus på nogle aspekter ved sprog i en bestemt samfundsmæssig kontekst – det postkoloniale grønlandske samfund. Analysen af de sprogpoltiske problemstillinger afspejler en række af de faktorer, der tilsammen udgør den proces, i hvilken medlemmerne af det grønlandske samfund tænker, kommunikerer og handler i forhold til de sprog og sprogproblematikker, der er så tydelige i samfundsdebatten.

Den samfundshistoriske udvikling mod øget selvstyre og udviklingen af en grønlandsk identitet er nogle af de faktorer, der ud fra en analytisk synsvinkel har skabt rammerne for den sprogdebat og de sprogholdninger, man ser i Grønland i dag (2003). Grønlands status som et post-kolonialt samfund afspejler en historisk udvikling, hvor overgangen fra koloni til hjemmestyre har givet medlemmerne af samfundet en række af de erfaringer, som ligger til grund for de ofte meget voldsomme følelser, der især præger sprogdebatten. Som følge af de skiftende hegemoniske relationer mellem grønlandske og danske kulturværdier og sprog, fra G-50 og G-60 i 1950'erne og 1960'erne til Hjemmestyrets indførelse i 1979 og grønlandiseringspolitikken op igennem 1980'erne, er der opstået en tydelig splittelse i debatten om og holdningerne til forholdet mellem sprog og identitet. Som det antydes i analysen af den empiriske data, er det grønlandske sprog en essentiel del af grønlandsk identitet for nogen, mens det for andre, oftest for de dansksprogede, er et nødvendigt kommunikationsmiddel til at skabe sociale relationer med andre medlemmer af det grønlandske samfund med.

I og med både det danske og det grønlandske sprog skal fungere i det grønlandske samfund, er den sproglige dikotomi, som det enkelte individ ellers tidligere har defineret sig selv og gruppen ud fra, blevet udvisket, og det er blevet sværere at definere sin identitet ud fra sproget alene. Dette paradoks kompliceres yderligere ved, at det grønlandske sprog symboliserer selvstændighed og en national stolthed, hvilket gør det til en meget betydningsfuld markør i markeringen af den etniske identitet. Selvom det enkelte individ kan fortolke de etniske symboler på sin egen måde, splittes samfundet, hvis denne fortolkning ligger for langt fra samfundets ide om det fælles etniske signal udadtil. Netop dette afspejles i sprogdiskursen, hvor diskussionerne om sprog som en del af den sproglige og / eller kulturelle identitet er et led i den fortsatte udvikling i fortolkningen af symboler. Splittelsen mellem de forskellige gruppers opfattelse af de etniske symboler og deres betydning har betydet en øget mobilisering, som bl.a. giver sig til udtryk i debatten om dansk fra Landstingets talerstol og foreningen GLDK.

Analysen af det empiriske data afspejler de mange forskellige holdninger og stærke følelser, der har præget sprogdiskursen. Det gør det vanskeligt at gennemføre en sprogpolitik, der tilgodeser alles behov. Det grønlandske sprog har længe været et nationalsymbol for grønlandsk identitet, og det skal det fortsat være, men man er nødt til at acceptere dansk og engelsk som nødvendige redskaber til især undervisning. Og netop undervisning er en af måderne at opnå et mere homogent samfund på. Som konsekvens af de skiftende politikker, har man i 2003 to sproggrupper, der i deres skoleforløb ikke har fået de sproglige redskaber, som er nødvendige i et

tosproget samfund. Det har kompliceret de samfundsmæssige problemstillinger, idet forudsætningerne for gennemførelsen af grønlandiseringspolitikken bl.a. var en styrkelse af de menneskelige ressourcer. I dag (2003) står man med en gruppe enkeltsprogede grønlandsktalende, der oplever en uddannelsesmæssig marginalisering, og en gruppe enkeltsprogede dansktalende, der oplever en dobbelt marginalisering; både en social og en symbolsk. Begge parter kæmper for at markere sig i diskursen, hvilket har udviklet sig til en vis diskontinuitet i de hegemoniske relationer. Med mere og bedre sprogundervisning vil de enkelte individer opnå større og flere sproglige kompetencer, hvilket samtidigt kunne udvikle en bedre kommunikation både internt i Grønland og udadtil mod resten af verden i forbindelse med den øgede globalisering. Den bedre kommunikation vil endvidere kunne skabe flere og stærkere sociale relationer og en større tolerance overfor andre medlemmer af samfundet. Denne proces, hvor der til stadighed sker en dynamisk udvikling mod en større gensidig forståelse, er uden tvivl en generaliseret og til en vis grad idealistisk model, der ikke er nem at overføre til et samfund, hvor sprogdiskursen hænger så utvetydigt sammen med både en identitets- og samfundsdiskurs: Når der diskuteres sprog, diskuteres der samtidig etniske tilhørsforhold, identitet og samfundsmodeller for det fremtidige Grønland. Derfor er det vigtigt, at der udarbejdes en konkret sprogplanlægning, der kan føre til en egentlig sproglov, hvori man også tager højde for den væsentlige globaliseringsfaktor.

Det kræver dog både mange økonomiske og menneskelige ressourcer at udarbejde en hensigtsmæssig sproglov, men det er et nødvendigt tiltag i et samfund med en forholdsvis lille befolkning at gennemføre en sådan. Hvis man fra politisk side til stadighed undgår at skabe nogle reelle rammer for en konkret sprogplanlægning og efterfølgende sproglov, vil sprogdiskursen fortsat splitte en befolkning, der især i forbindelse med selvstændighedsdiskursen har brug for at samarbejde i stedet for at modarbejde hinanden. Udarbejdelsen af en sprogplanlægning og en eventuel senere sproglov ville kræve, at alle tilstedeværende ressourcer bruges konstruktivt på at udvikle det grønlandske sprog, så det kan bruges på lige fod med dansk og engelsk. Først når denne proces er sat i gang, vil man kunne koncentrere sig om udarbejdelsen af en egentlig sproglov. Betingelserne for, at en sådan proces kan blive dynamisk, er, at der skal skabes en bedre kommunikation, et konstruktivt samarbejde og en højere tolerance for andre medlemmer af samfundet – uanset sprog. Hverken det danske eller grønlandske sprog skal negligeres, for begge sprog er essentielle i processen mod en samfundsmodel med Grønland som en selvstændig nation, hvor alle kan identificere sig som grønlændere.

Referencer:

- Adolphsen, Jes & Tom Greiffenberg (1998): *Development Planning Methods in Greenland, Fourth Nordic Arctic Research Forum Symposium, Tampere, Finland, 1995*. In: *The Planned Development of Greenland 1950-1979*, Department of Development and Planning, Aalborg University, s. 34-48.
- Adolphsen, Jes & Tom Greiffenberg (1998): *Localization Planning in Greenland, Second International Congress of Arctic Social Sciences, Rovaniemi, Finland, 1995*. In: *The Planned Development of Greenland 1950-1979*, Department of Development and Planning, Aalborg University, s. 49-56.
- Ammitzbøll, Lisbeth (2001): En krig på ord. In: *Magisterbladet*, nr. 13, d. 12. Juli. (d. 20-11-2003)
- Andersen, Ib (1997): *Den skinbarlige virkelighed – om valg af samfundsvidenskabelige metoder*. Samfundslitteratur, København.
- Andersen, Thomas (2001): Statistik og sprogpolitik. Oqaasileriffik/Sprogsekretariatet. Arbejdsrapport i forbindelse med konference om sprogpolitik (Kangerlussuaq), d. 12.-14. Januar.
- Anderson, Benedict (1983): *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Verso.
- Apeqqu/Ugens Spørgsmål (2002): Sproget. In: *Sermitsiaq*, nr. 46, s. 22-23.
- Ashcroft, Bill (1995): General Introduction. In: *The Post-Colonial Studies Reader*. Ed. by Bill Ashcroft, Gareth Griffiths and Helen Tiffin, Routledge, London/New Yorks, s. 1-4.
- Barth, Fredrik (1969): Introduction. In: *Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organization of Culture Difference*. Ed. by Fredrik Barth, Universitetsforlaget, s. 9-38
- Bergstrøm, Esmar (2002): Sprog i Grønland. In: *Sermitsiaq*, d. 15. November 2002.
- Berthelsen, Christian (1965): Hvor meget dansk og hvor meget grønlandsk? In: *Tidsskriftet Grønland*, nr. 10. www.tidsskriftetgronland.dk

- Berthelsen, Christian (1966): Sprogproblemet og skolelovsforslaget. In: *Tidsskriftet Grønland*, nr. 2. www.tidsskriftetgronland.dk
- Bianco, Joseph Lo (1990): Making language policy: Australia's experience. In: *The Earliest State of Language Planning. The "First Congress" Phenomenon. Contributions to the Sociology of Language*, no. 65, ed. by Joshua A. Fishman. Mouton de Gruyter, Berlin/New York, s. 47-79.
- Blommaert, Jan (1996): Language and nationalism : Comparing Flanders and Tanzania. In: *Nations and Nationalism* 2/2 s. 235-256 (s.1-16). http://www.africana.rug.ac.be/texts/research-publications_on-line/Flanders_and_Tanzania.htm (10-12-2003).
- Boel, Jens & Søren T. Thuesen (1993): Grønland og den store verden: 2. verdenskrigs betydning for det dansk-grønlandske forhold. In: *Grønlandsk Kultur- og Samfundsforskning* 93, s.34-61.
- Brathwaite, Edward Kaman (1995): Nation Language. In: *The Post-Colonial Studies Reader*, ed. by Bill Ashcroft, Gareth Griffiths and Helen Tiffin, Routledge, London/New Yorks, s. 309-313.
- Breinholt Larsen, Finn (1992): The quiet life of a revolution: Greenlandic Home Rule 1979-1992. In: *Études/Inuit/Studies*, 16 (1-2), s. 199-226.
- Bøttger, Carina (2002): "Grønlænder" i Grønland. In: *Atuagagdliutit/Grønlandsposten*, d. 07. November 2002, s. 23.
- Christiansen, Thue (2003): Sprogdebatten. In: *Sermitsiaq*, no. 6, d. 07. Februar 2003, s. 53.
- Cohen, Anthony P. (1986): Of symbols and boundaries, or, does Ertie's greatcoat hold the key? In: *Symbolising boundaries. Identity and diversity in British Cultures. Anthropological studies of Britain*, no. 2, ed. by Anthony P. Cohen, Manchester University Press, s. 1-17.
- Dahl, Jens (1986): Arktisk Selvstyre - historien bag og rammerne for det grønlandske hjemmestyre. Akademisk Forlag.

- Department of Education (2003): Curriculum & School Services. In: <http://gov.nu.ca/education> (27-10-03).
- Dorais, Louis-Jacques (1997): *Quaqtaq: Modernity and Identity in an Inuit Community*. University of Toronto Press, Toronto.
- Dorian, Nancy C. (1999): Linguistic and Ethnographic Fieldwork. In: *Handbook of Language and Ethnic Identity*, ed. by Joshua A. Fishman, Oxford University Press, s. 25-41.
- D'Souza, Patricia (2002): Make Inuktitut the language of instruction, Iqaluit residents say. In: *Nunatsisq News, october 4*.
http://www.nunatsiaq.com/archieves/nunavut021004/news/nunavut/21004_03.html (11-11-03)
- Duffy, R. Quinn (1988): *The Road to Nunavut*. McGill-Queen's University Press, Kingston and Montreal.
- Duhaime, Gérard (1993): The Governing of Nunavik. Who pays for what? In: *Collection Travaux de Recherche*, no. 17, Quebec.
- During, Simon (1995): Postmodernism or Postcolonialism Today. In: *The Post-Colonial Studies Reader*, ed. by Bill Ashcroft, Gareth Griffiths and Helen Tiffin, Routledge, London/New York, s. 125-129.
- Eastman, Carol M. (1983): *Language Planning – an Introduction*. Chandler & Sharp Publishers, Inc., San Francisco.
- Edwards, John (1994): *Multilingualism*. Penguin Books, London.
- Ellen, R.F. (1984): Ethics in relation to informants, the profession and governments. In: *Ethnographic Research. A Guide to General Conduct. Research Methods in Social Anthropology I*. Ed. by R.F.Ellen. Academic Press.
- Fishman, Joshua A. (1972): The Impact of Nationalism on Language and Language Planning. In: *Language and Nationalism. Two Integrative Essays*. Newsbury House Publishers, s. 39-85.

- Fishman, Joshua A. (1986): Domains and the Relationship between Micro- and Macrolinguistics. In: *Directions in Sociolinguistics. The Ethnography of Communication*, ed. by John J. Gumperz & Dell Hymes. Basic Blackwell, s. 435-453.
- Flyverbom, Anna Lilje & Niels Uni Dam (2000): Kampen om Sproget – en analyse af sprogdebatten i Grønland. Roskilde Universitets Center.
<http://www.atagu.gl/debat/indlaeg/2000/2000011901.htm> (05-05-2003)
- Friedman, Jonathan (1994): Cultural Identity and Global Process. SAGE Publications, London.
- George, Jane (2002): Non-Inuttit speakers can't run in Makivik elections. In: *Nunatsiaq News*, May 3. http://www.nunatsiaq.com/archieves/nunavut020503/news/nunavik/20503_1.html (24-11-03)
- Gynan, Shaw N. (2003?): Post-Stroessner Language Planning in Paraguay (Paraguayan language policy: a sociolinguistic and post-colonial perspective).
<http://www.ac.wvu.edu/~sngynan/f99paper.html> (06-06-2003)
- Hammersly, Martyn & Paul Atkinson (1983 (1990)): *Ethnography. Principles in Practice*. Routledge, London & New York, s. 174-206.
- Harbsmeier, Michael (1984): Fra den tredje til den fjerde verden: Tema med variationer. In: *Stofskifte. Tidsskrift for Antropologi, nr. 10, 7. årg.*, s. 139-158.
- Hobsbawm, Eric & Terence Ranger (1983): *The Invention of Tradition. Past and Present* Publications, Cambridge University Press, London, s. 1-14.
- Holstein, James A. & Jaber F. Gubrium (2002): Active Interviewing. In: *Qualitative Research Methods*. Ed. by Darin Weinberg, Blackwell Publishers, s. 112-126.
- Huss, Leena & Anna-Riitta Lindgren (1999): Scandinavia. In: *Handbook of Language and Ethnic Identity*, ed. by Joshua A. Fishman, Oxford University Press, s. 300-318.
- Hylland Eriksen, Thomas (1991): Languages at the margins of modernity. Linguistic minorities and the nation-state. International Peace Research Institute, Oslo (PRIO), PRIO Reports # 5. <http://www.folk.uio.no/geirthe/Margins.html> (06-06-2003)

- Ingemann, Preben B. (2002): "Det er også så synd for dem". In: *AG, d. 12. November*.
<http://www.atagu.gl/debat/indlaeg/2002/2002111205.HTM>
- Jakaitiene, Evalda (2002): The Status of the Baltic Languages: Lithuanian and Latvian. Paper udleveret ved *IT-suppport for Nordic-Baltic Diversity*, Uppsala Universitet, juni, 2002, s. 1-2.
- Jenkins, Richard (1997): *Rethinking Ethnicity. Arguments and Explorations*. Sage Publications, London.
- Jeppson, Irene (2003): Børnene skal være tre-sproget. In: *Sermitsiaq, nr. 33*, s. 15.
- Kaplan, Lawrence D. (2001): Inupiaq identity and Inupiaq language: Does one entail the other? In: *Étude/Inuit/Studies, vol. 25, 1-2*, s. 249-257.
- Kaplan, Robert B. (1990): Introduction: Language planning in theory and practice. In: *Language Planning and Education in Australasia and the South Pacific. Multilingual Matters, no. 55*, ed. by Richard B. Baldauf, Jr. & Allan Luke, s. 3-24.
- Kaplan, Robert B. & Richard B. Baldauf, Jr. (1997): Language Planning From Practice to Theory. *Multilingual Matters* 108.
- Kleivan, Helge (1969/70): Culture and Ethnic Identity – On Modernization and Ethnicity in Greenland. In: *Tidsskriftet Folk, vol. 11-12*, s. 209-234.
- Kleivan, Inge (1969/70): Language and Ethnic Identity: Language Policy and Debate in Greenland. In: *Folk. Dansk Etnografisk Tidsskrift, vol. 11-12*, s. 235-281.
- KNR (2003)a: Radio & TV Greenland. <http://www.knr.gl/ENGLISH.htm> (17-11-2003)
- KNR (2003)b: Grønland mangler en sproglov. In: <http://www.knr.gl/NEWS/DANSK/2.htm> (d. 17-02-2003).
- KNR (2003)c: Nye overenskomstforhandlinger på lærerområdet.
<http://www.knr.gl/NEWS/DANSK/1.htm> (24-10-2003)

- Kristensen, Kurt (2002): "Sprog: Nødvendigt med et nationalt kompromis". In: *Semitsiaq*, nr.44, s.4, 1. November.
<http://www.atagu.gl/debat/indlaeg/2002/2002111107.HTM>
- Kristensen, Kurt (2002a): Sprogkritik slog hovedet på sømmet. In: *Semitsiaq*, d. 23. August.
<http://www.atagu.gl/debat/indlaeg/2002/2002082301.htm>
- Kristensen, Kurt (2002b): - Jeg kan godt lide danskere... In: *Semitsiaq*, nr. 45, d. 8. November, s. 12.
- Kvale, Steinar (1997): InterView. En introduktion til det kvalitative forskningsinterview. Hans Reitzels Forlag.
- Ladegaard, Hans Jørgen (2003): Om igen. In: *Politiken*, torsdag d. 9. Oktober 2003, 2. Sektion, *Kronik*.
- Langgård, Karen (2003): Magt og demokrati – og sprog. In: *Demokrati og magt i Grønland*, ed. by Gorm Winter. Aarhus Universitetsforlag, s. 215-235.
- Langgård, Per (2001): Qitornat saperasi. Grønlandsk domænevinding. Oqaasileriffik.
- Lehmann, Christian (2003): Myndigheder politianmeldt i sprogstrid. In: *Magisterbladet*, nr. 8, d. 1. Maj. <http://www.magisterbladet.dk/sw12895.asp> (20-11-2003)
- Lipka, Jerry (2002): *Schooling for Self-Determination: Research on the Effects of Including Native Language and Culture in School*. IndianEduResearch.Net. Eric Digests, Special Edition. <http://www.indianeduresearch.net/edorc01-12htm> (01-06-2003)
- Luke, Allan, Alec W. McHoul & Jacob L. Mey (1990): On the limits of language planning: Class, State and power. In: *Language Planning and Education in Australasia and the South Pacific. Multilingual Matters, no. 55*, ed. by Richard B. Baldauf, Jr. & Allan Luke, s. 25-44.
- Lund, Naja A. & Naaja H. Nathanielsen (2000): Undersøgelse af sprogbrug og holdninger blandt grønlandske studerende.

Lyng, Finn (2002): Den vanskelige tango. Tango nalunartoq. Forlaget Atuagkat.

Manniche, Jens Chr. (2002): *Sprogbeherskelse og Herskersprog – om sprog og kolonialisme i Grønland i 1800-tallet*. Arbejdsrapport, Historisk Institut, Aarhus Universitet, nr. 12.

Mongia, Padmini (1996): Introduction. In: *Contemporary Postcolonial Theory. A Reader*. Ed. by Padmini Mongia, Arnold, s. 1-19.

Mudrooroo (1995): White Forms, Aboriginal Content. In: *The Post-Colonial Studies Reader*. Ed. by Bill Ashcroft, Gareth Griffiths and Helen Tiffin, Routledge, London/New York, s. 228-231.

Mufwene, Salikoko S. (2003): Colonization, Globalization, and the Future of Languages in the Twenty-First Century. University of Chicago.
http://www.humanities.uchicago.edu/faculty/mufwene/mufw_colonization.html (06-06-2003)

Møller, Aqigssiaq (1988): Sprogpolitik og sprogplanlægning efter hjemmestyrets indførelse. In: *Bilingualism in Society and School. Copenhagen Studies in Bilingualism, Vol. 5*, ed. by J.N. Jørgensen, E. Hansen, A. Holmen & J. Gimbel. Multilingual Matters 43, Clevedon/Philadelphia, s. 111-118.

Nelson, Odile (2002): Inuktitut on rise in Nunavik. In: *Nunatsiaq News, d. 20. December*.
http://www.nunatsiaq.com/archives/nunavut021220/news/nunavik/21220_01.html

Nielsen, Bent (2001): Tolkning og det kvalitative forskningsinterview. Connection 2001. Noter til seminar om feltarbejde ved Inst. for Eskimologi, s. 1-5.

Nielsen, Hendrik (2002): Kun grønlandsk i Landstinget. In: *Sermitsiaq, nr. 45, d. 8. November*, s. 45.

Nunatsiaq News (2003):

www.nunatsiaq.com/archives/nunavut020503/news/nunavik/20503_1.html

Olsen, Henning (2002): Kvalitative Kvaler: Kvalitative metoder og danske kvalitative interviewundersøgelser kvalitet. Akademisk, København.

Oqaasileriffik / Oqaatsinut politikissamik nassuiaasiornissamik suleqatigiit / Arbejdsgruppen for sprogpolitisk redegørelse (2001): ... men ordet. Sprogpolitisk redegørelse.

O'Reagan, Brigitta (1998): Language in Nunavut: Let the people speak! In:
<http://www.nunatsiaq.com/archieves/back-issues/week/80320.html> (11-11-03)

Ozolins, Uldis (2002): Post-Imperialist Language Situations: The Baltic States. World Congress on Language Politics, Barcelona, 16.-20. April.
<http://www.linguapax.org/congres/taller/taller1/Ozolins.html> (06-06-2003)

Paine, Robert (1985): The claim of the fourth world. In: Native Power. The Quest for Autonomy and Nationhood of Indegeous Peoples. Brøsted et al. (eds.), Bergen: Universitetsforlaget, s. 49-68.

Paulston, Christina Bratt (1992): Linguistic Minorities and Language Policies. Four Case Studies. In: *Maintainance and Loss of Minority Languages*, ed. by Willem Fase, Koen Jaspaert & Sjaak Kroon. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia, s. 55-74.

Pedersen, Inge Lise (2003): Sproglig mangfoldighed giver os et rigere sprog og bedre sprogbrugere. Forelæsning ved DSFFs Sprogmesse 2003, d. 26. September 2003.

Petersen, Hanne (1998): Forvaltning i en grønlandsk kontekst. In: *Retsforhold og Samfund i Grønland*, ed. by H. Petersen og J. Janussen, Ilisimatusarfik, s. 191-211.

Petersen, Robert (2001): On ethnic identity in Greenland. In: *Étude/Inuit/Studies*, vol. 25, 1-2, s. 319-328.

Raymond, Jacques (2000): Meeting of the Inuktitut and Yup'ik Family of Languages, May 12.
http://www.jan.ucc.nau.edu/~jar/ILAC/ILAC_27.pdf

Rygaard, Jette (2000/01): Grønland og den kulturelle globalisering. In: *Grønlandsk Kultur- og Samfundsforskning 00/01*, Ilisimatusarfik, Nuuk, s. 169-187.

Sahlins, Marshall (1972): *Stone Age Economics*. Tavistock, London.

Sejersen, Frank (2002): Local knowledge and Visionscapes in Greenland. In: *Eskimologis Skrifter*, nr. 17. Københavns Universitet.

Selvstyrekommissionen (2001): Namminersorneq pillugu Isumalioqatigiissitat. Midtvejskonference: Bidrag fra Direktorat for Kultur, Uddannelse, Forskning og Kirke (KIIP) til Selvstyrekommissionens Midtvejskonference i Katuaq d. 13. og 14. September. http://www.namminersorneq.gl/dk/dk_gen5-16_kultur.htm (22-10-03)

Selvstyrekommissionen (2003): Selvstyrekommissionens betænkning. Grønlands Hjemmestyre. <http://www.dk.nanoq.gl/nyhed.asp?page=nyhed&objno=55468> (25-04-03)

Skutnabb-Kangas (1990): *Minoritet, sprog og racisme*. Tiden.

Skydsbjerg, Henrik (1999): *Grønland. 20 år med hjemmestyre - en samtidshistorie om Grønlands udvikling under hjemmestyret*. Forlaget Atuagkat.

Språk og kultur i Vest-Norden: Islandsk språkpolitikk. <http://www.vestnorden.no/sprakpolitikk.htm> (20-11-2003)

Stolz, Thomas (2000): Minor Languages and the general linguistics. In: Stolz, Thomas: *Minor Languages of Europe. A Series of Lectures at the University of Bremen, April-July, 2000*, s. 211-242. Bochum, Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer.

Storch, Mathias (1915): *En Grønlænders Drøm*. Gyldendals Boghandel - Nordisk Forlag, København.

Sørensen, Bo Wagner (1994): Jagten på den indre grønlander. Køn, kultur og identitet. In: *Kvinder, køn og forskning*, no. 2, s. 53-68.

Thiong'o, Ngugi Wa (1995): The Language of African Literature. In: *The Post-Colonial Studies Reader*, ed. by Bill Ashcroft, Gareth Griffiths and Helen Tiffin, Routledge, London/New York, s. 285-290.

Thomsen, Hanne (1995/96): Between Traditionalism and Modernity. In: *Cultural and Social Research in Greenland 95/96. Essays in Honour of Robert Petersen*, Ilisimatusarfik, s. 265-278.

Thuesen, Søren (1988): Fremad, opad. Rhodos, København.

Tobiassen, Susanne (1998): Grønlandiseret Forvaltning? In: *Retsforhold og Samfund i Grønland*, ed. by H. Petersen og J. Janussen, Ilisimatusarfik, s. 165-189.

Ulrich, Grete (1988): Børn, teenagere og de to sprog i Grønland. In: *Bilingualism in Society and School. Copenhagen Studies in Bilingualism, Vol. 5*. Ed. by J.N. Jørgensen, E. Hansen, A. Holmen & J. Gimbel. Multilingual Matters 43, Clevedon/Philadelphia, s. 119-133.

UNHCR (2003): Verdenserklæringen om menneskerettighederne / Universal Declaration of Human Rights. Office of the High Commissioner for Human Rights.
<http://www.unhcr.ch/udhr/lang/dns.htm>. (10-02-2003)

Veber, Hanne (1984): Indfødte folk i politisk bevægelse. In: *Stofskifte. Tidsskrift for Antropologi*, nr. 10, 7. årg., s. 31-61.

Vick-Westgate, Ann (2002): Nunavik. Inuit-Controlled Education in Arctic Quebec. University of Calgary Press.

Viemose, Jørgen (1977): Dansk kolonipolitik i Grønland. Special-Trykkeriet, Viborg.

Wilhelm, Henrik (1997): De store opdragere. Grønlands seminarier i det 19. århundrede. Det Grønlandske Selskab, København.

With, Jesper (2002): Russerne i EU. In: *HK Delta magasinet 4/december 2002*.
<http://www.hkblade.dk> (12-11-2003)

